

**ТИМЧАСОВИЙ
БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Частина I. Бригада

Київ • Алерта • 2023

T41 Тимчасовий Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ Збройних сил України. Частина I. Бригада. Київ: Алерта, 2023. 94 с.

ISBN 978-617-566-737-8

Бойовий статут ґрунтується на досвіді застосування Сухопутних військ, здобутому в ході проведення операції об'єднаних сил, світовому досвіді ведення воєнних дій, а також враховує досвід участі Сухопутних військ в заходах міжнародного військового співробітництва. Бойовий статут розроблений на основі Польового статуту армії США FM 3.96.

Це видання є проектом основного бойового керівного документу підготовки та ведення бойових дій механізованими (мотопіхотними, гірськоштурмовими) бригадами Сухопутних військ, яка містить загальні положення про призначення, структуру, систему управління, склад, завдання та розподіл повноважень структурних підрозділів штабів в S-структурі, підготовку та застосування військових частин в основних видах бою, та основні питання забезпечення.

Це видання не відміняє дію «Бойового статуту механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України, частина I (бригада)», введеного в дію наказом командувача Сухопутних військ Збройних Сил України від 25.12.2016 № 8т та використовується під час проведення заходів підготовки військових частин у ході відновлення боєздатності.

Видання призначене для військовослужбовців Збройних Сил України, а також для курсантів військових вузів і військових кафедр вищих закладів освіти.

УДК 355/359](477)(062.13)

ISBN 978-617-566-737-8

© «Правова єдність», 2023

БП 3-(01,04)11(55).01

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ командувача
Сухопутних військ
Збройних Сил України
09 березня 2021 року № 152

**ТИМЧАСОВИЙ БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
ЧАСТИНА I. БРИГАДА**

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Формами воєнних дій угруповань військ, військових частин та підрозділів у воєнному конфлікті є операції, бойові дії, бої та удари.

Операція – сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, завданнями, місцем і часом боїв, ударів, маневру, а також бойових, спеціальних, стабілізаційних дій військ (сил), які проводяться за єдиним замислом і планом для виконання визначених завдань в операційній зоні (районі, смузі) у встановлений період під єдиним керівництвом.

Бойові дії – організовані дії військових частин та підрозділів під час виконання бойових завдань; форма дій військових частин (підрозділів) для вирішення тактичних (оперативних) завдань у рамках операції угруповання військ (сил) або самостійно, а також між операціями (боями).

Бій – узгоджені за метою, завданнями, місцем і часом удари, вогонь і маневр військових частин (тактичних груп, підрозділів, підводних човнів, надводних кораблів, літаків, вертольотів) з метою знищення (розгрому) противника, відбиття його ударів і виконання інших завдань в обмеженому районі (зоні, смузі) протягом короткого часу. Бій може бути загальновійськовим, вогневим, повітряним, проти-повітряним, морським.

Удар – складова частина операції, бойових дій, бою, а також особлива форма оперативного (бойового) застосування військових частин видів ЗС України, родів військ (сил), що полягає в одночасному ураженні угруповань військ, наземних, повітряних, морських об'єктів противника потужною дією на них зброєю або військами.

Удари можуть бути: залежно від засобів, які застосовуються – вогневі (ракетні, ракетно-артилерійські, авіаційні) і удари військами (силами); за кількістю засобів, які беруть участь, і об'єктів, які уражуються, – зосереджені, групові і поодинокі.

Вогонь – ураження противника стрільбою з різних видів зброї для знищення, подавлення, виснаження і руйнування. Вогонь розрізняють за тактичними завданнями, видами зброї, способами ведення, напруженістю, способами стрільби і видами вогню.

Маневр – організоване пересування військових частин (підрозділів) у ході бою з метою зайняття вигідного положення відносно противника і створення необхідного угруповання сил і засобів, а також перенесення або перенацілювання (масування, розподіл) ударів і вогню для найбільш ефективного ураження найважливіших угруповань і об'єктів противника.

Видами маневру є: охоплення, обхід, відхід та маневр ударами і вогнем.

Охоплення – маневр, який здійснюється військовими частинами, підрозділами з метою виходу у фланг противнику у вогневій взаємодії з військовими формуваннями, які діють із фронту.

Обхід – глибокий маневр, який здійснюється військовими частинами, підрозділами з метою виходу в тил противнику та його ураження у взаємодії з військовими формуваннями, які діють з фронту.

Відхід – маневр, який застосовується для виведення своїх підрозділів з-під ударів сил противника, що переважають, виграшу часу та зайняття більш вигідного рубежу (району, смуги). Відхід проводиться тільки з дозволу або за наказом старшого начальника.

Маневр ударами та вогнем полягає в одночасному або послідовному їх масуванні (зосередженні) на найважливіших об'єктах противника або в розподілі (розосередженні) для ураження декількох об'єктів, а також у перенацілюванні їх на нові об'єкти.

Спеціальні дії – форма дій військових частин (підрозділів), які ведуться з метою виконання спеціальних завдань у визначених зонах (районах) із застосуванням специфічних (спеціальних) способів (засобів).

Стабілізаційні дії – форма дій військових частин (підрозділів), які ведуться з метою встановлення контролю над кризовими районами, підтримання в них безпеки і стабільності та створення умов, що унеможливають ескалацію (відновлення) воєнного конфлікту, у взаємодії з іншими складовими сил оборони, органами державної влади та місцевого самоврядування.

Майбутнє безпекове середовище – об'єктивний стан середовища у майбутньому, породжений соціальною взаємодією, розвитком технологій, глобальними політичними та економічними процесами, а також процесами, зумовленими природними та екологічними чинниками, які впливатимуть та можуть становити в майбутньому небезпеку національним інтересам та фундаментальним цінностям держави, нейтралізація яких потребує залучення (застосування) сил оборони.

Ситуація за сценарієм – один із варіантів імовірного виникнення і розвитку кризової ситуації, що потребує застосування (залучення) сил та засобів сектору безпеки і оборони.

Типові завдання Збройних Сил України – структурований перелік перспективних завдань (стратегічних, оперативних і тактичних), які можуть виконувати органи військового управління, з'єднання, військові частини, Збройних Сил України у довгостроковій перспективі відповідно до імовірних сценаріїв виникнення та розвитку ситуацій воєнного характеру.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Скорочення та умовні позначення	Повне словосполучення та поняття, що скорочуються
АУВ	Автоматизоване управління військами
БпАК	Безпілотний авіаційний комплекс
ВППР	Військовий процес прийняття рішення
ВТЗ	Високоточні засоби
ВУП	Вогневе ураження противника
ДНР/ЛНР	Донецька/Луганська народна республіка
ДПУ	Допоміжний пункт управління
ДРС	Диверсійні розвідувальні сили
КСП	Командно-спостережний пункт
МГП	Міжнародне гуманітарне право
МорПУ	Морський пункт управління
МТЗ	Матеріально-технічні засоби
НАТО	Північноатлантичний альянс
НГУ	Напрямок головного удару
НЗФ	Незаконні створені формування
ОВТ	Озброєння та військова техніка
ОКП	Основний командний пункт
ПВЕСІСЧ	Політичні, військові, економічні, соціальні, інформаційні фактори, інфраструктури, фізичного середовища і часу
ПЕОМ	Персональна електронно-обчислювальна машина
ПЗРК	Переносний зенітний ракетний комплекс
ПовПУ	Повітряний пункт управління
ППД	Пункт постійної дислокації
ППО	Протиповітряна оборона
ППУ	Передовий пункт управління
ПУ	Пункт управління
РЕБ	Радіоелектронна боротьба
РЕР	Радіоелектронна розвідка
РФ	Російська Федерація
ХБРЯ захист	Хімічний, біологічний, радіологічний захист
СВ	Сухопутні війська
СОД	Сили оборони держави
СП	Спостережний пост
СУВ	Система управління військами
ТКП	Тиловий командний пункт

1. ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

1.1. Роль та місце загальновійськових частин (підрозділів) Сухопутних військ Збройних Сил України в сучасних операціях

Безпекове середовище довкола України й надалі формуватиметься під впливом гібридних дій Російської Федерації проти України.

Прогнозується, що у довгостроковій перспективі головною загрозою для України залишатиметься намагання Російської Федерації встановити контроль над нашою державою, не виключено й силовим шляхом.

У перспективі не виключається об'єднання воєнних потенціалів Російської Федерації та Республіки Білорусь, що розширить спектр воєнних загроз для України. За наявними оцінками можливо припустити, що у найближчій перспективі військовий потенціал Російської Федерації на східноєвропейському театрі воєнних дій буде достатній для проведення повномасштабної наступальної стратегічної операції не тільки на території України, а й проти окремих країн-членів Альянсу.

Зазначені фактори обумовлюють необхідність створення сучасної системи протидії загрозам національній безпеці України, де питома вага буде належати Сухопутним військам.

Застосування загальновійськових частин (підрозділів) Сухопутних військ проводиться відповідно до Тимчасової доктрини застосування сил оборони держави.

1.1.1. Основними умовами, в яких буде організовано застосування загальновійськових частин (підрозділів) Сухопутних військ, є:

наявність значного воєнного потенціалу у вірогідного противника та можливість його оперативного нарощення в безпосередній близькості до державного кордону і на тимчасово окупованих територіях України;

присутність поблизу кордонів України військового контингенту іншої держави (групи держав), який може бути використаний для дестабілізації ситуації України;

діяльність на території України незаконних збройних формувань, спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в державі, порушення функціонування центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, важливих об'єктів та інфраструктури.

1.1.2. За цих умов, відповідно до повноважень, застосування загальновійськових частин (підрозділів) Сухопутних військ можливе у складі угруповань військ (видових, міжвидових, міжвідомчих) сил оборони держави за кожним з імовірних сценаріїв виникнення та розвитку на середньо- та довгострокову перспективу ситуацій воєнного характеру:

Сценарій 1. Збройна агресія проти України з боку інших держав або коаліцій держав – повномасштабне застосування воєнної сили проти України шляхом проведення військових операцій з рішучими цілями, що можуть супроводжуватись інформаційними кампаніями, кібернетичними, спеціальними операціями проти України, а також блокадами її регіонів.

Сценарій 2. Спровокований та підтриманий ззовні конфлікт всередині держави, що може супроводжуватись масованим застосуванням засобів збройного насильства, не передбачених законом збройних формувань (приватних військо-

вих кампаній), міжнаціональною, міжконфесійною або соціально-політичною нестабільністю всередині держави, інспірованою ззовні.

Сценарій 3. Втягнення України у міжнародний збройний конфлікт, у тому числі між ядерними державами, застосування засобів збройного насильства по території України внаслідок воєнного конфлікту між третіми державами.

Сценарій 4. Збройний конфлікт в прикордонному районі України. Сценарій 5. Терористичні акти.

Сценарій 6. Загострення обстановки, збройні та інші провокації на державному кордоні, а також неконтрольований масовий перехід державного кордону з території суміжних держав, які можуть перерости у загрози воєнній безпеці України.

Сценарій 7. Природна або техногенна катастрофа на території України.

1.2. Особливості застосування військових частин (підрозділів) механізованих військ в умовах сучасних викликів та загроз

Механізовані військові частини (підрозділи), виконуючи завдання зі стабілізації ситуації, недопущення збройних сутичок, диверсій і терористичних актів, під час операцій можуть:

припиняти можливі провокації на державному кордоні й у прикордонних районах;

протидіяти диверсійно-розвідувальним силам противника, незаконним збройним формуванням, терористичним групам, які намагаються діяти через державний кордон чи лінію розмежування;

посилювати охорону важливих об'єктів і комунікацій;

знищувати залишки диверсійно-розвідувальних сил, незаконних збройних формувань, терористичних груп;

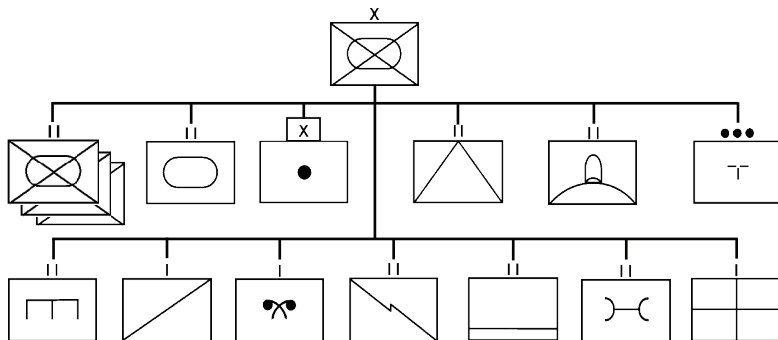
ліквідувати наслідки застосування зброї та техніки.

Характерними формами дій механізованих підрозділів під час ведення бойових дій є: бойові, рейдові, обхідні, ізоляційні, охоронні, сторожові, засадні, патрульні, пошуковоударні, штурмові, розвідувальнопошукові, демонстраційні, дії чергових сил протиповітряної оборони та інші.

1.3. Орієнтовна структура бригад

1.3.1. Окрема механізована бригада (*код носія спроможностей – 2Е-1.8.1 згідно Переліку спроможностей МО України*).

Окрема механізована бригада (рис. 1) призначена для ведення наземних бойових дій шляхом знищення противника з використанням штатного озброєння спільно з підрозділами підтримки (*1Е-1.3.1 – тут і далі – код спроможностей*) та нанесення вогневого ураження противнику, мінімізуючи супутній збиток і жертви серед цивільного населення, на відстані до 20 км (*1Е-2.2.4*).

Рисунок 1 – орієнтовна структура окремої механізованої бригади.

Окрема механізована бригада включає такі бойові підрозділи:

три однотипні механізовані батальйони, роти яких оснащені однорідною бронетанковою технікою;

танковий батальйон;

бригадну артилерійську групу, три дивізіони якої мають різне артилерійське озброєння;

протитанковий дивізіон;

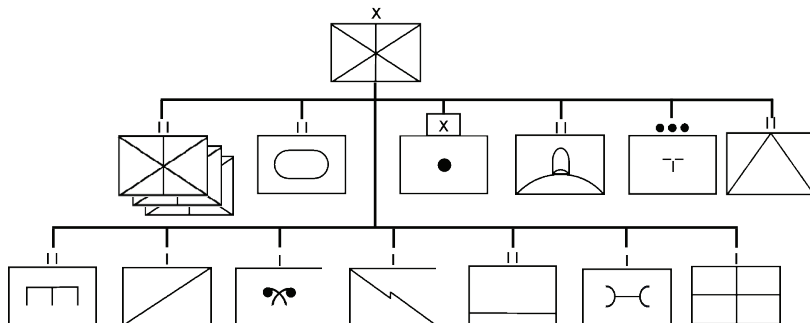
зенітний ракетно-артилерійський дивізіон; взвод снайперів.

Бригада спроможна вести бойові дії у складі угруповання військ або самостійно (на окремому напрямку)

1.3.2. Окрема мотопіхотна бригада (код носія спроможностей – 2E-1.8.2 згідно Переліку спроможностей МО України).

Окрема мотопіхотна бригада (рис. 2) призначена для ведення наземних бойових дій в складі угруповання військ або самостійно шляхом знищення противника з використанням штатного озброєння спільно з підрозділами підтримки (1E-1.3.1) та нанесення вогневого ураження противнику, мінімізуючи супутній збиток і жертви серед цивільного населення, на відстані до 20 км (1E-2.2.4).

Окрема мотопіхотна бригада має менший бойовий потенціал, що обумовлює її застосування, як правило, не на головному напрямку дій угруповання військ.

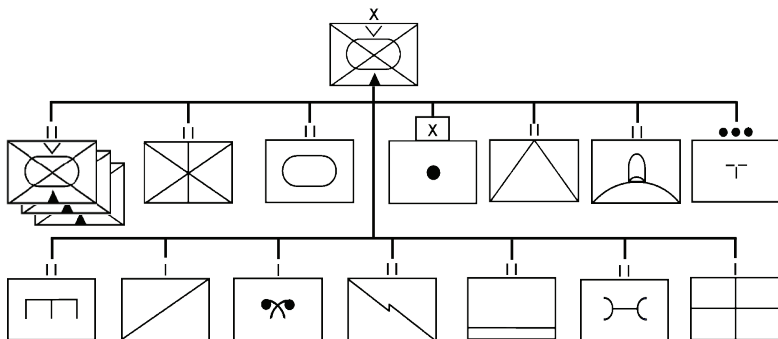
Рисунок 2 – орієнтовна структура окремої мотопіхотної бригади.

Окрема мотопіхотна бригада включає такі бойові підрозділи:
 три однотипні мотопіхотні батальйони, роти яких оснащені різномірною бронетанковою технікою;
 танковий батальйон;
 бригадну артилерійську групу, чотири дивізіони якої мають різне артилерійське озброєння;
 зенітний ракетно-артилерійський дивізіон; взвод снайперів.

1.3.3. Окрема гірсько-штурмова бригада (код носія спроможностей – 2E-1.8.3 згідно Переліку спроможностей МО України).

Окрема гірсько-штурмова бригада (рис. 3) призначена для ведення наземних бойових дій в складі угруповання військ або самостійно шляхом знищення противника з використанням штатного озброєння спільно з підрозділами підтримки (1E-1.3.1) та нанесення вогневого ураження противнику, мінімізуючи супутній збиток і жертви серед цивільного населення, на відстані до 20 км (1E-2.2.4).

Окрема гірсько-штурмова бригада застосовується у складі угруповання військ на рівнинній місцевості. При цьому спроможності підрозділів дозволяють бригаді діяти самостійно як у гірській, так і у лісистій місцевості.

Рисунок 3 – орієнтовна структура окремої гірсько-штурмової бригади.

Окрема гірсько-штурмова бригада включає такі бойові підрозділи:
 три однотипні гірсько-штурмові батальйони, роти яких оснащені однорідною бронетанковою технікою;
 мотопіхотний батальйон; танковий батальйон;
 бригадну артилерійську групу, три дивізіони якої мають різне артилерійське озброєння;
 протитанковий дивізіон;
 зенітний ракетно-артилерійський дивізіон; взвод снайперів.

Бригада спроможна вести бойові дії самостійно в гірсько-лісистій місцевості (оборонні – в смузі до 30 км по фронту, наступальні – в смузі 10–20 км). Під час дій в складі угруповань військ на рівнинній місцевості просторові показники дій бригади можуть співпадати з аналогічними показниками для окремої механізованої бригади.

2. ЗАГРОЗИ

Загрози є основною складовою частиною загального бойового середовища. Як загрози слід розглядати будь-яку комбінацію суб'єктів, утворень або сил, які здатні та мають намір завдати шкоди національним інтересам України (у тому числі і частинам та підрозділам Збройним Силам України).

Загрози можуть включати осіб, групи осіб (організованих чи неорганізованих), військові формування, агресивно налаштовані держави або коаліції держав.

2.1. Розуміння загроз

2.1.1. Суб'єкти у операціях угруповань військ можуть класифікуватися як загрози, противник, нейтральні сили або дружні сили.

Загрози, які здатні і готові завдати шкоди бригаді розглядаються як противник.

Противник – це сторона, яка визнана потенційно ворожою і проти якої може бути передбачено застосування сили, або дозволено застосування сили.

Нейтральні сили – це сторона, яка не визначена ні як підтримуюча, ні як протилежна дружнім чи ворожим силам.

Бойові дії часто виявляються особливо складними, оскільки загрози, противник, нейтральні або дружні сили «змішуються» так, що їх складно розрізнити.

2.1.2. Командири усіх рівнів повинні бути готовими протистояти симетричним, асиметричним та гібридним загрозам.

При цьому **гібридні загрози** – різноманітне і динамічне поєднання регулярних військ, нерегулярних сил, терористичних сил та злочинних елементів, об'єднаних для досягнення певної мети.

2.1.3. Бригада веде бій з противником. Часто бій ведеться в складних умовах місцевості (населені пункти, лісиста місцевість, гірсько-лісиста місцевість тощо) та у безпосередній близькості від цивільного населення, що ускладнює ідентифікацію загроз.

2.1.4. Динаміка зміни бойового середовища, яке формується під впливом політичних, військових, економічних, соціальних, інформаційних факторів, інфраструктури, фізичного середовища і часу (ПВЕСІІСЧ), створює додаткові складнощі для бригади.

Командир та штаб повинні розуміти складні відносини між суб'єктами, які виробляють управлінські рішення та реалізують бойові спроможності підрозділів, та бойовим середовищем. Це розуміння має вирішальне значення для захоплення і утримання ініціативи в бою.

2.1.5. Бригада повинна бути готова перемагати противника, який поєднує традиційну і нетрадиційну тактику, щоб послабити (нейтралізувати) сильні сторони підрозділів бригади (*ініціатива, маневреність, точність вогню*) та використати в своїх інтересах слабкі сторони (складність ідентифікації «гібридного» противника серед цивільного населення).

2.1.6. Під час ведення бойових дій командир бригади і штаб повинні враховувати загрози саме в контексті конкретного бойового середовища (*в контексті місцевих умов*).

2.1.7. Розуміння загроз з боку противника, а також політичні, економічні, ідеологічні цілі противника є вкрай важливим елементом, врахування якого надасть можливість захоплення і утримання ініціативи.

2.2. Характеристики загроз

2.2.1. Сьогодні та у найближчому майбутньому обстановка буде змушувати бригаду протистояти регулярним і нерегулярним військовим формуванням, терористичним угрупованням та кримінальним елементам.

2.2.2. Регулярні війська є частиною держави, що використовує військові спроможності та збройні сили у воєнних конфліктах. Як правило, регулярні війська проводять операції для завдання ураження військам противника, знищення його військового потенціалу та захоплення і утримання території.

2.2.3. Зазвичай регулярні війська володіють технологічно доскональними системами озброєння, які включаються до різних військових формувань. Озброєння і військова техніка противника, з якими бригада може вести бій, включає танки, бойові броньовані машини, протитанкові комплекси, вогневі засоби ракетних військ та артилерії, засоби ППО, літаки, вертольоти та БПЛА, техніки спеціальних військ.

Регулярні військові сили спроможні вести довготривалі бойові дії. Прикладами регулярних військ є збройні сили РФ.

2.2.4. Нерегулярними силами можуть бути озброєні особи, або групи осіб, які не входять до складу регулярних військ або інших внутрішніх сил безпеки. Нерегулярні війська використовують нетрадиційні, асиметричні методи боротьби. Нетрадиційні методи можуть включати терористичні акти, повстанський та партизанський рух. Зазвичай, в ході тривалого конфлікту, слабший противник з метою виснаження, використовує нетрадиційні методи ведення боротьби. Нерегулярні війська можуть включати терористичні, партизанські та злочинні організації і мережі.

2.2.5. Нерегулярні сили зазвичай оперують невеликими, територіально рознесеними групами або командами з децентралізованим управлінням.

Бойові спроможності нерегулярних сил обмежується використанням стрілецької зброї, протитанкових засобів, ПЗРК, мінометів, контр-безпілотних авіаційних систем і саморобних вибухових пристроїв. Однак, деякі нерегулярні сили мають у своєму розпорядженні і важке озброєння, яке надається зацікавленими державами. Наприклад, нерегулярні сили так званих «ДНР» та «ЛНР» у 2014 році.

2.2.6. Гібридні загрози є різноманітним і динамічним поєднанням регулярних та нерегулярних загроз, терористичних сил та злочинних елементів, об'єднаними для досягнення спільної мети. Гібридні загрози можуть включати в себе державні суб'єкти, які використовують затяжні форми ведення війни, можливо, за допомогою використання сили примусу та залякування, або недержавні суб'єкти, що використовують можливості, традиційно пов'язані з державами. Виходячи з цього, бригада повинна бути готовою до протидії різноманітним силам (регулярним, нерегулярним та гібридним) в процесі ведення бойових дій.

2.2.7. Бригада повинна бути здатною вести активні дії з одночасним перебуванням в контакт з противником та у безпосередній близькості до місцевого населення. Командир та штаб бригади повинні розуміти тактичні, людські та політичні рушійні сили, що мають відношення до сучасних та майбутніх збройних конфліктів, оскільки цього вимагає розуміння бойового середовища. Ідентифікація та розрізнення загроз є надзвичайно складним завданням та потребує збирання (обробку) та аналіз інформації впродовж всіх фаз бойових дій.

3. УПРАВЛІННЯ

У цьому розділі наводяться основи управлінської діяльності, розкриваються вимоги і принципи управління військовою частиною (підрозділом) у бойовій обстановці під час підготовки бою (дій) та у ході його ведення. Дається визначення системи управління, описується її структура, розкривається призначення і основи функціонування компонентів системи управління.

У розділі показано місце штабу в системі управління військами в бойовій обстановці, як основного органу управління, розкрита роль штабу в підготовці військ та органів управління до виконання поставлених завдань.

3.1. Основи управління

Управління військовою частиною (підрозділом) – процес целеспрямованого впливу командирів та їх штабів на підрозділи, що здійснюється для підтримання готовності підрозділів до виконання завдань за призначенням, їх підготовки та успішного виконання ними завдань у ході ведення бойових дій.

Мета управління військовою частиною (підрозділом) – полягає у забезпеченні визначеного рівня бойової готовності підрозділів, їх всібічної підготовки до застосування та ефективної реалізації бойових можливостей підрозділів у ході ведення бойових дій у визначенні терміни.

3.1.1. Вимоги до управління

До управління військовою частиною (підрозділом), як процесу, висуваються вимоги, виконання яких є необхідною передумовою досягнення його мети.

Основними з них є: постійна готовність до виконання завдань з управління військами; стійкість; безперервність; оперативність; скритість; якість.

Постійна готовність до виконання завдань з управління військами передбачає, що за будь-яких умов обстановки органи управління всіх ланок та інші складові системи управління (пункти управління, засоби управління) повинні бути готові до оперативної роботи. Для цього система управління створюється завчасно, а її структура не повинна потребувати перебудови у зв'язку з ускладненням або різкою зміною обстановки.

Постійна готовність системи управління досягається: твердим знанням командирами (начальниками штабів) всіх ланок управління, іншими службовими особами порядку виконання бойових завдань, заходів приведення у бойову готовність підпорядкованої військової частини (підрозділу) та своїх функціональних обов'язків; укомплектуванням штабів особовим складом і забезпеченням їх засобами управління; навченістю особового складу, злагодженістю структурних підрозділів органу управління; підтриманням постійної бойової готовності підрозділів охорони і забезпечення; підтриманням пунктів управління і засобів управління у готовності до функціонування, забезпечення їх безперебійної роботи; якісною організацією чергової служби на пунктах управління; підтриманням стійкого зв'язку з підпорядкованими підрозділами, вищим і взаємодіючими штабами.

Стійкість управління – здатність у забезпеченні спроможності командирів і штабів виконувати завдання з управління за умов різних змін обстановки та впливу противника вогневидами і радіоелектронними засобами, діями на об'єкти системи управління диверсійно-розвідувальних груп або тактичних десантів.

Безперервність управління – здатність у підтриманні спроможності командира і штабу здійснювати постійний вплив на підрозділи в ході підготовки

і ведення бою (дій), а також отримувати від них інформацію (доповіді, донесення, зведення) про обстановку, що складається.

Вимоги стійкості і безперервності управління тісно взаємозв'язані між собою. Вони досягаються: повсякчасним знанням командирами (начальниками штабів) всіх ланок управління реальної обстановки на полі бою і передбаченням її можливих змін; правильним усвідомленням завдання, поставленого старшим командиром (начальником); своєчасним вибором командиром варіанту дій, чіткою постановкою завдань підлеглим; створенням системи ПУ, їх розосередженням, оснащенням технічними засобами управління і життєзабезпечення, маскуванню, розміщенням у фортифікаційних спорудах та інженерним обладнанням районів розташування; підтриманням ПУ у постійній готовності до роботи та своєчасною зміною їх розташування у ході бою (дій); належною укомплектованістю органів управління висококваліфікованими службовими особами; чіткою організацією роботи оперативного складу та чергової служби на ПУ; скритістю об'єктів системи управління від розвідки противника та захистом від впливу різних видів зброї (забезпеченням високої живучості органів управління); досягненням електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів управління та їх захистом від засобів радіоелектронної боротьби противника; комплексним застосуванням і забезпеченням надійної роботи засобів зв'язку та обов'язковою автоматизацією управління; організацією резервних каналів зв'язку; своєчасним нарощуванням системи зв'язку та інформаційних систем; надійною охороною та обороною об'єктів системи управління; швидкою передачею, за необхідності, управління з одного пункту на інший і відновленням порушеного управління у стислі терміни за будь-яких умовах обстановки.

Оперативність управління – здатність у здатності командирів (штабів) виконувати управлінські завдання у стислі терміни, що забезпечують випередження противника в діях, швидке реагування на зміни обстановки та своєчасний вплив на дії підрозділів в інтересах успішного виконання поставлених завдань і досягнення мети бою (дій).

Оперативність управління досягається: високим рівнем підготовки командирів (начальників штабів) та службових осіб органів управління, їх організаторськими здібностями; постійним знанням обстановки, прогнозуванням її розвитку та швидким реагуванням на зміни; своєчасним уточненням планів і завдань підрозділам; застосуванням оптимального алгоритму роботи органу управління; ефективним застосуванням засобів автоматизації управління.

Скритість управління – здатність у приховуванні від противника (збереження таємниці) створеної системи управління, порядку її функціонування, основних заходів з підготовки бою (дій) та здійснення управління підрозділами у ході його ведення.

Скритість управління досягається: високою пильністю всього особового складу; забезпеченням надійного збереження документів; обмеженням кола службових осіб, які допущені до розробки бойових документів та користування засобами передачі інформації; постановкою завдань підлеглим особистим спілкуванням; прихованим розміщенням і переміщенням ПУ; ретельним маскуванню ПУ та елементів системи зв'язку; протидією технічним засобам розвідки противника; дотриманням встановленого порядку і режиму роботи радіо та прозових засобів зв'язку та заходів радіомаскування; використанням апаратури засекречування каналів зв'язку; обмеженням використання для управління від-

критичних каналів зв'язку; кодуванням і шифруванням документів, що передаються відкритими каналами зв'язку; проведенням технічних і організаційних заходів захисту інформації в засобах автоматизованої системи управління; своєчасним виявленням можливих каналів витоку інформації та їх закриття; вживанням заходів дезінформації противника.

Якість управління – здатність командирів і штабів забезпечити ефективну реалізацію бойових можливостей підрозділів для успішного виконання ними поставлених завдань і досягнення мети бою (дій) з найменшими втратами та у визначені терміни.

Якість управління досягається: обґрунтованістю обраних варіантів дій і вироблених замислів, їх відповідністю меті майбутнього бою (дій); точністю і ретельністю проведених оперативних розрахунків; відповідністю результатів моделювання варіантів дій умовам обстановки; раціональністю розроблених планів та відповідністю визначених завдань підрозділів їх можливостям; постійною готовністю системи управління до виконання завдань з управління підрозділами; стійкістю, безперервністю, оперативністю і скритістю управління. Виконання командирами і штабами вимог до управління підпорядкованими підрозділами є необхідною умовою для підтримання необхідного рівня їх бойової готовності, всебічного забезпечення підготовки до застосування та ефективності реалізації бойових можливостей (потенціалу) під час виконання отриманого завдання.

3.1.2. Принципи управління військовою частиною (підрозділом)

Основними принципами управління військовою частиною (підрозділом) є: єдиноначальність; централізація управління з обов'язковим наданням ініціативи підлеглим; твердість і наполегливість; гнучкість; застосування засобів автоматизації управління; особиста відповідальність командира.

Єдиноначальність це коли командир наділяється всією повнотою розпорядчої влади у ставленні до підлеглих і несе відповідальність за всі сторони життєдіяльності військової частини (підрозділу). Командир керує підлеглими на підставі прав, визначених законами держави, положеннями військових статутів, директивами та наказами старших командирів (начальників).

Централізація управління з наданням ініціативи підлеглим реалізується через способи управління. При централізованому способі управління мета бою (дій), способи та шляхи її досягнення у повному обсязі визначаються особисто командиром. При децентралізованому способі управління мету бою (дій) визначає командир, а способи та шляхи її досягнення – командири підпорядкованих підрозділів.

Складні умови ведення сучасного бою (дій), різкі зміни обстановки, а також високий динамізм її розвитку вимагають швидкого, часом миттєвого, впливу на хід бою (дій) шляхом прийняття підлеглими самостійних рішень. Тому їм повинна бути надана можливість прояву ініціативи і творчості при визначенні способу і порядку дій під час виконання отриманих завдань. У сучасних умовах бойового застосування повинні розумно поєднуватись централізація і децентралізація управління військовою частиною (підрозділом).

Твердість і наполегливість – спроможність командирів усіх рівнів не вагаючись вчасно приймати відповідальне рішення щодо вибору варіанту подальших дій підпорядкованих підрозділів, наполегливо впроваджувати його у життя і реалізовувати на практиці, утримувати ініціативу і керівництво підлеглими, домагатися виконання поставленого завдання за будь-яких умов обстановки.

Зважаючи на те, що обстановка у ході ведення бою (дій) характеризується частими та різкими змінами, командир не слід допускати впертого дотримання рішення, яке прийняте ним раніше і вже не відповідає обстановці що склалась та суперечить здоровому глузду. У цих умовах командир необхідно вносити корективи та уточнення у плани і порядок подальших дій.

Гнучкість управління – спроможність командира своєчасно уточнити своє рішення на раніше обраний варіант дій, а якщо обстановка різко змінилась, відмовитися від нього і сформував новий варіант та перебудувати систему управління і адаптувати методи роботи відповідно до нових умов обстановки.

Гнучкість управління стосується не тільки командира особисто, але і всієї системи управління. Для цього командир та службові особи органу управління повинні мати надійний (безперервний) зв'язок з підлеглими, постійно знати реальну обстановку, вміти прогнозувати її можливий розвиток, вчасно реагувати на зміни, діяти з випередженням та запобігати можливим ускладненням.

Застосування засобів автоматизації управління спрямоване на покращання ефективності управління за рахунок скорочення часу на пошук, збір і обробку інформації, проведення необхідних тактичних розрахунків, математичного моделювання і оцінювання обраних варіантів дій.

Засоби автоматизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, матеріально-технічне та інше забезпечення, інформаційно- телекомунікаційні системи або їх окремі елементи, мережі зв'язку та мережі обміну інформацією, що використовуються в органах управління і підрозділах для автоматизації процесу управління.

Обособта відповідальність командира за обраний варіант дій, прийняте ним рішення та результати виконання підпорядкованими підрозділами бойового завдання відіграє важливе значення в управлінні військовою частиною (підрозділом). Командир поєднує в своїх руках всю повноту наданої йому влади і несе одноосібну відповідальність за результати управлінської діяльності і виконання підпорядкованими підрозділами бойових завдань.

3.2. Система управління

Система управління – упорядкована сукупність взаємозалежних та взаємодіючих елементів, що утворюють єдине ціле і функціонують узгоджено з метою досягнення визначеного (заданого) результату. Будь-яка система управління складається з елементів (підсистем), що можуть виконувати в системі різноманітні функції.

Для вирішення управлінських завдань у військових структурах створюються система управління військами.

Вона повинна забезпечувати:

безперервність функціонування у мирний час, у загрозовий період, під час підготовки бою (дій) та в ході його ведення;

взаємодію з органами державного і воєнного управління, органами управління (підрозділами) інших складових Сил оборони держави;

функціонування в реальному масштабі часу;

випереджаючу готовність системи управління у порівнянні з готовністю військ;

адаптованість структури системи, можливість її нарощування залежно від складності і обсягу завдань, які вирішуються.

Система управління військами включає органи управління, пункти управління та засоби управління.

3.2.1. Органи управління

Органи управління – організаційно-штатні або тимчасово створені структурні підрозділи наділені певними правами та обов'язками з управління військами у мирній та военний час.

У цілому структура органів управління складається з командування штабу, підрозділів підготовки, охорони державної таємниці та захисту інформації, логістичного, медичного та морально-психологічного забезпечення.

3.2.1.1. Органи управління займають центральне місце в системі управління і повинні відповідати певним вимогам:

знаходитись у постійній готовності до керівництва підлеглими підрозділами; бути здатними за короткі терміни якісно виконати покладені на них завдання;

бути малочисельними та простими за структурою; мати у своєму складі різноманітних фахівців;

зберігати оптимальне співвідношення кількості офіцерів та сержантів (солдат);

мати кількість підлеглих суб'єктів (посадових осіб, органів управління, підрозділів), що відповідає нормам (законам) управління.

Постійна готовність до керівництва підлеглими. Готовність всієї системи управління і органів управління зокрема повинна бути вище бойової готовності підрозділів. Тільки дотримуючись даної умови командир та штаб будуть спроможні вчасно та якісно організувати дії підлеглих.

Заходи з підтримання органів управління у готовності до керівництва підлеглими: укомплектованість органів управління підготовленими службовими особами та оснащення їх сучасними засобами управління; забезпечення високого професіоналізму та морально-психологічного стану службових осіб органів управління; навченість службових осіб у виконанні функціональних обов'язків та злагодженість структурних елементів органів управління; наукове підґрунтя організації роботи органів управління.

Здатність органів управління за короткі терміни якісно виконати покладені на них завдання. У зв'язку зі збільшенням масштабів та динамічності ведення сучасного загальновійськового бою різко зросли обсяг та зміст завдань управління, при цьому значно скоротили часові показники їх виконання. Тому органи управління повинні бути здатні якісно вирішувати всі визначені завдання за короткі терміни. У вирішенні цієї проблеми, поряд з високою навченістю службових осіб органів управління, важливе значення набуває науково обґрунтоване визначення складу та організаційно-штатної структури органів управління.

Малочисельність та простота структури органів управління. Об'єктивний підхід до визначення чисельності та структури органів управління – одна з умов, що забезпечують ефективність управління. Досвід переконує в тому, що чим більше склад органу управління, тим складніша його структура, тим складніше стає організація діяльності службових осіб, тим більше часу займають різноманітні узгодження, обговорення та взаємний обмін інформацією. У кінцевому підсумку збільшення чисельності органів управління веде до запізнення виконання заходів з управління, перевантаження одних та незавантаженість інших виконавців. Тому

краще мати малочисельні органи управління з простою структурою. Їх чисельність повинна залежати від складу, масштабу військового формування та обсягів завдань які можуть на них покладатись. Це дозволить чітко організувати роботу всіх виконавців, особливо при оснащенні органів управління автоматизованими робочими місцями, включеними у єдину інформаційну мережу взаємодіючих органів управління.

Наявність у складі органів управління різноманітних фахівців. Особовий склад органів управління повинен забезпечувати чітке і кваліфіковане управління наявними силами та засобами у будь-яких умовах обстановки. При цьому в основу визначення складу береться принцип – розподіл фахівців за видами робіт (спеціальностями) з чітким визначенням функцій та розподілом завдань між службовими особами. Такий підхід до складу органів управління дозволяє виключити паралелізм та дублювання у роботі, чітко розмежувати сфери дії та разом із тим полегшує організацію управління військами, сприяє підвищенню оперативності у роботі. Наявність різноманітних фахівців, що відповідають за певний вид роботи, позитивно впливає на якість вирішення специфічних завдань управління.

Зберігання оптимального співвідношення кількості офіцерів та сержантів (солдат). Значна частина часу службових осіб органів управління витрачається на виконання технічної роботи – оформлення графічних і табличних бойових документів, копіювання примірників текстових документів, підготовку для передачі телеграм, склеювання топографічних карт, перенесення обстановки з однієї карти на іншу, зчитування друкованого тексту, розробку та встановлення програм для персональної електронно-обчислювальної машини (ЕОМ) тощо. Ці роботи можуть бути з успіхом виконані сержантами та солдатами зі спеціальною підготовкою. Писар, кресляр, програміст, оператор персональної ЕОМ – це незамінні помічники офіцерів органів управління. Тому їх скорочення не можна розглядати як раціональний крок на шляху оптимізації співвідношення кількості офіцерів та сержантів (солдат) органів управління.

Відповідність кількості підлеглих суб'єктів нормам (законам) управління. При розрахунку кількості підлеглих суб'єктів враховуються норми управління, тобто допустиме максимальне число підлеглих (службових осіб, органів управління, підрозділів), якими спроможний ефективно керувати командир (штаб). Норми не є сталими, вони залежить від змісту та складності завдань, що виконуються службовими особами органу управління, місця та ролі підлеглих суб'єктів під час їх бойового застосування, ступеня надання їм самостійності тощо. Обґрунтоване визначення норм управління витікає із розрахунку можливостей конкретного командира (керівника).

Встановлено, що один командир (начальник) може ефективно направляти діяльність від 5 до 10 безпосередньо підлеглих йому суб'єктів. Надлишок збільшення чисельності підлеглих суб'єктів одній особі створює ситуацію «некерованості». Підлеглий не отримує вчасно завдань та вказівок і залишається поза полем зору командира (керівника). Порушення цієї вимоги веде до зниження ефективності управління.

3.2.1.2. До органів управління відносять: командування (персональний штаб); штаб (координаційний штаб); служби (відділи) родів військ (спеціальний штаб).

Командування (персональний штаб) – група керівного складу, до якої входять командир та його заступники і помічники. До командування також можуть входити інші окремі службові особи і тимчасово створені (нештатні) органи, які призначені для виконання функцій управління військовою частиною (підрозділами) у різних ланках.

Являючись єдиначальником, командир визначає основні питання підготовки і ведення бою (дій), обирає варіант дій, формулює замисел, ставить бойові завдання підлеглим, надає основні вихідні дані для планування бойового застосування підпорядкованих підрозділів (сил і засобів), організовує взаємодію, визначає завдання щодо всебічного забезпечення бою (дій).

Великий обсяг завдань управління і обмежені терміни їх вирішення ускладнюють управління підготовкою і веденням бою (дій) військовою частиною (підрозділом) однією особою. Тому командир у своїй діяльності спирається на заступників, помічників, штаб та інших службових осіб органу управління. Це дає змогу якнайповніше враховувати досвід і знання службових осіб органу управління, використати їхню творчість та розумну ініціативу, а також звести до мінімуму можливість появи помилок і суб'єктивізму в оцінюванні обстановки і, зрештою, забезпечує визначення оптимального варіанту дій і формулювання обґрунтованого замислу бою (дій). Зміст і перелік питань, що виносяться на колективне обговорення, визначається командиром залежно від важливості завдання, що вирішується, обстановки, що склалася, та наявності часу.

Штаб (координаційний штаб) – основний орган управління повсякденною діяльністю підрозділів у мирний час та управління ними в бойовій обстановці. Свою роботу він організовує на підставі вказівок командира та розпоряджень вищого штабу. Штаб об'єднує, координує і направляє зусилля всіх службових осіб інших органів управління на забезпечення своєчасного і повного виконання підрозділами поставлених завдань. Крім того, штаб визначає завдання і порядок роботи підлеглих штабів, інформує інші органи управління про обстановку, доводить до них накази (вказівки) командира в частині, що їх стосується, надає їм необхідну допомогу.

Ведуча роль штабу серед інших органів управління зумовлена насамперед важливістю і змістом тих завдань, які він виконує в процесі управління підрозділами. Для реалізації функцій управління в штабі створюються структурні підрозділи, які у відповідності до бойового розрахунку виконують визначені їм завдання.

Служби (відділи) родів військ (спеціальний штаб) формуються із фахівців вузької направленості. Наявність їх в органах управління обумовлена складністю і різноманітністю завдань із управління різнорідними підрозділами, необхідністю мати спеціальні органи управління для керівництва підготовкою і застосуванням підрозділів родів військ і спеціальних військ.

Для роботи органів управління, розміщення службових осіб і забезпечення їх службової діяльності розгортаються пункти управління.

3.2.2. Пункти управління

Пункти управління – спеціально обладнані й оснащені технічними засобами місця, з яких командири через свої штаби здійснюють управління військовими частинами (підрозділами) під час підготовки та в ході ведення бою (дій). На пунктах управління знаходиться визначений склад службових осіб, необхідні технічні засоби управління і пересування, а також підрозділи (засоби) зв'язку, охорони і обслуговування.

3.2.2.1 Пункти управління (ПУ) повинні бути мобільними і мати високу живучість.

Мобільність пунктів управління зумовлена високою динамічністю і безперервністю ведення бою (дій). Вона характеризується спроможністю здійснювати переміщення і здатністю здійснювати бойову роботу не лише на місці, але й під час руху. Мобільність ПУ передбачає також можливість за короткий термін пересуватися на полі бою на пересіченій місцевості з одного напрямку (району) на інший, швидко розгортатися (згортатися) в ході бою (дій). Здатність до переміщення ПУ знаходиться в безпосередній залежності від характеристик машин, що знаходяться на їх оснащенні. Тому для досягнення високої рухомості ПУ повинні оснащуватися командно-штабними (у т.ч. броньованими) і спеціальними машинами високої прохідності та засобами зв'язку, які забезпечують підтримання стійкого зв'язку під час руху. Ступінь мобільності ПУ залежить також від їх складу. Громіздкі ПУ потребують багато часу на їх розгортання (згортання) та переміщення, що знижує їх рухомість. І навпаки, менші за своїм складом – більш рухомі і маневрені. Кількісний склад елементів ПУ повинен визначатися з врахуванням їх доцільності.

Живучість ПУ визначається їх здатністю забезпечити стійке безперервне управління при значних втратах в особовому складі та засобах управління внаслідок впливу противника засобами вогневого ураження, а також у результаті застосування ним засобів радіоелектронної боротьби (РЕБ). Вимога щодо захисту від впливу противника має особливо важливе значення і досягається: розосередженням розташування елементів ПУ при розгортанні їх для роботи на місцевості; ретельним інженерним обладнанням районів розташування ПУ, маскуванням від усіх видів розвідки; надійним захистом засобів зв'язку від засобів ураження і радіоелектронного подавлення; організацією охорони та оборони, надійним прикриттям від засобів повітряного нападу противника; своєчасним переміщенням ПУ в ході ведення бою (дій); створенням резерву сил та засобів зв'язку і раціональним його використанням; завчасним плануванням заходів з відновлення ПУ, що вийшли з ладу.

Обов'язковою умовою, яка забезпечує стійке управління підрозділами, є обладнання ПУ сучасними технічними засобами, в першу чергу, засобами автоматизації процесу прийняття рішення, обробки і передачі інформації. Вони повинні бути надійними, простими в експлуатації і обслуговуванні та забезпечувати безперервне управління підлеглими в умовах обстановки, яка швидко змінюється, застосування противником засобів радіоелектронного подавлення, частих змін місць розташування ПУ, а також під час руху і при знаходженні на великій відстані один від одного.

Ключове значення має створення на ПУ умов для нормальної роботи і відпочинку службових осіб органів управління. Вони повинні бути обладнані необхідною кількістю зручних робочих місць із засобами зв'язку, а також місця для відпочинку і прийняття їжі.

3.2.2.2. Для управління військами використовуються рухомі і нерухомі ПУ. Нерухомі ПУ можуть бути стаціонарними або польовими, захищеними або незахищеними.

Стаціонарні пункти управління створюються і обладнуються зазвичай завчасно у мирний час у спеціально обладнаних, технічно оснащених і захищених

спорудах в пунктах постійної дислокації (ППД), а також за їх межами у разі розташування військової частини (підрозділів) у населених пунктах. Стационарні ПУ призначаються для забезпечення безперервного і надійного управління військами у ході повсякденної службової діяльності, при нарощуванні бойової готовності і приведенні військової частини (підрозділів) у визначені ступені бойової готовності та розгортаються у підготовлених приміщеннях.

Польові пункти управління зазвичай розгортаються в спеціально обладнаних спорудах (наметах) при розташуванні на місці, у районах зосередження, вихідних районах для організованої підготовки до бою (дій) і початку його ведення, а також під час ведення позиційної оборони. В подальшому, з початком бою (дій), управління здійснюється з рухомих ПУ, а нерухомі (стационарні і польові) можуть використовуватися як допоміжні або запасні.

Рухомі пункти управління розгортаються на базі спеціально обладнаних командно-штабних (штабних) машин, на повітряних засобах або кораблях. Вони призначаються для забезпечення стійкого управління військами під час підготовки і в ході ведення бою (дій). Завдяки високій мобільності і захищеності, застосовуються при переведенні військової частини (підрозділу) у визначені ступені бойової готовності з виходом у район зосередження та з початком бойового застосування. Рухомі ПУ повинні ретельно маскуватися і захищатися від противника.

3.2.2.3. Для забезпечення надійного управління військами створюється мережа ПУ, які формують необхідні вертикалі управління.

У військовій частині створюються основний командний (ОКП) і тилловий командний пункти управління (ТКП). Як елементи основного командного пункту можуть розгортатися передовий пункт управління (ППУ) (спостережний пункт (СП) та допоміжний пункт управління (ДПУ). При наявності засобів можуть використовуватися повітряний (морський) пункт управління (ПовПУ (МорПУ).

У батальйоні створюється командно-спостережний пункт (КСП). Як його елемент може обладнуватися СП.

Основний командний пункт є основним пунктом управління. Він призначається для забезпечення управління підрозділами під час підготовки та у ході ведення бою (дій). Розгортається зазвичай на напрямку зосередження основних зусиль, але осторонь від об'єктів, по яких противник може нанести вогневе ураження.

ОКП очолює командир або начальник штабу. На ньому розміщуються і працюють: командир, заступники і помічники командира, начальник штабу і більша частина службових осіб штабу, основні начальники родів військ і служб, а також командири доданих підрозділів, також можуть розташовуватися персонал авіації, артилерії та РЕБ. З метою забезпечення скритості роботи і збереження високої мобільності на ОКП працюють тільки ті службові особи, які зобов'язані постійно слідкувати за обстановкою і готувати дані для командира, тобто забезпечувати безперервне управління підрозділами при підготовці бою (дій) і в ході його ведення. Решта службових осіб органу управління розташовується на інших ПУ.

На ОКП проводиться робота щодо збору і обробки (аналізу) даних обстановки для доповіді командирі, визначення варіанту дій, формулювання замислу, розробки планувальних і директивних бойових документів, доведення завдань до підрозділів, організації управління, взаємодії, всебічного забезпечення бою (дій), здійснення контролю за станом підрозділів і ходом виконання ними за-

вданих. З нього організовується і підтримується зв'язок зі старшим командиром (штабом), взаємодіючими військами і сусідами. Тому на ньому зосереджуються основні сили і засоби управління.

Велика кількість особового складу і технічних засобів управління, які знаходяться на ОКП, робить його уразливим від засобів ураження і ведення розвідки противника, тому, потребує розосередженого і скритого розміщення його елементів у районі розгортання, ретельного маскування і дотримання встановленого режиму функціонування.

Передовий пункт управління (спостережний пункт) призначається для управління діями підлеглих у найбільш відповідальні періоди бою, коли командир висувається безпосередньо до підрозділів, які виконують найбільш важливі завдання, а також у разі переміщення командира з одного пункту на інший. Склад службових осіб, які висуваються разом з командиром, визначаються в залежності від обстановки і завдань особисто командиром. ППУ (СП) розгортається на базі бронемашин якомога ближче до підрозділів, які виконують завдання. ПУ цих підрозділів також можуть використовуватись для розгортання ППУ.

Зазвичай командир здійснює управління з ППУ (СП) у наступних випадках: при веденні бою в смузі забезпечення; проведенні вогневої підготовки атаки при прориві оборони противника; відбитті контратаки противника; вводі у бій другого ешелону; форсуванні водної перешкоди; переслідуванні противника, що відступає; веденні зустрічного бою; проведенні контратаки в ході оборонного бою та інших випадках, що вимагають безпосереднього присутності (втручання) командира.

Допоміжний пункт управління може створюватися за рішенням командира для управління підрозділами, що діють на ізольованих або віддалених напрямках (районах), виконують окреме завдання. Його очолює зазвичай один із заступників командира. Для розгортання ДПУ і забезпечення його функціонування призначається необхідна кількість службових осіб органу управління і виділяються відповідні засоби зв'язку і сили забезпечення.

Повітряний (морський) пункт управління призначений для підвищення мобільності службових осіб органу управління і забезпечення безперервності управління. Він створюється при наявності повітряних (вертольотів, літаків) або морських (катерів, кораблів) засобів, обладнаних бортовими комплексами засобів автоматизації управління і передачі інформації. ПвПУ (МрПУ) широко застосовується при застосуванні тактичних повітряних (морських) десантів.

Тиловий командний пункт призначається для забезпечення управління підрозділами матеріально-технічного забезпечення (МТЗ), організації виконання мобілізаційних заходів і комплектування особовим складом. Розгортається в районі розміщення основної частини підрозділів МТЗ поза ефективною дальністю вогневого ураження основними засобами артилерії противника.

На ТКП розміщуються і працюють службові особи тилу і озброєння, а також частина службових осіб штабу, які не увійшли в розрахунок ОКП. ТКП очолює заступник командира з тилу (логістики).

Особовий склад службових осіб кожного з ПУ визначається їх призначенням у загальній системі управління, характером управлінських завдань, що вирішуються на них, та умовами обстановки, в яких він функціонує. Найбільш боєздатним, готовим до роботи, укомплектованим особовим складом, забезпеченим засобами управління і транспортом повинен бути ОКП, оскільки на ньому вирішуються головні завдання управління.

Кожний ПУ структурно включає групу управління, підрозділ зв'язку, групу забезпечення.

Група управління включає службових осіб органу управління і технічні засоби обробки і передачі інформації, які безпосередньо приймають участь в управлінні підрозділами.

Підрозділ зв'язку ПУ складається з штатних сил і засобів зв'язку, які закріплені постійно або тимчасово за ПУ для забезпечення управління підрозділами.

Група забезпечення включає весь особовий склад з технічними засобами і транспортом, які призначені для забезпечення функціонування ПУ безперервної роботи службових осіб групи управління, а також для охорони і оборони ПУ.

3.2.3. Засоби управління

Засоби управління – це технічна основа системи управління, вони забезпечують обмін всіма видами інформації між ПУ і між елементами пунктів управління.

До засобів управління відносяться засоби зв'язку, засоби автоматизації управління військами, технічні засоби скритого управління військами.

Засоби зв'язку включають обладнання (технічні засоби) для обміну інформацією в системі управління військами. Для забезпечення управління в тактичній ланці застосовуються радіо-, проводові, рухомі і сигнальні засоби зв'язку.

Радіозасоби є найважливішими, а інколи єдиними засобами, які здатні забезпечити управління підрозділами.

Продовові засоби зв'язку застосовуються самостійно та в комплексі з радіозасобами під час розташування військової частини (підрозділів) на місці, у вихідному районі або в позиційній обороні.

Рухомі засоби зв'язку застосовуються в усіх видах бою (дій), а також під час переміщення і розташування підрозділів на місці.

Сигнальні засоби зв'язку застосовуються для передачі команд, сигналів оповіщення, розпізнавання, управління і взаємодії, в основному у ланці батальйон і нижче.

Засоби автоматизації управління призначені для підвищення оперативності управління підрозділами. Вони повинні забезпечувати: інформаційний обмін між взаємодіючими ПУ і ПУ старшого командира (начальника) та підлеглими підрозділами; автоматизацію передачі сигналів і команд управління, взаємодії та оповіщення; скорочення часу збору, обробки і передачі даних обстановки; підготовку даних для аналізу завдання, формулювання, оцінювання та порівняння варіантів дій, визначення замислу бою (дій); відображення, документування і зберігання службової інформації.

Технічні засоби скритого управління військами призначені для забезпечення збереження в таємниці від противника змісту інформації, яка передається каналами та лініями зв'язку. До них належать копіювальні і шифрувальні машини, апаратура засекреченого зв'язку.

Засоби управління застосовуються комплексно з широким використанням апаратури ущільнення і підвищення достовірності передачі, автоматичного пошуку і з'єднання кореспондентів, автоматизованої апаратури сполучення каналів з електронно-обчислювальними машинами, а також із застосуванням автоматизованих кінцевих приймально-передавальних пристроїв.

3.3. Забезпечення роботи пунктів управління

Організація роботи ПУ в ході ведення бою (дій) щодо забезпечення стійкого та надійного функціонування системи управління є важливою складовою роботи службових осіб штабу. Вона включає: розгортання і переміщення ПУ; організацію бойового чергування на ПУ; захист, охорону і оборону ПУ.

3.3.1. Розгортання пунктів управління

Пункти управління повинні забезпечувати безперервне керівництво підрозділами в будь-яких умовах обстановки – як при перебуванні їх на місці, так і під час руху. Правильне розташування окремих елементів і в цілому кожного з ПУ, їх інженерне обладнання і маскуванню при розгортанні для роботи на місцевості може значно сприяти досягненню прихованості ПУ від усіх видів розвідки, захисту засобів зв'язку від завад та забезпечення їх живучості в умовах безперервного впливу (РЕБ) противника.

Віддалення районів розташування ПУ від лінії зіткнення військ залежить від характеру бою, прийнятого бойового порядку військ умов місцевості, можливостей засобів зв'язку для забезпечення управління командирів частини і підрозділів.

Вони повинні забезпечити:

надійність зв'язку з підлеглими і взаємодіючими частинами (підрозділами), з ПУ вищих штабів і сусідами, а також усередині мережі своїх ПУ;

зручність роботи службових осіб ПУ і сприятливі умови для їх відпочинку; укриття і захист особового складу, засобів зв'язку і транспорту від засобів ураження противника і дій його ДРС;

виключення взаємних перешкод радіоелектронних засобів;

наявність зручних під'їзних шляхів, а також можливість швидкого маневру для наступних переміщень у ході бою (дій).

Для кожного ПУ заздалегідь вибирається основний і запасний райони розташування. Запасний район використовується при виявленні противником або загрози ураження основного району. З метою дезінформації противника повинні створюватися хибні ПУ або окремі їх елементи.

Для вивчення районів, що призначенні для розгортання ПУ, від штабу висилаються групи для проведення рекогносцировки. Завданнями цих груп є: вибір доцільних маршрутів висування; проведення інженерної та ХБРЯ розвідки району розгортання; уточнення умов і місць розташування елементів ПУ, їх інженерного обладнання, охорони і оборони.

До складу груп для проведення рекогносцировки, які очолюють офіцери штабу (логістики для ТКП), включаються представники підрозділу зв'язку, службові особи родів військ і служб, а також виділяються необхідні сили і засоби інженерної та ХБРЯ розвідки, охорона.

Старшому групи начальник штабу вказує: основний і запасний райони для розташування ПУ; заходи, які необхідно провести щодо організації зв'язку та інженерного обладнання вибраного району, терміни виконання заходів; сили і засоби, що виділяються для цього.

У районі, вибраному для розміщення ПУ, насамперед, проводиться інженерна й ХБРЯ розвідка. Потім вибираються місця для розміщення командно-штабних і спеціальних машин. За наявності часу готуються та маскуються укриття для особового складу й технічних засобів управління, а також вибирається й обладнується майданчик для вертольотів.

З метою забезпечення захисту особового складу, засобів управління і транспорту від ураження противником, створення нормальних умов роботи службових осіб, а також швидкого і прихованого розгортання і згортання ПУ для переміщення в ході ведення бою (дій) силами і засобами штатних і спеціально призначених підрозділів здійснюється інженерне обладнання і маскування районів розгортання ПУ. Ступінь інженерного обладнання визначається конкретними умовами обстановки, характером місцевості, наявністю і можливостями інженерних сил і засобів, призначених для цієї роботи, а також наявним часом і часом, протягом якого планується перебування ПУ в цьому районі.

Найбільш якісно обладнуються стаціонарні ПУ, які створюються у мирний час, а також польові ПУ, які розгортаються для тривалого перебування в них. Вони забезпечують надійний захист особового складу від ураження противником. З огляду на короткі терміни перебування рухомих ПУ в районі їх розташування зазвичай обладнується тільки мінімальна кількість сховищ котлованного типу для технічних засобів управління групи управління і підрозділу зв'язку. Решта машин розташовується з використання захисних і маскувальних властивостей місцевості (ліс, яри, міжгір'я, підземні розробки).

Час і місце розгортання ОКП вказує старший командир (вищий штаб), місця решти ПУ (тилового, передового, допоміжного) визначає безпосередній командир. Порядок розміщення та розподіл службових осіб і техніки органів управління на ОКП встановлює начальник штабу, на ТКП – заступник командира з тилу (начальник тилу).

Елементи ПУ повинні розташовуватись розосереджено на відстанях, які виключають масове ураження особового складу і техніки внаслідок застосування противником засобів ураження (особливо ВТЗ), а також взаємні перешкоди при одночасній роботі декількох радіостанцій командно-штабних машин і в той же час забезпечують можливість особистого спілкування посадових осіб, що працюють на даному ПУ.

Для введення противника в оману відносно істинного розташування ПУ слід дезінформувати його, застосовуючи такі способи як: створення хибних ПУ або їх елементів, імітація їх роботи, розміщення радіостанцій на значній відстані від групи управління, передача хибних відомостей про райони розгортання ПУ, виконання заходів маскування і дотримання режиму роботи засобів зв'язку.

Структурні підрозділи штабу розміщуються разом з командиром, відділення (служби) або службові особи родів військ і служб, а також командири доданих підрозділів розташовуються на відстані до 100 м від робочих місць командира. Основна частина підрозділу зв'язку розташовується на відстані до

100 м від групи управління. Особовий склад групи забезпечення і обслуговування, який не зайнятий забезпеченням роботи групи управління, розташовується на віддаленні до 1 км від неї. Посадкові площадки для вертольотів обладнуються на віддаленні до 3 км від ПУ. Відстань між командно- штабними (штабними) машинами в групах повинна бути до 50 м. На невеликих зупинках і привалах елементи ПУ і техніка можуть розміщуватись компактніше, ніж при тривалому розташуванні на одному місці.

Віддалення районів розташування ПУ від лінії зіткнення військ залежить від характеру бою, прийнятого бойового порядку військ, умов місцевості, можливостей засобів зв'язку для забезпечення управління командира частини і підрозділів, крім того, воно повинно забезпечувати можливість особисто спостереження за діями підрозділів на головному напрямку.

В обороні ОКП (КСП) розгортається в місцях, які мають вигідні умови для спостереження за найважливішими напрямками ймовірного наступу противника, поза напрямком його головного удару. ППУ (СП) обладнується на напрямку зосередження основних зусиль, але осторонь від об'єктів, по яких противник може нанести вогневе ураження. ТКП розгортається в районі розміщення основної частини підрозділів МТЗ.

В ході наступу ОКП (КСП) розгортається і переміщується за підрозділами першого ешелону на напрямку зосередження основних зусиль, ППУ (СП) – безпосередньо за бойовими порядками підрозділів, які виконують основне завдання, ТКП – за другим ешелonom, в районах розгортання основних тилкових підрозділів.

При здійсненні управління на марші ОКП (КСП) пересувається в складі колони основних сил, ППУ (СП) – разом із передовим підрозділом (похідною охороною), за потреби, або у разі можливості зустрічного бою), ТКП – з підрозділами МТЗ.

3.3.2. Переміщення пунктів управління

ПУ переміщуються під час ведення бою (дій) для забезпечення управління підрозділами на нових напрямках (рубежах), при змінах обстановки, виведенні ПУ з-під можливих ударів противника або у зв'язку із зараженням (руйнуванням) районів їх розташування. Правильна організація переміщення ПУ має важливе значення для підтримки безперервності управління підрозділами.

Переміщення ПУ планується завчасно і здійснюється так, щоб не було порушено управління, забезпечувався постійний зв'язок з вищим штабом, підпорядкованими і взаємодіючими підрозділами і штабами. В усіх випадках переміщення здійснюється у заздалегідь обладнаний в інженерному відношенні район після встановлення стійкого зв'язку з вищим і підпорядкованими штабами. За необхідності ПУ можуть розгортатися в необладнаних районах. Під час переміщення ОКП (КСП) команди здійснює управління з ППУ (СП) або з ПУ одного з підпорядкованих підрозділів.

ОКП (КСП) переміщується тільки з дозволу старшого командира, порядок переміщення решти ПУ визначає безпосередній командир зазвичай на основі пропозицій начальника штабу. У випадках безпосередньої загрози захоплення або виведення з ладу, переміщення ПУ в інший район здійснюється за рішенням начальника, який його очолює. У всіх випадках про початок переміщення і прибуття ПУ в новий район посадова особа, яка його очолює, негайно доповідає командирі і у вищий штаб. Про зміну місця розгортання ПУ доповідається старшому командирі та інформуються підпорядковані і взаємодіючі підрозділи (штаби).

Для забезпечення організованого переміщення ПУ службові особи штабу повинні завчасно скласти схеми побудови похідних колон, розташування елементів ПУ на місцевості, здійснити розподіл сил і засобів для їх охорони і оборони. З прибуттям у новий район ПУ негайно розгортаються для роботи в спланованих для них місцях у відповідності з цією схемою і конкретними умовами обстановки. З метою забезпечення швидкості переміщення, організованого розгортання й згортання ПУ важливо, щоб визначена схема залишалася діючою тривалий час і не змінювалася без особливої потреби.

В усіх випадках переміщення ПУ повинне здійснюватися швидко, приховано та організовано. Готовність ПУ до роботи в новому районі визначається встановленням зв'язків за повною схемою і зайняттям його основними складом службових осіб органу управління.

Частота переміщення ПУ залежить від виду бою (дій), рішення командира і здійснюється стрибками, в міру просування військ. Переміщення ОКП військової частини здійснюється зазвичай двічі на день бою (при виконанні найближчого і подальшого завдання), КСП батальйону переміщується безпосередньо за передовими підрозділами (ротами), що ведуть бій. ТКП військової частини переміщується разом з підрозділами матеріального забезпечення один раз на день бою за другим ешелonom (ЗВРез) військової частини з таким розрахунком, щоб забезпечувалося безперервне управління тилowymi підрозділами та надійний зв'язок із ОКП. При цьому ремонтні підрозділи переміщуються за головними силами військової частини і розгортаються зазвичай у районах, де зібралась найбільша кількість озброєння і техніки, що вийшла із ладу.

3.3.3. Бойове чергування на пунктах управління

У всіх видах бою (дій) на ПУ організовується бойове чергування. Воно здійснюється для виконання наступних основних завдань:

підтримання системи управління в готовності до функціонування;

прийом та своєчасне доведення до підрозділів розпоряджень, сигналів бойового управління та оповіщення;

безперервний збір (аналіз) даних обстановки, її відображення і доповідь старшому командирі (начальнику);

доведення розпоряджень командира та начальника штабу до виконавців, контроль їх виконання;

прийом та доведення даних метеорологічної обстановки; контроль ХБРЯ обстановки в районі розташування ПУ.

Для несення чергування призначаються чергові зміни. До складу чергових змін входить черговий ПУ і визначений перелік службових осіб штабу, родів військ і служб. Чергова зміна ОКП підпорядковується начальнику штабу, на інших ПУ службовим особам, які їх очолюють.

Порядок організації бойового чергування на ПУ визначається у мирний час (до початку бойових дій), для цього службовими особами штабу розробляється проект відповідного наказу. У наказі визначається: завдання бойового чергування; кількість та склад чергових змін; порядок і терміни несення чергування; порядок забезпечення чергування та інші питання. Крім того, виходячи із структури ПУ та особливостей організації роботи на ньому штабом розробляються інструкції для всіх службових осіб чергової зміни.

Наказ з організації бойового чергування видається під час розгортання ПУ а також у разі зміни режиму роботи органу управління. Перед заступанням на бойове чергування начальник штабу доводить зміст наказу службовим особам чергової зміни та проводить інструктаж стосовно особливостей чергування конкретної зміни.

3.3.4. Захист, охорона і оборона пунктів управління

Захист, охорона і оборона ПУ організовується і здійснюється з метою не допущення проникнення розвідки противника в райони їх розташування, виключення раптового нападу та відбиття наземного і повітряного противника, попередження проникнення на територію ПУ сторонніх осіб, а також з метою створення сприятливих умов для ефективної роботи службових осіб органів управління.

Досягнення цієї мети забезпечується:

розгортанням ПУ в районах поблизу розташування підрозділів; проведенням заходів щодо захисту від засобів розвідки і ВУП; організацією ППО;

прикриттям небезпечних напрямків загородженнями; організацією проти-десантної і протидиверсійної оборони.

Охорона і оборона ПУ організовується на підставі вказівок командира: на ОКП – начальником штабу; на ТКП – заступником командира з тилу (начальником тилу).

Заходи з охорони і оборони відображаються в плані (схемі) охорони і оборони ПУ. Основні з цих заходів доводяться до всього особового складу, який знаходиться на даному ПУ. Командири підрозділів, що виділені для охорони і оборони ПУ, та всі службові особи, які знаходяться на них, повинні бути завчасно ознайомлені зі своїми завданнями згідно з бойовим розподілом і порядком дій на випадок нападу противника. До всього особового складу також доводяться встановлені сигнали оповіщення.

У вказівках з організації охорони, командир зазвичай визначає: напрямки, на яких зосередити особливу увагу; де і яку охорону мати та її склад; час відправлення (виставлення) охорони і завдання; перепустку і відгук.

Охорона ПУ здійснюється сторожовою і безпосередньою охороною. При цьому підступи до ПУ перекриваються постами, навколо району розташування організовується патрулювання. Біля основних об'єктів виставляються вартові, окремі бойові машини. Для виконання цих завдань залучаються підрозділи комендантської служби, а в деяких випадках бойові підрозділи.

Особовий склад, що призначений в охорону, повинен знаходитися в постійній бойовій готовності, дотримуватися встановленого порядку бойового чергування, черговості і порядку відпочинку, заходів маскування, виявляти високу пильність, рішучість і стійкість.

Район розгортання ПУ повинен також готуватися до кругової оборони. На загрозливих напрямках готуються оборонні позиції, влаштовуються вогневі засідки, обладнуються інженерні загородження. Підрозділам визначаються сектори відповідальності і ставляться завдання щодо їх оборони і відбиття нападу.

ППО ПУ здійснюється в загальній системі ППО, а безпосередній їх захист від нападу повітряного противника – спеціально призначеними (виділеними) зенітними засобами.

При переміщенні ПУ призначається похідна охорона. Попереду колон висувуються танки, БМП (БТР) або автомобілі з підрозділами, що виділені в дозор. Командири органів похідної охорони підтримують зв'язок з командиром (начальником), який очолює даний ПУ, доповідають йому про обстановку на маршруті руху і діють за його вказівками.

4. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ШТАБУ

У цьому розділі викладені основи організації штабу (координаційного штабу) тактичної ланки Сухопутних військ Збройних Сил України (*СВ ЗС України*) та принципи його побудови, розкриваються завдання, що покладаються на штаб, формулюються вимоги до його роботи, надається типова організаційна структура штабу, визначаються завдання його основних структурних підрозділів, встановлюються правила взаємовідносини між штабом та командиром, його заступниками, начальниками родів військ і служб, між вищими, підпорядкованими та взаємодіючими штабами.

4.1. Призначення та завдання штабу

Штаб (координаційний штаб) – основний орган управління, що призначений для організації та здійснення управління військовою частиною і підрозділами у ході підготовки і ведення бою (дій). Ведуча роль штабу (координаційного штабу) серед інших органів управління зумовлена насамперед змістом тих завдань, які він виконує в процесі управління підрозділами.

Свою роботу штаб здійснює на підставі наказів, розпоряджень (вказівок), командира, якому він підпорядкований, а також наказів, розпоряджень і вказівок вищого штабу та інформації від взаємодіючих і підтримуючих штабів (підрозділів). Штаб (координаційний штаб) об'єднує та спрямовує зусилля всіх службових осіб органу управління (у тому числі персонального і спеціального штабів) на забезпечення своєчасного і повного виконання визначених завдань.

Відповідно до основних функцій з управління підрозділами штаб військової частини (підрозділу) виконує наступні **основні завдання**:

а) з питань забезпечення визначеного рівня бойової та мобілізаційної готовності військової частини (підрозділу):

організовує вивчення керівних документів бойової та мобілізаційної готовності;

організовує та здійснює своєчасне і якісне уточнення документів бойової та мобілізаційної готовності;

розробляє методичні рекомендації з питань бойової та мобілізаційної готовності;

організовує комплектування підрозділів особовим складом, озброєнням і військовою технікою (ОВТ) та матеріально-технічними засобами (МтЗ);

організовує, проводить та контролює виконання заходів підготовки підрозділів до виконання завдань за призначенням;

організовує підготовку системи зв'язку і засобів автоматизації управління та забезпечує підтримання їх у працездатному стані;

здійснює контроль за станом бойової та мобілізаційної готовності підпорядкованих штабів та підрозділів;

б) з питань організації добування, збору, вивчення і аналізу даних обстановки: визначає завдання та здійснює безпосереднє управління силами і засобами розвідки;

оцінює обстановку в районі введення бою (дій), формулює висновки щодо противника і місцевості та надає їх командиру;

веде перелік об'єктів, які можуть бути визначені (сплановані) для вогневого ураження, уточнює перелік об'єктів розвідки;

в) з питань проведення необхідних тактичних розрахунків і підготовки пропозицій командирі для визначення варіантів дій і обрання з них основного:

готує вихідні дані, організовує та здійснює оцінювання обстановки, проводить розрахунки бойових можливостей штатних, доданих підрозділів, противника та інші тактичні розрахунки;

розробляє варіанти способів дій військ;

організовує та проводить розіграш бою (дій), здійснює оцінювання та порівняння кожного з варіантів дій;

оформлює замисел бою (дій) та подає його командирі для доповіді старшому начальнику;

проводить тактичні розрахунки відповідно до визначеного у замислі варіанту дій; розробляє порядок організації управління, взаємодії та всебічного забезпечення;

г) з питань організації управління підрозділами, забезпечення безперервної роботи пунктів управління, організації їх охорони і оборони:

організовує розгортання (нарощування) системи зв'язку і засобів автоматизації управління;

розробляє і доводить до підпорядкованих штабів, підрозділів сигнали бойового управління;

уточнює (визначає) бойовий розрахунок розподілу службових осіб за структурними підрозділами ПУ та встановлює порядок їх роботи;

д) з питань організація взаємодії та підтримання її в ході ведення бою (дій): забезпечує роботу командира на місцевості (макеті);

здійснює обмін документами взаємодії, організовує роботу оперативних груп на ПУ взаємодіючих штабів;

розробляє та доводить до підпорядкованих штабів, підрозділів сигнали взаємодії, управління і оповіщення;

е) з питань організація всебічного забезпечення бою (дій):

організовує виконання заходів спрямованих на недопущення раптового нападу противника, зниження ефективності його вогню (ударів), створення сприятливих умов для організованого і своєчасного вступу підрозділів батальйону в бій та успішного виконання ними бойових завдань;

організовує оцінювання та прогнозування морально-психологічного стану підпорядкованого особового складу, суспільно-політичної обстановки в районі виконання завдання;

організовує психологічну підготовку особового складу, роз'яснення норм міжнародного гуманітарного права (МГП), захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу противника;

визначає потребу у забезпеченні ОВТ та МтЗ, створенню військових запасів МтЗ та їх ешелонування, зберігання, розосередження відповідно до завдань, які вирішуються та підтримання у стані, який забезпечує своєчасне приведення у встановлений ступінь готовності до застосування (використання за призначенням);

організовує приймання ОВТ та МтЗ їх експлуатацію (зберігання, технічне обслуговування та використання);

організовує, узгоджує та координує заходи з поповнення витрат і втрат ОВТ, ракет, боєприпасів, інших МтЗ, відновлення несправних та пошкоджених зразків військової техніки, управління МТЗ та задоволення побутових й інших потреб особового складу;

організовує лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи, постачання медичного майна;

ж) з питань оформлення планувальних документів, відпрацювання бойових наказів і розпоряджень, своєчасного доведення бойових завдань підрозділам: проводить детальні тактичні розрахунки;

оформлює планувальні документи бою (дій) та представляє визначені з них на розгляд та затвердження командирів;

розробляє проекти наказів, бойових та попередніх розпоряджень підрозділам;

організовує доведення директивних документів та контролюють їх отримання підпорядкованими штабами, підрозділами;

и) з питань організації заходів з підготовки району в якому буде вестись бій (дій):

визначає та організовує підготовку шляхів висування підрозділів, переправ через водні перешкоди, вихідних рубежів, рубежів регулювання руху, районів привалів та відпочинку, районів зосередження підрозділів (базових таборів), оборонних рубежів і позицій, вихідних районів для наступу, місць розгортання ПУ, позиційних районів і вогневих (стартових) позицій ракетних військ і артилерії (РВіА) та засобів протиповітряної оборони (ППО), рубежів розгортання протитанкового резерву (ПТРез) і рухомий загін загороджень (РЗЗ); шляхи маневру, підвезення й евакуації, місць (районів) розгортання складів МтЗ; організовує створення системи загороджень, виконання заходів із покращення санітарно-епідеміологічного стану та запобігання наслідкам надзвичайних ситуацій;

к) з питань організації підготовки підрозділів до виконання завдань за призначенням та надання їм практичної допомоги:

спрямовує і координує роботу підпорядкованих штабів направлену на забезпечення своєчасної, повної підготовки підрозділів до бою (дій);

організовує комплектування військової частини (підрозділів) особовим складом, озброєнням і технікою, поповнення матеріальними засобами, ведення їх обліку;

здійснює перевірку функціонування системи управління;

організовує і проводить тренування з використанням засобів зв'язку і автоматизованого управління військами (АУВ);

л) з питань контролю за виконанням підрозділами поставлених командиром завдань і відданих розпоряджень:

розробляє план контролю, готує відповідні робочі групи;

перевіряє готовність системи вогню, організацію вогневого ураження противника;

перевіряє виконання наказів, розпоряджень та знання службовими особами порядку виконання поставлених завдань;

надає організаційну і практичну допомогу підпорядкованим штабам, командирам у підготовці до бою (дій) та забезпеченні підрозділів необхідним військовим майном;

організовує проведення заходів щодо усунення виявлених недоліків.

Крім визначених вище завдань штаб організовує та здійснює ведення обліку доз радіаційного опромінювання особового складу; готує донесення і доповіді вищому штабу даних обстановки і прийнятих командиром рішень; здійснює інформування командирів і штабів підлеглих, взаємодіючих і підтримуючих військових частин (підрозділів) та сусідів про нові дані обстановки; узагальнення і доведення до підлеглих підрозділів бойового досвіду.

З урахуванням організаційної структури штабів, характеру і обсягу покладених завдань, а також умов обстановки, в якій вони функціонують, штаби можуть виконувати й інші управлінські завдання.

4.2. Вимоги до роботи штабу

Робота штабу повинна спрямовуватись на організацію неухильного виконання наказів і розпоряджень командира, розроблених планів (бойових наказів) і по-

ставлених завдань, контролю їх виконання та здійснення оперативного впливу на підпорядковані штаби і підрозділи у будь-яких умовах обстановки.

Вона повинна відповідати таким вимогам, як цілеспрямованість, передбачення та прогнозування, організованість і оперативність, творчість та ініціативність, точність і ретельність, постійний взаємозв'язок із підпорядкованими штабами та підрозділами.

Цілеспрямованість – здатність у постійній спрямованості роботи штабів на виконання отриманих завдань, розроблених планів, зосередженні зусиль на проведенні дій, заходів, від яких залежить досягнення мети бою (дій).

Передбачення та прогнозування – здатність у своєчасному виявленні, оцінці змін обстановки та визначенні перспектив її розвитку для своєчасного реагування на них.

Організованість – здатність у забезпеченні планової, узгодженої, раціональної роботи штабів, чіткому розподілі функціональних обов'язків між структурними підрозділами та службовими особами штабу, ефективному їх виконанні, підтриманні взаємодії між штабами.

Оперативність – здатність у своєчасному реагуванні штабів на зміни обстановки, уточненні завдань підлеглим штабам і підрозділам та здійсненні постійного оперативного впливу на хід їх виконання.

Творчість та ініціативність – здатність у впровадженні в штабах найбільш доцільних способів виконання завдань управління, вдосконаленні методів роботи відповідно до поставлених завдань та умов обстановки, розвитку організаційної структури штабу та своєчасній адаптації її до змін.

Точність і ретельність – здатність у виконанні штабами завдань управління у встановлені терміни, в повному обсязі відповідно до наказів і розпоряджень вищого штабу, рішень командира, а також своєчасно та якісно розробленні бойових документів.

Постійний взаємозв'язок із підпорядкованими штабами та підрозділами – здатність у доведенні (отриманні) достовірних даних та обміні інформацією про хід виконання бойового завдання, стан і положення підпорядкованих і взаємодіючих підрозділів (військових частин), характер дій противника, інші зміни обстановки.

4.3. Структура штабу

4.3.1. Основні принципи на яких базується створення структури штабу

Структура штабу визначається відповідно до завдань та функцій, що покладаються на нього та базується **на принципах**, основними з яких є:

відповідність структури та чисельності особового складу штабу обсягу, характеру та змісту завдань, які ним виконуються;

відповідність та взаємосумісність організаційно – штатної структури штабу мирного та воєнного часу;

однотипність організації штабів;

спеціалізація управлінської діяльності; стандартизація;

можливість широкої взаємозамінності в роботі.

Відповідність структури та чисельності службових штабу обсягу, характеру та змісту завдань, які ним виконуються – здатність в раціональному розподілі завдань між його структурними підрозділами та функціональних обов'язків

між службовими особами штабу. Реалізація цього принципу досягається за рахунок удосконалення методів роботи та використання автоматизованих технічних засобів, які полегшують та прискорюють роботу службових осіб, що призводить до удосконалення структури та скорочення чисельності штабу.

Відповідність і взаємосумісність організаційно-штатної структури штабу мирного та воєнного часу – здатність в спроможності його структурних підрозділів у своїй організаційно-штатній структурі виконувати завдання як мирного часу, так і в умовах особливого періоду. Реалізація цього принципу досягається наближенням організаційної структури та складу штабу мирного часу до воєнного часу та завчасною підготовкою його структурних підрозділів і особового складу до виконання функцій та завдань, які на нього покладаються в особливий період.

Однотипність структури штабів – здатність у спрощенні взаємовідносин між службовими особами штабів різних рівнів управління. Реалізація цього принципу дозволяє більш оперативно та організовано вирішувати питання, які виникають, та досягти єдності у поглядах на їх виконання створенням у штабах різних рівнів управління аналогічних структурних підрозділів, які виконують однотипний вид роботи.

Спеціалізація управлінської діяльності – здатність у розподілі повноважень і функцій між структурними підрозділами штабу та між службовими особами одного структурного підрозділу.

Стандартизація – здатність у забезпеченні функціонування штабу відповідно до прийнятих норм, стандартів і процедур виконання завдань і функцій. Вона може здійснюватися за напрямками: стандартизація процесу, процедур, у тому числі шляхом запровадження єдиних алгоритмів, методик роботи; стандартизація посадових повноважень службових осіб тощо.

На основі вищезазначених принципів складається організаційна структура органів військового управління.

4.3.2. Організаційна структура

Організаційна структура – це передбачена штатом, функціонально обумовлена сукупність взаємопов'язаних та взаємозалежних структурних підрозділів, що створюються для спільного виконання визначених завдань.

Для забезпечення єдності у методах роботи структурних підрозділів штабу запроваджується типова організаційна структура, що дозволяє оперативно виконувати завдання управління та зменшити час на доведення завдань до виконавців.

Кількість структурних підрозділів штабу управління визначається: нормою керівності (гранично допустимим числом об'єктів управління, діяльністю яких успішно управляє та контролює один орган управління); технологією виконання завдань управління (послідовністю операцій технологічного процесу, які здійснюються для виконання будь-якого завдання); однорідністю завдань, що виконуються (ступеня ідентичності технологічного процесу виконання завдань управління).

Залежно від характеру та обсягу завдань, які виконуються штабами, до їх складу входять структурні підрозділи: відділення, служби, групи, які створюються відповідно до їх функціонального призначення та спеціалізації управлінської діяльності.

Особливості організаційної структури штабу залежать від його функціонального призначення.

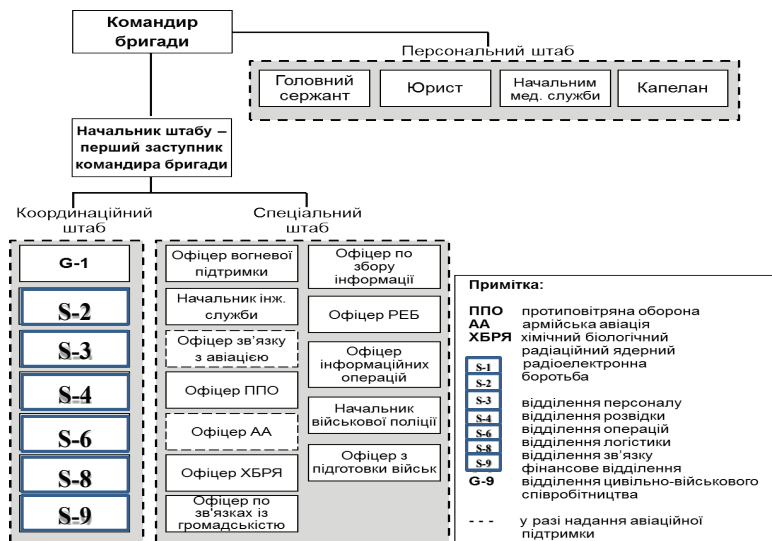
4.3.3. Типова (базова) організаційна структура штабу

Типова (базова) організаційна структура штабу запроваджується для забезпечення єдності у роботі штабів різних ланок управління, взаємосумісності із штабами збройних сил країн – членів НАТО.

Зазвичай, штаб тактичної ланки включає наступні **структурні підрозділи**: особового складу (S1); розвідувальний (S2); оперативний (S3); логістики (S4); цивільно-військових відносин зв'язку (S6).

Особливості організаційної структури кожного конкретного штабу, кількість службових осіб, що входять до складу його структурних підрозділів залежать від функціонального призначення штабу, специфіки покладених на нього завдань, режиму його роботи та інших факторів.

Структура штабів визначається відповідно до функцій та завдань, що на них покладаються. Для забезпечення єдності у методах роботи структурних підрозділів штабів запроваджується типова організаційна структура (S), що дозволяє оперативно виконувати завдання управління та зменшити час на доведення завдань до виконавців (див. рис. 4).

Рисунок 4 – типова організаційна структура штабу бригади

4.3.3.1. Підрозділ по роботі з особовим складом

Підрозділ по роботі з особовим складом (S1) призначений для організації і ведення кадрової роботи, морально-психологічного забезпечення (МПЗ) та забезпечення комплектування підрозділів особовим складом.

Його основними завданнями є:

- організація та ведення обліку бойового і чисельного складу;
- збір, узагальнення, аналіз та відображення даних щодо укомплектованості особовим складом та стан морально-психологічного забезпечення підрозділів;
- організація планування комплектування і поповнення підрозділів особовим складом;

проведення розрахунків, підготовка та надання пропозицій командирів для вироблення варіанту бою (дій);

участь у розробленні бойових документів в частині, що стосується морально-психологічного забезпечення та комплектування особовим складом;

організація та здійснення морально-психологічного забезпечення підрозділів;

збір, вивчення, аналіз та відображення соціально-політичної обстановки в районі постійної дислокації підрозділів та районі ведення бою (дій);

ведення обліку радіоактивного опромінювання особового складу; підготовка і надання у вищий штаб донесень з обліку особового складу,

озброєння і бойової техніки.

Крім того, на штаб покладається персональний облік втрат в особовому складі, контроль за дотриманням правил поховання загиблих у бою і померлих військовослужбовців, облік місць їх поховання і оповіщення про це військових комісаріатів або сімей.

4.3.3.2. Розвідувальний підрозділ

Розвідувальний підрозділ (S2) призначений для організації та планування розвідки, безпосереднього управління підпорядкованим підрозділом розвідки, забезпечення командира і штабу розвідувальними даними та інформацією про противника і місцевість у районі ведення бою (дій).

Основними завданнями є:

планування розвідки;

збір, узагальнення, аналіз та відображення розвідувальних даних, що добуваються підпорядкованим підрозділом розвідки та отримуються від вищих і взаємодіючих штабів і сусідів;

організація ведення розвідки визначеними силами і засобами та управління ними в ході виконання завдань;

забезпечення розвідувальними даними командира та штабу, доведення розвідувальних даних до структурних підрозділів штабу, підпорядкованих і взаємодіючих штабів у частині, що їх стосується;

формулювання висновків з оцінки місцевості і противника, прогнозування найбільш імовірного і небезпечного варіантів його дій;

проведення тактичних розрахунків з розвідки, підготовка та надання пропозицій командирів для вироблення оптимального варіанту дій;

розроблення і доведення розпоряджень з розвідки підрозділам, бойових розпоряджень безпосередньо підпорядкованим розвідувальним підрозділам;

розроблення і ведення переліку об'єктів розвідки, які можуть бути визначені (сплановані) для вогневого ураження;

участь у розробці бойових документів, що стосується організації та ведення розвідки;

організація виконання наказів, розпоряджень з питань організації та ведення розвідки;

організація взаємодії та координації діяльності між підпорядкованим підрозділом розвідки з відповідними органами і підрозділами інших складових СОД;

розробка та проведення заходів для забезпечення живучості підрозділу розвідки під час виконання ним визначених завдань;

готує розвідувальні донесення, зведення для надання у вищий штаб й інформує про противника підлеглі штаби і сусідів, вивчає і узагальнює досвід

організації та ведення розвідки, бере участь у розробці заходів щодо протидії розвідці противника і РЕБ;

організує і керує підготовкою підлеглого розвідувального підрозділу, забезпечує його бойову діяльність і управляє ним у ході виконання завдань.

4.3.3.3. Оперативний підрозділ

Оперативний підрозділ (S3) є провідним структурним підрозділом штабу, який призначений для організації, координації та проведення планування бою (дій), підготовки підрозділів до бою (дій) та забезпечення управління ними в ході його ведення, планування, організації та приведення підпорядкованих підрозділів у бойову готовність, контролю рівня їх бойової готовності.

Основними завданнями є:

розробка, організація і здійснення заходів щодо забезпечення постійної бойової готовності підрозділів;

збір, узагальнення, аналіз та відображення даних обстановки за свої підрозділи та сусідів;

формулювання висновків з оцінки своїх підрозділів і сусідів, проведення тактичних розрахунків та підготовка і надання пропозицій командирів для вироблення варіантів дій, проведення їх аналізу та порівняння;

розробка бойових наказів і розпоряджень;

доведення завдань до підрозділів та контроль їх виконання; оформлення планувальних документів бою (дій);

інформування службових осіб штабу, підпорядкованих і взаємодіючих штабів;

розробка заходів щодо бойового забезпечення бою (дій);

організація та підтримання взаємодії з підпорядкованими, взаємодіючими військовими частинами (підрозділами), сусідами, органами і підрозділами інших складових Сил оборони держави;

координація роботи структурних підрозділів штабу з питань підготовки бою (дій), організації управління, взаємодії та всебічного забезпечення;

підготовка донесень, зведень згідно та надання їх у вищий штаб;

контроль за точним і своєчасним виконанням підрозділами наказів і розпоряджень командира;

організація комендантської служби;

розробка документів зі скритого управління підрозділами; ведення журналу бойових дій і звітної карти;

вивчення, узагальнення і доведення до підрозділів досвіду бойових дій. підготовка підрозділів до бойового застосування.

4.3.3.4. Підрозділ логістичного забезпечення (S4)

Підрозділ логістичного забезпечення (S4) призначений для організації матеріально-технічного та медичного забезпечення підрозділів, планування застосування і управління підрозділами тилового, технічного та медичного забезпечення.

Основними завданнями є:

збір, узагальнення, аналіз та відображення даних про стан матеріально-технічного та медичного забезпечення підрозділів, положення та дії підпорядкованих підрозділів матеріально-технічного та медичного забезпечення;

оцінювання обстановки та формулювання висновків з питань матеріально-технічного та медичного забезпечення, проведення тактичних розрахунків та під-

готовка і надання відповідних пропозицій командирів для вироблення варіантів дій, здійснення їх аналізу та порівняння;

розроблення планувальних бойових документів з питань матеріально-технічного та медичного забезпечення;

розроблення та доведення підрозділам розпоряджень з матеріально-технічного та медичного забезпечення і бойових розпоряджень безпосередньо підпорядкованим підрозділам матеріально-технічного і медичного забезпечення; організація виконання розпоряджень і наказів командира і вищого штабу з питань МТЗ;

організація взаємодії між загальновійськовими підрозділами і підрозділами матеріально-технічного та медичного забезпечення, а також з відповідними підрозділами інших складових сил оборони щодо забезпечення;

організація зберігання, накопичення та ешелонування непорушних запасів МтЗ;

організація планування забезпечення підрозділів ракетами, боєприпасами, ОБТ, військово-технічним і медичним майном, їх технічного обслуговування та ремонту, накопичення та ешелонування непорушних запасів ракет, боєприпасів, поповнення їх витрат і втрат;

організація евакуації пошкодженого ОБТ;

визначення, організація, координація накопичення до встановлених норм та збереження військового майна, його підготовки до застосування (використання за призначенням);

планування подачі (підвезення) військового майна у підрозділи для поповнення замість витраченого і втраченого;

організація харчування особового складу, його лазне-прального обслуговування.

4.3.3.5. Підрозділ цивільно-військового співробітництва (S5)

Підрозділ цивільно-військового співробітництва (S5) призначений для організації та підтримання відносин між командуванням (керівним складом) та цивільним населенням, місцевими органами влади, міжнародними та неурядовими організаціями у районі ведення бою (дій).

Основними завданнями є:

збір, узагальнення аналіз та відображення даних щодо політичних, культурних, історичних, етнічних особливостей, стану національного та місцевого управління, економічного розвитку, потреб місцевого населення, міграції (переміщень) населення, присутності і діяльності міжнародних та неурядових організацій, засобів масової інформації;

надання пропозицій командирів щодо дій підрозділів та застосування зброї; використання ресурсів, що знаходяться у можливому районі бою (дій); проведення заходів з відновлення інфраструктури; запровадження економічних, торговельних, соціальних та інших відносин;

організація взаємодії з цивільним населенням, місцевими органами влади, та іншими організаціями в районі виконання завдань;

участь у розробленні бойових документів у частині, що стосується цивільно-військових відносин;

організація виконання наказів і розпоряджень командира і вищого штабу з питань цивільно-військових відносин;

організація забезпечення підрозділів інформацією щодо цивільно-військових відносин у районі їх дислокації.

4.3.3.6. Підрозділ зв'язку (S6)

Підрозділ зв'язку (S6) призначений для організації зв'язку і автоматизації процесу управління, забезпечення командира і штабу зв'язком з підпорядкованими та взаємодіючими штабами і підрозділами, управління підпорядкованим підрозділом зв'язку.

Основними завданнями є:

організація планування зв'язку і автоматизації процесу управління під час підготовки та в ході ведення бою (дій);

збір, узагальнення, аналіз та відображення даних про стан системи зв'язку і засобів автоматизації управління в підпорядкованих підрозділах;

проведення розрахунків щодо зв'язку і автоматизації управління, підготовка та надання пропозицій командирів (начальнику штабу) для вироблення варіанту бою (дій) стосовно організації зв'язку;

підготовка розпоряджень зі зв'язку і автоматизації управління підпорядкованими штабам і підрозділам;

визначення та доведення завдань підпорядкованому підрозділу зв'язку;

участь у розробленні бойових документів в частині, що стосується зв'язку і автоматизації управління;

організація виконання наказів, розпоряджень вищого штабу з питань зв'язку і автоматизації управління;

підготовка і подання відповідних звітно-інформаційних документів у вищий штаб;

організація і підтримання безперебійного зв'язку з підпорядкованими та взаємодіючими органами управління, військовими частинами, підрозділами, сусідами; контроль за своєчасним проходженням каналами зв'язку тактичної інформації і бойових документів;

організація та контроль за виконанням заходів безпеки зв'язку, проведення заходів радіоелектронного захисту та електромагнітної сумісності радіоелектронних засобів, а також розробка пропозицій щодо протидії технічним засобам розвідки противника;

забезпечення підрозділів технікою та майном зв'язку і автоматизації управління, організація їх експлуатації і ремонту;

безпосереднє управління підпорядкованим підрозділом зв'язку, організація та здійснення його забезпечення під час підготовки і в ході виконання завдань за призначенням;

управління зв'язком під час підготовки і в ході бою (дій);

узагальнення і доведення до підрозділів досвіду застосування засобів зв'язку.

4.3.3.7. Служба радіоелектронної боротьби

Служба радіоелектронної боротьби планує, організовує і проводить заходи РЕБ. Її основними завданнями є:

організація радіоелектронного подавлення радіоелектронних засобів противника шляхом впливу на його радіоелектронні засоби управління радіоелектронними перешкодами, а також шляхом зміни умов розповсюдження електромагнітних хвиль і радіолокаційної контрастності місцевості;

здійснення порушення роботи інфрачервоних, тепловізійних, телевізійних, лазерних і оптико-візуальних систем і засобів розвідки, спостереження, зв'язку і управління зброєю противника;

організація та виконання заходів радіоелектронного захисту своїх систем і засобів управління військами та зброєю шляхом встановлення і дотримання режиму роботи засобів радіозв'язку, а також шляхом уведенням самонавідних й керованих засобів ураження противника від об'єктів, що прикриваються;

виявлення і усунення (послаблення) демаскуючих ознак радіоелектронних засобів своїх підрозділів та ОБТ;

організація використання хибних об'єктів, засобів (пристроїв) – джерел електромагнітного випромінювання, встановлення радіолокаційних відбивачів;

розробка планувальних і директивних бойових документів РЕБ;

забезпечення і підтримання в бойовій готовності сил і засобів РЕБ, керівництво їх підготовкою і застосуванням. Свою роботу служба РЕБ виконує у взаємодії з підрозділом зв'язку (офіцером S6), оперативним (офіцером S3) і розвідувальним (офіцером S2) підрозділами, начальниками родів військ і служб (службовими особами спеціального штабу).

У разі відсутності у складі штабу відповідного підрозділу РЕБ організація виконання заходів щодо РЕБ покладається на оперативний підрозділ (офіцера S3).

4.3.3.8. Служба охорони державної таємниці

Служба охорони державної таємниці організовує шифрований і кодований зв'язок, бере участь спільно з оперативним відділенням і начальником зв'язку в розробці документів і розпоряджень зі скритого управління військами і доводить їх до підлеглих і взаємодіючих штабів; організовує кодований зв'язок з урахуванням комплексного використання всіх засобів засекречування інформації; здійснює контроль за збереженням державної таємниці, скритим управлінням військами і веденням секретного діловодства в підлеглих штабах; надає допомогу в розробці документів кодового зв'язку і навчанні особового складу штабу правилам роботи з документами скритого управління військами.

Крім того служба забезпечує ведення секретного діловодства, розмноження, відправку, облік, зберігання бойових документів і топографічних карт, відбір і знищення секретних документів і передачу їх в архів; контролює проходження документів усередині штабу, веде облік осіб, допущених до секретної роботи.

4.3.3.9. Топографічна служба

Топографічна служба організовує, планує і здійснює топогеодезичне забезпечення бою (дій). На службу покладається забезпечення підрозділів топографічними і спеціальними картами, каталогами координат геодезичних пунктів, фотодокументами; розробка заходів щодо орієнтування на місцевості, особливо при діях в особливих умовах; участь у розвідці місцевості, підготовці макета місцевості, дешифруванні аерофотознімків; вивчення і узагальнення даних про зміну місцевості, внесення виправлень до топографічних карт; здійснення контролю за топографічною прив'язкою радіотехнічних засобів.

4.3.3.10. Підрозділ охорони, забезпечення та обслуговування

Підрозділ охорони, забезпечення та обслуговування здійснює охорону, обору і маскування ПУ, підтримку встановленого порядку на них, організацію перепускного режиму і регулювання руху в районах їх розташування, а також за своєчасне обладнання місць для роботи і відпочинку оперативного складу.

Керівництво діями підрозділу покладається на начальника штабу (заступника начальника штабу).

4.3.3.11. Інші структурні підрозділи штабу

Інші структурні підрозділи штабу створюються і функціонують для забезпечення повсякденної діяльності штабу та підрозділів в організаційно- штатній структурі мирного часу. Ці підрозділи організують та координують роботу штабів з питань військового співробітництва; організують і здійснюють заходи правового забезпечення діяльності штабів та військ; планують використання коштів та здійснюють розподіл (виділення) їх за відповідними програмами, забезпечують їх збереження; планують та організують військові перевезення; планують заходи щодо запобігання вчинення та припинення злочинів, організують відновлення та підтримання порядку і дисципліни у військах; контролюють виконання у військах вимог статутів, наказів, директив, розпоряджень щодо повсякденної діяльності; забезпечують дотримання угод у сфері контролю над озброєннями. Завдання цих структурних підрозділів визначаються окремими положеннями.

При переведенні штабів на організаційно-штатну структуру воєнного часу частина особового складу цих структурних підрозділів залучається до роботи центрів (груп) ПУ.

5. ПІДГОТОВКА БОЮ (ДІЙ)

У цьому розділі наводяться загальні положення щодо підготовки бою (дій), розкривається алгоритм роботи командира і штабу під час організації бойового застосування підпорядкованих підрозділів, зміст ВППР (*Military Decision Making Process (MDMP)*) та порядок роботи службових осіб органу управління на кожному з його етапів, висвітлюються особливості роботи командира і штабу з підготовки бою (дій) в умовах обмеженого і критично обмеженого часу.

Детальний порядок планування та організації бою за стандартами НАТО (рівня штабу бригади (батальйону) та їм рівних) визначений у Методичних рекомендаціях, затверджених командувачем СВ ЗС України від 14.11.2020 (*ВП 7(5)-00(11)03.01*).

5.1. Загальні положення

Підготовка бою (дій) – сукупність заходів, які спрямовані на забезпечення готовності військової частини (підрозділу) до виконання бойових завдань. Вона включає: організацію бою (дій); підготовку військової частини (підрозділу) до бою (дій); підготовку району ведення бою (дій); практичну роботу командира та інших службових осіб органу управління у підпорядкованих підрозділах.

Робота командира і штабу з підготовки бою (дій) розпочинається з отриманням бойового наказу (розпорядження) від старшого командира (вищого штабу) або зміни в обстановці і продовжується впродовж усього періоду часу, відведеного на приведення військової частини (підрозділу) в готовність до виконання завдання.

Підготовка бою (дій) може здійснюватись завчасно або безпосередньо.

Завчасна підготовка бою (дій) здійснюється у мирний час. Командири підрозділів і штаби вивчають можливі райони виконання бойових завдань. Планувальні документи, які були розроблені завчасно, періодично уточнюються залежно від змін обстановки. Командир і штаб військової частини контролюють стан підпорядкованих підрозділів, організують проведення занять і тренувань за тематикою майбутніх дій, визначають потребу у МтЗ та створюють необхідні

запаси. Відповідно до розроблених документів здійснюються заходи щодо об'єднання можливих районів ведення бою (дій).

Безпосередня підготовка бою (дій) розпочинається з отриманням бойового завдання, на основі якого проводиться безпосереднє планування застосування військових частин і підрозділів. Проводиться рекогносцировка районів можливих дій. Підрозділи висуваються і зосереджуються в районах бойового призначення або поблизу них, можуть займати райони оборони, опорні пункти. Зміст, терміни та обсяг заходів безпосередньої підготовки залежатимуть від отриманого завдання та обставинки, що склалася.

Загальне керівництво з підготовки до бою (дій) здійснює командир. Він спрямовує діяльність своїх заступників і помічників (службових осіб персонального штабу), штабу (координаційного штабу), начальників родів військ, спеціальних військ та служб (службових осіб спеціального штабу), корегує перелік і зміст заходів, що проводяться, впливає на хід їх виконання. При цьому, він одноосібно приймає рішення щодо обрання варіанту дій, особисто приймає участь у роботі органу управління під час організації бою (дій), підготовки та контролю готовності військової частини (підрозділів) до ведення бою (дій).

Начальник штабу безпосередньо керує роботою штабу з організації бою (дій), координує та узгоджує роботу заступників командира та начальників родів військ і служб. Службові особи штабу забезпечують роботу командира з прийняття рішення на бій (дії), готують необхідні дані, проводять тактичні розрахунки, організовують та контролюють виконання вказівок командира, його наказів і розпоряджень, здійснюють розробку і оформлення визначеного комплексу планувальних документів.

У залежності від умов роботи штабу і обсягу завдань з управління військами під час підготовки бою (дій) штабу встановлюються відповідні режими роботи: повсякденної діяльності, посиленій та бойовій.

Режим повсякденної діяльності – це режим роботи штабу в організаційно-штатній структурі мирного часу за типовим розпорядком дня. При цьому режимі роботи штабом виконуються наступні основні завдання: підтримання бойової та мобілізаційної готовності; організація та несення бойового чергування, чергової служби; здійснення завчасної підготовки бою (дій); планування та організація підготовки військ до виконання завдань за призначенням; управління визначеним складом сил і засобів, які беруть участь в антитерористичних операціях та залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій (природного і техногенного характеру).

Посилений режим роботи – це режим роботи штабу в організаційно-штатній структурі мирного часу за уточненим розпорядком дня, у тому числі з цілодобовим чергуванням визначеного особового складу. Посилений режим роботи вводиться в усіх або визначених штабах за визначеним ступенем бойової готовності Збройних Сил. Крім того, посилений режим роботи штабів може вводиться для: управління силами і засобами, які залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та беруть участь у здійсненні заходів правового режиму надзвичайного стану; здійснення кризового планування та організації підготовки визначених підрозділів у разі виникнення кризової ситуації воєнного характеру.

Основними заходами, які виконуються у штабі при введенні посиленого режиму роботи є: організація цілодобового чергування осіб керівного складу; посилення чергової служби; збір оперативних груп з реагування на надзвичайні (кризові)

ситуації; розгортання (за необхідності) окремих елементів ПУ; уточнення таблицю термінових донесень на воєнний час; запровадження уточненого розпорядку дня штабу (окремих підрозділів); посилення охорони і оборони штабів; нарощування (за необхідністю) системи зв'язку; організація забезпечення життєдіяльності особового складу, який залучається до чергування та виконання завдань. Перелік заходів посиленого режиму роботи штабу та порядок їх виконання уточнюються у залежності від умов обстановки.

Переведення на посилений режим роботи оформлюється відповідним наказом, у якому визначається: мета введення режиму роботи, час введення і термін на який він вводиться, порядок організації бойового чергування, чергової служби, перепускного режиму, розпорядок дня та перелік заходів, які необхідно виконати.

Бойовий режим роботи – це цілодобовий режим роботи штабу в організаційно-штатній структурі воєнного часу. На бойовий режим роботи штаб переходить із завершенням виконання заходів приведення у бойову готовність для виконання завдань за призначенням в організації і штатах воєнного часу.

З переходом на бойовий режим роботи штаб функціонує з урахуванням забезпечення цілодобового чергування 3–4 змін оперативного складу елементів ПУ. Робота штабу організовується відповідно до наказу командира, у якому визначаються розпорядок дня, порядок організації бойового чергування, чергової служби, перепускного і внутрішньо об'єктового режиму та інші заходи.

Робота командира і штабу з підготовки бою (дій) залежить від умов обстановки, отриманого завдання і наявності часу. Зазвичай вона здійснюється паралельно у штабі військової частини та підпорядкованих підрозділах і може проводитися методом роздільної або спільної роботи.

Метод спільної роботи полягає у залученні до роботи з організації бою (дій) командирів підпорядкованих підрозділів. Він застосовується за наявності достатнього часу та можливості командирів залишити свої підрозділи і прибути на ПУ старшого командира. Цей метод дозволяє командирам підрозділів особисто прийняти участь у роботі з розробки варіанту дій і визначення замислу, детально вивчити обстановку та безпосередньо надати пропозиції щодо застосування своїх підрозділів.

Для спільної роботи в ході ВППР командири підрозділів можуть залучатися до всіх або окремих його етапів (кроків).

Метод роздільної роботи (основний) полягає у відокремленій роботі штабу військової частини та командирів підпорядкованих підрозділів під час організації бою (дій). Він застосовується при обмеженому часі та відсутності можливості командирів підрозділів прибути на ПУ старшого командира. Цей метод дозволяє скоротити час на організацію бою (дій) при цьому командири залишаються зі своїми підрозділами та особисто керують їх підготовкою до бою (дій).

Під час завчасного планування або коли часу на підготовку бою (дій) достатньо, робота з організації бою (дій) у штабі військової частини і підпорядкованих підрозділах може здійснюватися послідовно, при цьому у підрозділах вона розпочинається з отриманням бойового наказу після завершення у вищому штабі всіх етапів ВППР. У цьому випадку попередні розпорядження до них не доводяться.

Незалежно від умов обстановки, наявного часу та обраного методу роботи командир і штаб повинні забезпечити безперервне управління підрозділами, своєчасне визначення варіанту дій і постановку завдань підпорядкованим підрозділам та оперативне реагування на зміни в обстановці.

5.2. Військовий процес прийняття рішення

Військовий процес прийняття рішення бою (дій) – найважливіший етап діяльності командира та штабу військової частини (підрозділу) у ході підготовки бою (дій).

В основу організації бою (дій) покладено ВППР – уніфікований аналітичний процес який застосовується командиром та штабом для вироблення замислу бою (дій) і визначення бойових завдань підпорядкованим підрозділам.

Він складається з сімох послідовних та взаємопов'язаних **етапів**:

- отримання завдання; аналіз завдання;
- розробка варіантів дій; аналіз варіантів дій;
- порівняння варіантів дій; затвердження варіантів дій;
- розробка планувальних та директивних документів.

Кожен з етапів містить визначені кроки, кількість та зміст яких залежить від умов обстановки, наявного часу та спроможностей штабу з їх виконання (організаційно-штатної структури, укомплектованості службовими особами, рівнем їх фахової підготовки і злагодженістю органу управління, оснащеністю засобами автоматизації тощо), а також від обраного методу роботи командира і штабу.

Якщо умови обстановки та обмежений час не дозволяють провести ВППР відповідно до визначеного порядку у повному обсязі, командир повинен, спираючись на свої знання і досвід, використовуючи контакт з підлеглими, забезпечити своєчасне прийняття рішення у наявний час, скорочуючи та поєднуючи етапи і кроки на кожному з них.

Результатом ВППР є бойові документи, перелік, форми та структура яких є стандартизованими та визначаються відповідними керівними документами. Залежно від наявного часу та умов обстановки командир має право уточнювати (визначати) перелік необхідних документів, що відпрацьовуються та порядок їх відпрацювання.

Робота з організації бою (дій) зазвичай проводиться на місцевості, а в умовах обмеженого часу або коли обстановка не дозволяє це зробити, – по карті, на макеті місцевості або з використанням засобів автоматизації управління.

5.2.1. Перший етап – отримання завдання

Перший етап – отримання завдання проводиться з метою підготовки штабу та підрозділів до подальших дій. Він включає:

- приведення штабу у готовність;
- збір матеріалу необхідного для аналізу завдання; уточнення існуючих розрахунків;
- первинну оцінку;
- доведення першочергових завдань.

Приведення штабу у готовність здійснюється командиром особисто або начальником штабу військової частини (підрозділу) з отриманням бойового завдання та полягає у виконанні службовими особами органу управління комплексу заходів, по завершенню яких штаб набуває спроможності виконувати управлінські функції.

Командир ознайомлюється зі змістом отриманого завдання та спільно з начальником штабу визначає час і місце проведення його аналізу та перелік службових осіб, які залучаються до цієї роботи. Особисто або через начальника штабу віддає вказівки службовим особам органу управління щодо: підготовки

інформаційно-довідкових документів, топографічних карт (схем) району проведення бою (дій) та оформлення їх як бойових документів; визначення (уточнення) першочергових інформаційних та інших потреб для проведення подальших етапів ВППР.

Начальник штабу конкретизує, деталізує та доповнює вказівки командира (якщо не віддає їх особисто) та організовує їх виконання. Він безпосередньо організовує роботу структурних підрозділів штабу, координує та узгоджує діяльність заступників і помічників командира (службових осіб персонального штабу), начальників родів військ, спеціальних військ та служб (службових осіб спеціального штабу) щодо підготовки до виконання заходів ВППР, уточнює (визначає) перелік документів, які будуть розроблятися, контролює підготовку робочих місць на ПУ та зайняття їх службовими особами, готовність до функціонування засобів зв'язку і автоматизації управління, розгортання сил і засобів охорони, забезпечення і обслуговування ПУ, доповідає командирі про готовність штабу до роботи.

Службові особи органу управління займають робочі місця та діють згідно зі своїми функціональними обов'язками, готують особисті службові документи і засоби роботи, вивчають (уточнюють) завчасно розроблені службові інструкції щодо подальшого порядку дій.

Збір матеріалу необхідного для аналізу завдання та оцінки обстановки здійснюється службовими особами штабу за напрямками їх діяльності. У цей період готуються документи, які надійшли від вищого штабу, бойові статuti, настанови, завчасно розроблені формалізовані документи, розрахункові та інформаційно-довідкові матеріали, топографічні карти (схеми) району проведення бою (дій), засоби зв'язку та автоматизації управління.

Уточнення існуючих розрахунків проводиться після того, як матеріальна база, необхідна для проведення аналізу отриманого завдання зібрана. Кожна службова особа штабу за напрямками своєї діяльності уточнює існуючі формалізовані службові документи та розрахунки, при цьому особлива увага приділяється даним щодо положення, стану і можливостей підпорядкованих підрозділів, наявного ОВТ та запасів Мт З.

У подальшому, нарощування та оновлення даних і розрахунків здійснюється постійно впродовж усього часу виконання заходів з організації бою (дій).

Первинна оцінка полягає у визначенні командиром та штабом загального наявного часу, часу необхідного для організації бою (дій) і підготовки підрозділів, а також у перегляді всіх наявних даних щодо положення, стану та можливостей своїх підрозділів, противника, район майбутнього бою (дій) та інших існуючих даних і розрахунків.

За результатами: уточнюється перелік даних, які необхідно підготувати за свої підрозділи, противника та район майбутніх дій; визначається метод роботи органу управління; розробляється розрахунок часу на підготовку бою (дій), в якому відображається порядок і час виконання основних заходів з організації бою (дій), підготовки підрозділів і району майбутніх дій.

Зазвичай, розрахунок часу розробляється службовою особою оперативного підрозділу (офіцером S3). Вихідними даними для його розробки є час отримання завдання та термін готовності до його виконання. Під час відпрацювання застосовується правило щодо розподілу часу – 1/3 наявного часу виділяється штабу на організацію бою (дій), а 2/3 – підпорядкованим підрозділам для підготовки до виконання завдання. Розрахунок часу підписується начальником

штабу і начальником оперативного підрозділу (офіцером S3), затверджується командиром та доводиться до особового складу органу управління, підпорядкованих штабів і підрозділів у частині, що їх стосується. На основі розрахунку часу у військовій частині розробляється графік роботи командира і штабу під час підготовки бою (дій).

Доведення першочергових завдань службовим особам органу управління здійснюється вказівками, а підпорядкованим підрозділам – першим попереднім розпорядженням.

У вказівках командир орієнтує про отримане завдання; вид бою (дій), місце майбутніх дій та час готовності; доводить обраний метод роботи, розрахунок часу; встановлює коло осіб, які залучаються до аналізу отриманого завдання; визначає кому, які дані і до якого часу підготувати, яку інформацію та від кого отримати; ставить завдання щодо виконання першочергових заходів з підготовки бою (дій) і організації первинної розвідки району майбутніх дій.

У першому попередньому розпорядженні підпорядкованим підрозділам зазвичай вказується: до якого виду бою (дій), в якому районі і в які терміни бути готовими; першочергові заходи з підготовки підрозділів до бою (дій); які дані та до якого часу підготувати і подати у штаб.

Перше попереднє розпорядження готується службовими особами оперативного підрозділу (офіцером S3) і зазвичай доводиться: особисто командиром або начальником штабу (начальником оперативного підрозділу) – механізованим і танковим підрозділам або тим, що діють на головному напрямку (напрямку зосередження основних зусиль); заступниками командира або начальниками родів військ і служб – підрозділам, які безпосередньо їм підпорядковані.

Під час постановки завдань підпорядкованим командирам і штабам надається як можна більше інформації, що є на той час у штабі.

5.2.2. Другий етап – аналіз завдання

Другий етап – аналіз завдання проводиться з метою визначення вихідних даних та формулювання загального порядку дій підрозділів під час виконання завдання. Він включає:

усвідомлення завдання;

первинну розвідку району майбутніх дій; оцінювання обстановки;

доведення завдань.

В ході усвідомлення завдання командир повинен зрозуміти:

склад та ймовірний характер дій противника – ймовірний склад угруповання противника та його бойовий порядок; можливі напрямки, райони, рубежі та об'єкти зосередження основних зусиль; ймовірну послідовність і строки виконання бойового завдання; його сильні і слабкі сторони; важливі (критичні) об'єкти;

замисел старшого командира – мету бою (дій); напрямки, райони, рубежі, об'єкти та завдання, на яких зосереджуються основні зусилля; побудову бойового (похідного) порядку угруповання старшого командира, способи розгрому противника (виконання завдання); завдання, що виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій військової частини (підрозділу); завдання, місце і роль військової частини (підрозділу) в бою (діях) – завдання військової частини (підрозділу); місце у бойовому порядку, яке визначено старшим командиром та її роль у бою (діях); підрозділи (сили і засоби), що додаються (передаються) або визначені для підтримки; час готовності до виконання завдання;

обмеження на застосування підрозділів (сил і засобів) – обмеження, які визначені міжнародними угодами, чинним законодавством України та встановлені старшим командиром (вищим штабом) щодо: використання зброї та бойової техніки, вогневого ураження противника; порядку та способів дій підрозділів; відносин з цивільним населенням та використання майна різних форм власності у районі виконання бойового завдання;

просторові та часові показники бою (дій) – розміри району (смуги, ділянки) ведення бою (дій), час визначений на підготовку до бою (дій);

завдання сусідів та умови взаємодії з ними – положення, склад, завдання сусідів, підтримуючих і взаємодіючих військових частин (підрозділів) та розмежувальні лінії з ними; місця розташування ПУ, порядок встановлення та підтримування взаємодії з ними.

Залежно від наявного часу та умов обстановки усвідомлення завдання може проводитись командиром одноосібно або із залученням начальника штабу та визначених службових осіб. Зазвичай разом з командиром працюють начальник штабу, начальник оперативного підрозділу (офіцер S3), начальник розвідки (офіцер S2), які наносять на завчасно підготовлені карти дані про противника, завдання військової частини (підрозділу), завдання, що виконуються силами та засобами старшого командира, визначений військовій частині район (смугу, ділянку), сусідів та розмежувальні лінії з ними, підтримуючі та взаємодіючі військової частини (підрозділи), органи і частини (підрозділи) інших складових сил оборони. Решта службових осіб штабу знаходяться на своїх робочих місцях, готують необхідні дані, проводять тактичні розрахунки та прибувають до командира за викликом.

За результатами усвідомлення отриманого завдання формулюються висновки в інтересах вироблення варіантів дій та підготовки підрозділів до бою (дій).

Первинна розвідка району майбутніх дій проводиться з метою добування розвідувальних відомостей (даних) про противника і місцевість, необхідних для роботи з організації бою (дій). Вона організовується начальником штабу спільно із начальником розвідки (офіцером S2) і здійснюється розвідувальними органами, що створюються зі складу розвідувальних, механізованих, інженерних та інших підрозділів. Для забезпечення оперативності, безперервності та прихованості її ведення застосовуються безпілотні авіаційні комплекси та інші технічні засоби розвідки.

В ході первинної розвідки з'ясовуються фактори, що впливатимуть на дії своїх військ і противника та встановлюється (уточнюється):

стан, склад, положення; характер дій військ противника; місця (координати) розташування його вогневих засобів, ПУ, засобів РЕБ, розвідки, ППО; ступінь і характер інженерного обладнання районів (позицій) тощо;

особливості рельєфу, наявність природних перешкод, характер водних перешкод, наявність переправ і бродів, стан доріг; райони руйнування, пожеж і затоплень, зони (райони) радіоактивного, хімічного і бактеріологічного (біологічного) зараження.

За результатами первинної розвідки формулюються можливі варіанти дій противника, визначаються найбільш важливі (критичні) об'єкти для ураження та встановлюються фактори, що впливатимуть на дії своїх підрозділів та противника.

Оцінювання обстановки проводиться з метою вивчення умов та факторів, які впливають на виконання бойового завдання і формулювання можливих варіантів дій підрозділів. Воно включає оцінювання:

противника;

своїх підрозділів і сусідів; району виконання завдання; цивільного середовища.

За умови обмеженого часу на підготовку до бою (дій) або під час його ведення за рішенням командира аналізуються лише ті складові обставинки, які в конкретних умовах необхідні або недостатньо з'ясовані і потребують уточнення. У ході цієї роботи командир зазвичай заслуховує за елементами оцінювання обстановки висновки і пропозиції службових осіб, видає вказівки в інтересах вироблення варіантів дій та організації роботи.

Під час оцінювання противника командир (штаб) вивчає та аналізує:

склад, стан, положення частин та підрозділів – їх бойовий склад, місцезнаходження частин та підрозділів; побудову бойового (похідного) порядку; укомплектованість особовим складом, наявність бойового досвіду та його морально-психологічний стан; наявність, технічний стан та можливості ОВТ;

забезпеченість – наявність ракет, боеприпасів, пального, продовольства та інших МтЗ; місцезнаходження частин і підрозділів матеріально-технічного забезпечення; стан їх запасів та можливості з підвезення МтЗ;

спроможності частин і підрозділів – можливості з нанесення вогневого ураження, ведення наступальних, оборонних, спеціальних та інших дій, здійснення маневру;

сильні сторони – сукупність бойових можливостей, які в даних умовах обстановки є особливо ефективними проти дій наших військ;

слабкі сторони – уразливі місця противника, які можуть бути використані для досягнення успіху у бою (діях);

важливі (критичні) об'єкти – об'єкти інфраструктури, потенційно небезпечні об'єкти, об'єкти транспортної інфраструктури, угруповання військ, інші об'єкти противника, ураження (блокування, ізоляція, руйнування, знищення, захоплення) яких сприяє досягненню мети бою (дій);

можливі варіанти дій – найбільш імовірний порядок дій противника, у тому числі найнебезпечніший для наших підрозділів;

наявність НЗФ – склад, стан і можливості НЗФ; імовірний характер та райони дій; дислокація базових таборів та центрів підготовки; забезпеченість зброєю, боеприпасами, вибуховими речовинами, засобами зв'язку, транспортом, продовольством та іншими МтЗ, шляхи їх постачання та місця зберігання; наявність бойового досвіду і морально-психологічний стан членів НЗФ.

Противник оцінюється на основі даних отриманих з вищого штабу та результатів первинної розвідки району майбутніх дій. У разі відсутності, окремі дані про противника можуть доповнюватися *припущеннями*, які ґрунтуються на бойовому досвіді командира, начальника розвідки (офіцера S2) та інших службових осіб штабу, їх знаннях тактики дій противника, характеристик його ОВТ та особливостей їх застосування. Припущення перетворюються на факти після їх підтвердження. Командир (штаб) повинен вжити всіх можливих заходів для отримання достовірної інформації та якнайшвидше замінити припущення на факти.

Під час оцінювання противника разом з командиром працюють начальник штабу, начальник розвідки (офіцер S2), начальник оперативного підрозділу (офіцер S3).

Начальник розвідки (офіцер S2) ґрунтуючись на розвідувальній інформації вищого і взаємодіючих штабів, добутих даних, а також припущеннях, доповідає

командиру про противника (положення і стан противника, ймовірну мету та характер його дій; бойові можливості; строки готовності до дій; сильні та слабкі сторони; які дії противника можуть перешкодити досягненню мети бою (дій) та виконанню підрозділами визначеного завдання; важливі (критичні) об'єкти та елементи бойового порядку противника, ураження яких може призвести до значного зниження його бойових можливостей; дані про характер та інженерне обладнання місцевості на території противника; можливі завдання і об'єкти дій НЗФ; можливий ступінь обізнаності розвідки противника про заходи підготовки до бою (дій); розвідувальні дані, яких не вистачає та які потребують уточнення. Начальник штабу (начальник оперативного підрозділу (офіцер S3) доповідає командирі з питань виконання заходів забезпечення прихованості діяльності підрозділів і введення противника в оману.

За результатами оцінювання противника командир робить висновки щодо: стану, складу військ противника та побудови його бойового порядку; ймовірної послідовності і строків дій; напрямків, районів, рубежів та об'єктів зосередження основних зусиль противника; можливості застосування засобів ураження, у тому числі високооточної зброї (ВТЗ); сильних та слабких сторін противника; важливих (критичних) об'єктів та елементів бойового порядку, від ураження яких залежатиме успіх бою (дій).

На підставі висновків в інтересах визначення варіантів дій підрозділів у ході бою (дій); напрямки, райони, рубежі і об'єкти, на яких зосередити основні зусилля; додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій); можлива побудова бойового порядку та заходи щодо введення його в оману; визначаються критичні об'єкти та елементи бойового порядку противника для вогневого ураження; уточнюються межі району (зони) бойового впливу противника.

Район (зона) бойового впливу противника – ділянка місцевості, на якій противник спроможний здійснювати безпосередній вплив на наші підрозділи (об'єкти) шляхом застосування вогневих засобів або маневру.

Під час оцінювання своїх підрозділів і сусідів командир (штаб) вивчає та аналізує:

склад, стан, положення штатних і доданих підрозділів (сил та засобів) – бойовий склад, сильні та слабкі сторони, укомплектованість особовим складом; рівень навченості особового складу, наявність бойового досвіду і його морально-психологічний стан; наявність та технічний стан ОВТ; місцезнаходження підрозділів;

захищеність – можливості щодо укриття та маскування підрозділів; забезпеченість індивідуальним і колективними засобами захисту; наявність та стан захисних споруд;

забезпеченість – наявність ракет, боєприпасів, пального, продовольства та інших МтЗ; місцезнаходження підрозділів МТЗ; стан їх запасів та можливості з підвезення;

спроможності підпорядкованих підрозділів – можливості нанесення вогневого ураження противнику, ведення наступального, оборонного бою, стабілізаційних та інших дій, здійснення маневру;

сусіди та взаємодіючі військові частин (підрозділи) – бойовий склад, положення (попереду, на флангах, в тилу); характер дій і завдання; умови взаємодії з ними; розмежувальні лінії; можливий вплив на виконання бойового завдання тощо.

У ході роботи командир розглядає підготовлені заступниками, штабом, начальниками родів військ і служб розрахунки, довідки та за необхідності заслуховує їх доповіді. В подальшому аналізує можливість виконання бойового завдання наявними силами і засобами та визначає необхідний бойовий склад. Якщо власних сил недостатньо, він спільно зі штабом визначає необхідну для посилення кількість сил і засобів та подає відповідні пропозиції старшому командирі.

За результатами оцінювання своїх підрозділів та сусідів командир робить висновки щодо: стану підпорядкованих підрозділів; відповідності їх положення характеру отриманого завдання; складу підрозділів, які будуть виконувати завдання та заходів щодо доукомплектування їх особовим складом, ОБТ та підготовки його до бойового застосування; наявності запасів МтЗ та здійснення їх підвезення у підрозділи для поповнення замість витрачених і втрачених; укриття та маскуванню особового складу і об'єктів, захисту їх від засобів ураження противника у тому числі від ВТЗ; рівня морально-психологічного стану особового складу; надання медичної допомоги пораненим і хворим; функціонування системи управління та забезпечення роботи ПУ; організації взаємодії з сусідами та взаємодіючими (підтримуючими) підрозділами; можливостей з приховування об'єктів і діяльності підрозділів.

На підставі висновків в інтересах визначення варіантів дій:

уточнюються намічені під час усвідомлення бойового завдання: склад підрозділів та можливий порядок їх дій у ході бою (дій); напрямки, райони, рубежі і об'єкти, на яких зосередити основні зусилля; додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій); можлива побудова бойового порядку;

визначаються заходи з перерозподілу сил та засобів для виконання завдання (порядок прийому (передачі) підрозділів (сил та засобів), здійснення переміщення або перегруповування), заходи щодо введення противника в оману.

Під час оцінювання району майбутніх дій командир (штаб) вивчає та аналізує: просторові показники – форму, ширину, глибину району (сектору, смуги, ділянки), у якому підрозділи будуть вести бій (дії);

фізико-географічні умови – тип рельєфу та гідрологічні умови місцевості, характер ґрунтів і рослинності, захисні і маскувальні властивості місцевості, погодні умови та їх можливий вплив на виконання завдання;

стан інфраструктури – шляхи висування, маневру, підвозу і евакуації, переправи через водні перешкоди, гірські проходи і перевали;

особливості району, що можуть ускладнити або полегшити виконання завдання – наявність та місце розташування у районі ведення бою (дій): техногенно-небезпечних об'єктів, зон затоплень, руйнувань, пожеж, ХБРЯ зараження; населених пунктів; захисних споруд; вузлів транспортних комунікацій; джерел водопостачання; медичних установ; підприємств з ремонту ОБТ, історичних пам'яток та культурних центрів тощо.

Оцінювання району майбутніх дій проводиться зазвичай по карті з використанням підготовлених відповідними службовими особами штабу довідок, розрахунків, схем, аерофотознімків, рельєфних планів, описів району ведення бою (дій) та інших інформаційних та розрахунково-довідкових документів.

У ході роботи командир також може заслуховувати доповіді заступників, начальника штабу, начальників родів військ, спеціальних військ і служб згідно з їх функціональними обов'язками з окремих питань щодо оцінювання району майбутніх дій.

Оцінювання району майбутніх дій може проводитися разом з оцінюванням противника та своїх військ або окремо.

За результатами оцінювання району майбутніх дій командир робить висновки щодо: об'єктів (районів) місцевості, від захоплення (утримання) яких залежить досягнення мети бою (дій); захисних і маскувальних властивостей місцевості з укриття та захисту особового складу, ОБТ, ПУ від засобів розвідки і ураження противника; районів і напрямків, безпечних для дій підрозділів та доступних для здійснення маневру; районів та напрямків загрозливих і недоступних для дій підрозділів і здійснення маневру; змін, які можуть відбутися на місцевості та об'єктах інфраструктури внаслідок застосування противником засобів ураження або змін гідрометеорологічних умов; районів і об'єктів, де обмежуються дії військ, застосування зброї і бойової техніки; можливостей з використання об'єктів національної економіки і місцевих ресурсів в інтересах підготовки і ведення бою (дій).

На підставі висновків в інтересах визначення варіантів дій:

уточнюються намічені під час усвідомлення бойового завдання: можливий порядок дій підрозділів у ході бою (дій); напрямки, райони, рубежі і об'єкти, на яких зосередити основні зусилля; можливі місця (райони) розміщення елементів бойового порядку; додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для забезпечення дій; райони і об'єкти, де обмежуються дії підрозділів, застосування зброї і бойової техніки; порядок використання об'єктів національної економіки і місцевих ресурсів в інтересах підготовки і ведення бою (дій);

визначаються заходи: з інженерного обладнання районів, рубежів, позицій, шляхів висування, маневру, підвозу та евакуації, переправ через водні перешкоди, хибних районів розташування підрозділів і об'єктів; з підготовки особового складу до дій, ОБТ та МтЗ до використання в даних фізико-географічних умовах; із захисту і маскування підрозділів, ліквідації наслідків руйнування техногенно-небезпечних об'єктів, порядку подолання і шляхів обходу зон затоплень, руйнувань, пожеж, ХБРЯ зараження.

Під час оцінювання цивільного середовища командир (штаб) вивчає та аналізує: соціальний, національно-етнічний, релігійний склад, чисельність і щільність населення та райони його компактного проживання; наявність місцевих органів державної влади та органів місцевого самоврядування, політичних партій, суспільних та громадських організацій і рухів, засобів масової інформації та спрямованість їх діяльності і ступінь впливу на населення; суспільно-політичні настрої, традиції та звичаї населення, його відношення до воєнних дій, своїх військ і противника; осередки суспільно-політичної, соціально-економічної напруженості, міжнаціональних і міжконфесійних суперечностей, масових безпорядків та проявів громадської непокори, діяльність сепаратистських організацій; забезпеченість цивільного населення продуктами харчування, питною водою та медикаментами, наявність і функціонування об'єктів життєзабезпечення тощо.

Оцінювання цивільного середовища командир проводить на основі висновків, підготовлених службовими особами штабу (офіцером S6) з використанням розрахунково-довідкових матеріалів, документів вищого штабу і даних первинної розвідки району виконання завдання. У разі необхідності командир може заслуховувати доповіді інших службових осіб штабу за напрямками їх діяльності. За результатами оцінювання цивільного середовища він робить висновки щодо:

ступеню впливу цивільного середовища на підготовку та ведення бою (дій);

обмежень дії підрозділів, застосування ОВТ, поведінки з місцевим населення з урахуванням його національно-етнічних та релігійних традицій.

На підставі висновків в інтересах визначення варіантів дій:

уточнюються намічені під час усвідомлення бойового завдання: можливий порядок дій підрозділів; додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для сприяння виконанню бойового завдання; райони і об'єкти, де обмежуються дії підрозділів, застосування зброї і бойової техніки;

визначається з якими місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, політичними партіями, суспільними та громадськими організаціями і рухами та з яких питань організувати взаємодію; порядок встановлення (покращення) сприятливого режиму цивільно-військових відносин з місцевим населенням; можливі обсяги і характер допомоги місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування та населенню.

Під час усвідомлення отриманого завдання та оцінювання обстановки командир визначає елементи замислу бою (дій).

Замисел включає: мету бою (дій); сили і засоби, які необхідні для досягнення мети бою (дій); варіант дій. Варіант дій складає основу замислу бою (дій), в ньому визначається: напрямок зосередження основних зусиль, порядок та способи виконання завдання, побудова бойового порядку, заходи щодо введення противника в оману.

Розрахунково-довідкові документи і доповіді службових осіб щодо висновків з оцінювання обстановки узагальнюються та оформлюються оперативним підрозділом.

По завершенню роботи з аналізу завдання може проводитися брифінг (служба нарада), під час якого командир заслуховує:

начальника розвідки (офіцера S2) щодо можливого варіанту дій противника, для його використання під час розроблення варіантів дій;

помічника начальника штабу (начальника оперативного підрозділу (офіцера S3) щодо узагальнених висновків в інтересах вироблення варіантів дій разом з результатами проведених тактичних розрахунків.

За необхідності командир заслуховує інших службових осіб органу управління за напрямками їх діяльності. До участі у брифінгу (службовій нараді) можуть залучатися командири підпорядкованих підрозділів.

Доведення завдань здійснюється зазвичай у ході проведення брифінгу: вказівками – службовим особам органу управління, а підпорядкованим підрозділам і штабам – другим попереднім розпорядженням.

У вказівках командир визначає завдання щодо: розвідки та уточнення необхідних даних про противника і район майбутній дії; підготовки пропозицій щодо застосування підпорядкованих підрозділів; організації подальшої роботи з розробки варіантів дій та їх кількості; здійснення підготовки підрозділів і району майбутній дії; розробки та доведення до підпорядкованих підрозділів другого попереднього розпорядження.

Начальник штабу конкретизує вказівки командира, організовує їх виконання та особисто визначає завдання:

начальнику оперативного підрозділу (офіцер S3) – щодо розробки та доведення до підрозділів другого попереднього розпорядження; підготовки необхідних даних і розрахунків стосовно своїх військ; пропозицій щодо організації та виконання заходів маскування підрозділів і введення противника в оману;

начальнику розвідки (офіцеру S2) – щодо проведення дорозвідки противника і району майбутніх дій, добування додаткових і уточнення (перевірку) наявних розвідувальних відомостей в інтересах вироблення варіантів дій;

начальнику артилерії (помічнику командира з артилерії) – щодо розробки варіантів вогневого ураження противника та проведення загальних розрахунків за варіантами дій;

заступникам командира, начальникам родів військ і служб – щодо підготовки пропозицій за варіантами дій підпорядкованих підрозділів.

У другому попередньому розпорядженні уточнюється раніше надана інформація та додатково надається та, яка у першому попередньому розпорядженні була відсутня. У ньому зазвичай вказується: стислі відомості про противника; об'єкти і цілі, що уражаються засобами старшого командира та інші заходи, які ним виконуються в смузі дій військової частини (підрозділу); бойове завдання підрозділам зі ступенем деталізації на час віддачі другого попереднього розпорядження; порядок прийому (передачі) підрозділів (сил та засобів), здійснення переміщення або перегрупування; основні заходи з підготовки до бою (дій), час готовності. При необхідності у ньому можуть бути зазначені завдання військової частини (підрозділу), сусідів та інші дані.

5.2.3. Третій етап – розробка варіантів дій

Третій етап – розробка варіантів дій проводиться з метою визначення можливого порядку дій підрозділів під час виконання завдання. Він включає:

аналіз бойових спроможностей своїх підрозділів (сил і засобів); формулювання можливих варіантів дій;

визначення основних питань організації управління, взаємодії і всебічного забезпечення бою (дій);

відображення варіантів дій.

Під час аналізу бойових спроможностей своїх підрозділів (сил і засобів) та противника посадовими особами штабу (офіцерами S3 та S2) проводяться розрахунки їх можливостей та оцінюється співвідношення сил і засобів; здійснюється порівняння сильних та слабких сторін кожної з них.

Розрахунки бойових можливостей підрозділів (сил і засобів) проводяться у відповідності до існуючих методик та включають визначення кількісних і якісних показників, що характеризують здатність військової частини (підрозділу) розгромити противника певного складу, оволодіти чи утримувати визначений район (рубіж, ділянку) у встановлений термін часу, при умовах збереження боєздатності своїх військ на рівні, що забезпечує подальше виконання бойового завдання.

Оцінювання співвідношення сил і засобів здійснюється для об'єктивного порівняння чисельного складу сторін і створення найбільш доцільного бойового порядку, який забезпечить досягнення мети бою (дій). При цьому розрахунки проводяться, як загальні, включаючи всю смугу дій на глибину бойового завдання, так і за напрямками (рубежами) на глибину етапу бою (дій).

Результати проведених розрахунків узагальнюються оперативним підрозділом (офіцером S3) і зносяться у відповідну таблицю.

У ході аналізу бойових спроможностей здійснюється оцінювання сильних та слабких сторін своїх підрозділів і противника за показниками: захищеність; спроможність здійснювати вогневе ураження та маневр; спроможність виконувати заходи бойового та інших видів забезпечення; функціонування системи

управління. У залежності від умов виконання бойового завдання та особливостей виду бою (дій) командир може визначати й інші показники. Отримані результати узагальнюють оперативним підрозділом (офіцером S3) та відображаються у відповідній таблиці. На підставі порівняння сильних і слабких сторін своїх підрозділів і противника визначається ступінь їх впливу на застосування підрозділів та намічаються заходи, які необхідно вжити.

Формулювання можливих варіантів дій здійснюється в ході спільної роботи командира і штабу на підставі результатів попередніх етапів та аналізу бойових спроможностей.

Зазвичай штабом розробляється декілька варіантів дій, кількість яких, визначає командир у залежності від умов обстановки та наявного часу. При цьому кожен з варіантів, що розробляється повинен відповідати наступним вимогам:

відповідність – запропонований варіант дій повинен відповідати відданим вказівкам та сформульованим командиром елементам замислу;

реальність виконання – можливість виконання визначеного завдання наявними силами та засобами у встановлений час на конкретній місцевості;

доцільність – співвідношення втрат особового складу і ОБТ та витрат МтЗ з кінцевим результатом виконання завдання;

завершеність – варіант дій повинен передбачати виконання поставленого завдання та досягнення мети бою (дій) у повному обсязі;

відмінність – кожен з варіантів повинен відрізнятися від інших та мати певні особливості.

У ході роботи командир заслуховує визначених службових осіб щодо можливих варіантів дій підпорядкованих підрозділів та розглядає підготовлені ними розрахунково-довідкові документи. Зазвичай доповідають пропозиції:

помічник начальника штабу (начальник оперативного підрозділу (офіцер S3) – щодо основних і проміжних завдань військової частини (підрозділів), які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій) із зазначенням основного змісту бойових (спеціальних) завдань військової частини (підрозділу); загального порядку вогневого ураження противника та заходів введення його в оману;

заступники командира, начальники родів військ і служб – за усіма складовими способу ведення бою (дій) у частині, що їх стосується, а також за визначеними командиром питаннями застосування безпосередньо підпорядкованих їм підрозділів.

При спільному методі роботи командир може розглядати пропозиції щодо способів дій, які надаються командирами підпорядкованих підрозділів.

Під час визначення можливих варіантів дій своїх підрозділів штаб обов'язково повинен розглядати найбільш вірогідний та найбільш небезпечний варіанти дій військ противника.

Для кожного із сформульованих варіантів дій штабом визначаються: напрямки, райони, рубежі та об'єкти на яких зосередити основні зусилля; побудова бойового порядку; способи розгрому противника (якого противника, де і як розгромити з визначенням порядку вогневого ураження); заходи щодо введення противника в оману; вид маневру; додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій); точки (рубежі) прийняття рішення; завдання підрозділів.

Варіанти дій, що розглядаються, оформлюються службовими особами штабу на кальках, схемах, робочих картах з відповідними тактичними розрахунками.

У подальшому розроблені варіанти перевіряються оперативним підрозділом на відповідність встановленим вимогам. За результатами перевірки із переліку розроблених варіантів відхиляються ті, які їм не відповідають.

Для розгляду та затвердження сформульованих варіантів дій проводиться брифінг (службова нарада). У ході його проведення командир особисто розглядає запропоновані варіанти дій, заслуховує начальника штабу, або начальника оперативного підрозділу (офіцера S3). Начальник штабу (начальник оперативного підрозділу (офіцер S3) обґрунтовує запропоновані варіанти дій, представляє проведені службовими особами розрахунки, уточнює факти і припущення та надає командирі пропозиції щодо вибору критеріїв оцінювання, які будуть використовуватися під час аналізу варіантів дій.

Під час розгляду варіантів дій командир може: затвердити запропоновані варіанти, відхилити їх, сформулювати інший шляхом поєднання окремих елементів запропонованих варіантів або сформулювати новий варіант дій.

Якщо запропоновані варіанти дій відхиляються командиром, штаб розробляє нові та у визначений термін надає їх командирі на розгляд та затвердження. У разі, якщо один чи більше із сформульованих варіантів дій затверджується командиром штаб розпочинає їх аналіз згідно із визначеним порядком.

Для організації подальшої роботи командир віддає вказівки щодо порядку проведення розіграшу бою (дій), а також визначає перелік службових осіб, які залучаються до його проведення.

Начальник штабу деталізує вказівки командира та ставить завдання службовим особам органу управління щодо підготовки кальок, схем, робочих карт, розрахунково-довідкових документів для проведення розіграшу бою (дій). Визначення основних питань управління, взаємодії, всебічного забезпечення бою (дій) здійснюється для кожного варіанту, при цьому командир (начальник штабу) встановлює: склад та місця розгортання ПУ, порядок їх переміщення; етапи бою (дій) і завдання, за якими необхідно узгодити дії штатних, доданих (підтримуючих) підрозділів та питання, що потребують узгодження; основні заходи бойового, морально-психологічного, технічного, тилового та медичного забезпечення, сили і засоби які необхідні для їх виконання.

Для відображення сформульованих варіантів дій штабом розробляється документ довільної форми, у якому:

графічно відображаються: положення і можливий характер дій противника (на підставі достовірних даних та припущень); напрямки, райони, рубежі та об'єкти на яких зосередити основні зусилля; бойовий порядок; основні об'єкти (цілі), що вражаються при нанесенні вогневого ураження; завдання підлеглих підрозділів, розмежувальні лінії між ними; додаткові (проміжні) завдання які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій); точки (рубежі) прийняття рішення; завдання сусідів і розмежувальні лінії з ними; основні показники бою (дій); основні питання управління і всебічного забезпечення; важливі елементи місцевості, перешкоди (річки, гірські перевали, населені пункти, дороги);

текстуально описується: можливий характер дій противника (на підставі фактичних даних та припущень); напрямки, райони, рубежі та об'єкти, на яких зосереджуються основні зусилля; бойовий порядок; загальний порядок виконання завдання, у тому числі порядок розгрому (знищення) противника, його вогневого ураження; етапи бою (дій); додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій).

Пропозиції щодо введення противника в оману доповідаються командирі окремо.

5.2.4. Четвертий етап – аналіз варіантів дій

Четвертий етап – аналіз варіантів дій проводиться шляхом розіграшу бою (дій), під час якого здійснюється оцінювання переваг і недоліків кожного з них.

Етап включає:

підготовку розіграшу бою (дій); уточнення припущень;

визначення етапів ведення бою (дій); визначення критеріїв оцінювання;

вибір способу проведення розіграшу бою (дій); розіграш бою (дій) та оцінку результатів.

Підготовка розіграшу бою (дій) здійснюється службовими особами штабу за напрямками їх діяльності і включає підготовку необхідного матеріалу (топографічних карт, кальок; схем; макету місцевості, засобів комп'ютерного моделювання) та нанесення варіанту дій на засоби візуалізації.

Уточнення припущень полягає у перегляді та заміні припущень, які використовувалися на попередніх етапах роботи, підтвердженими достовірною інформацією фактами. У ході уточнення припущень службовими особами оперативного підрозділу може складатися список припущень, який доводиться до визначених службових осіб.

Визначення етапів ведення бою (дій) полягає у поділі його на періоди дій, під час яких послідовно виконуються окремі тактичні завдання, що обмежені просторовими або часовими показниками. Кількість етапів залежить від виду бою (дій) та умов його ведення. Зазвичай завершення кожного з етапів вимагає від командира оцінки результатів виконання визначених тактичних завдань та уточнення подальшого порядку дій.

Визначення критеріїв оцінювання варіантів дій здійснюється командиром з врахуванням загальних принципів ведення загальновійськового бою (додаток 9), особливостей, що характерні для конкретного виду бою (дій) та його особистого досвіду і рівня підготовки.

Критерії оцінювання повинні бути чіткими та зрозумілими для усіх службових осіб штабу, які проводять аналіз варіантів дій. На підставі обраних критеріїв здійснюється оцінювання переваг та недоліків кожного з варіантів дій.

Спосіб проведення розіграшу бою (дій) обирає командир у залежності від наявного часу і можливостей штабу з його проведення. Розіграш бою (дій) може проводитися: послідовно за всіма етапами бою (дій); за окремими етапами бою (дій) або за окремими тактичними завданнями.

Розіграш за всіма етапами бою (дій) зазвичай проводиться за умови тривалої підготовки бою (дій). Він полягає у послідовному відпрацюванні усіх тактичних епізодів, що можуть виникнути під час виконання бойового завдання визначеного військової частині (підрозділу).

Розіграш за окремими етапами бою (дій) проводиться в обмежених строках підготовки бою (дій). Він полягає у відпрацюванні окремих, найбільш важливих етапів бою (дій).

Конкретні етапи бою (дій) або тактичні завдання, за якими буде проводитися розіграш варіантів дій, визначає командир.

Розіграш бою (дій) та оцінка результатів – найбільш важливий крок, що проводиться з метою візуалізації майбутнього бою (дій); оцінювання кожного з варіантів

дій; прогнозування ймовірного та найбільш негативного розвитку обстановки, що може виникнути в ході бою (дій); визначення (уточнення) необхідних для виконання завдання сил і засобів, встановлення ймовірного часу ведення бою (дій); уточнення завдань з розвідки противника та місцевості, а також питань взаємодії і всебічного забезпечення.

Розіграш бою (дій) проводиться за принципом «дія своїх підрозділів – реакція противника на дії підрозділів – зворотна реакція на дію противника».

Під час його проведення командир спільно з начальником штабу та іншими службовими особами штабу розглядають тактичні епізоди, що можуть виникнути під час ведення бою (дій); визначають переваги і недоліки та оцінюють кожний з варіантів у відповідності з критеріями визначеними командиром.

Для його проведення призначаються такі групи розіграшу: перша – за противника; друга – свої війська; третя – за сусідів та взаємодіючі військові частини (підрозділи). Першу групу зазвичай очолює начальник оперативного підрозділу(офіцер S3), другу – начальник розвідки – помічник начальника штабу (офіцер S2), третю – службова особа зі складу оперативного підрозділу.

У ході розіграшу кожного варіанту розіграшу службові особи першої групи відповідно до прогнозованого характеру дій противника здійснюють послідовне нарощування обстановки з розкриттям найбільш ймовірних та загрозливих варіантів дій противника. Офіцери другої та третьої груп відпрацьовують порядок дій підпорядкованих підрозділів з урахуванням дій противника, сусідів та взаємодіючих підрозділів у ході виконання тактичних завдань.

Для оцінювання варіантів для кожного із критеріїв встановлюються числові значення, що характеризують його вагомість. За сумою числових значень критеріїв визначається сумарна оцінка кожного з варіантів.

Данні отримані у результаті розіграшу відображаються службовими особами штабу у відповідних таблицях (додаток 10), описах та інших документах для подальшого їх узагальнення і аналізу.

За результатами розіграшу уточнюється порядок дій підрозділів в ході ведення бою (дій), узгоджуються за часом, місцем та тактичними завданнями дії штатних підрозділів, підтримуючих та доданих сил і засобів, готується проект планової таблиці взаємодії.

У ході проведення розіграшу бою (дій) командир (начальник штабу) крім інших питань визначає (уточнює) точки (рубежі) прийняття рішення – умовні точки (рубежі) на місцевості або часові показники досягнувши яких, в ході ведення бою (дій), командир повинен прийняти (уточнити) рішення на подальші дії. Зазвичай точки (рубежі) прийняття (уточнення) рішення співпадають із завершенням етапів ведення бою (дій).

При критично обмеженому часі на підготовку бою (дій) командир особисто, на підставі власного досвіду, визначає найбільш доцільний на його думку варіант дій. У цьому випадку розіграш визначеного варіанту бою (дій) може не проводитися, а його оцінювання здійснюється на підставі проведених розрахунків.

5.2.5. П'ятий етап – порівняння варіантів дій

П'ятий етап – порівняння варіантів дій проводиться штабом з метою визначення найбільш доцільного варіанту. Він включає:

порівняння результатів оцінювання варіантів дій; підготовку доповіді командира з розгляду варіантів дій.

Порівняння результатів оцінювання варіантів дій проводиться під керівництвом начальника штабу із залученням визначених службових осіб штабу. В ході роботи розглядаються результати оцінки кожного з варіантів за встановленими критеріями, уточнюються їх переваги і недоліки, особливості реалізації.

Результати відображаються службовими особами оперативного підрозділу (офіцером S3) у порівняльній таблиці (додаток 11).

На підставі порівняння варіантів дій, переваг та недоліків кожного з них та наданих пропозицій начальник штабу визначає найбільш доцільний варіант, який пропонується для доповіді командирі як основний.

Підготовка доповіді командирі з розгляду варіантів дій включає підготовку інформаційних і розрахунково-довідкових документів, топографічних карт (схем, кальок) та доповіді, в якій визначаються: результати розвідки противника та місцевості; припущення, що використовувалися в ході розгляду варіантів дій та не були замінені на факти; стисле викладення варіантів дій, які розглядалися, результати їх оцінювання та порівняння з визначенням переваг і недоліків; варіант дій, що пропонується як основний.

5.2.6. Шостий етап – затвердження варіанту дій

Шостий етап – затвердження варіанту дій проводиться з метою обрання командиром основного варіанту дій та завершення планування бою (дій). Він включає:

- обрання основного варіанту дій;

- довідку замислу бою (дій) старшому командирі;

- визначення та доведення бойових завдань підрозділам (елементам бойового порядку);

- організацію управління, взаємодії та всебічного забезпечення бою (дій).

Для обрання основного варіанту дій проводиться брифінг (службова нарада), у ході якого командир: заслуховує начальника штабу за результатами розіграшу і порівняння з тактичними розрахунками; заступників та інших службових осіб штабу за напрямками діяльності стосовно наданих кожному з варіантів оцінок, їх сильних та слабких сторін; з'ясовує переваги і недоліки кожного з варіантів дій (додаток 12), підстави надання переваги варіанту, який пропонується як основний.

За результатами роботи командир обирає основний варіант, який повинен відповідати бойовим можливостям військової частини (підрозділу), визначеним часовим і просторовим показником та дає можливість досягти мети бою з найменшими втратами і витратами ресурсів, захопити й утримувати ініціативу, зайняти після завершення бою (дій) найбільш вигідне положення відносно противника.

Якщо варіант, запропонований як основний, не відповідає цим вимогам, командир може змінити його або визначити новий варіант дій. У цьому випадку начальник штабу організовує роботу з проведення його аналізу, по завершенню якого представляє командирі отримані результати.

Наприкінці кроку командир завершує формулювання замислу бою (дій) та ставить завдання щодо підготовки доповіді старшому командирі.

Довідку замислу бою (дій) старшому командирі готується та оформляється штабом після обрання командиром остаточного варіанту та здійснюється ним особисто.

Порядок і час доповіді визначається старшим командиром у бойовому наказі (попередньому бойовому розпорядженні).

Після затвердження замислу бою (дій) командир організовує роботу з визначення бойових завдань підрозділам (елементам бойового порядку); організації управління, взаємодії та всебічного забезпечення. У ході цієї роботи він уточнює порядок вогневого ураження противника (ВУП) та визначає вогневі завдання за особам ураження, розподіляє їх за напрямками дій та етапами бою (дій), визначає райони вогневих позицій і порядок їх зайняття.

Визначення та доведення бойових завдань підрозділам (елементам бойового порядку) зазвичай здійснюється командиром одноосібно. У них визначається бойовий склад підрозділу (елементів бойового порядку); завдання для виконання; час готовності та інші питання. До підпорядкованих підрозділів на цьому етапі доводяться попередні бойові розпорядження.

У попередньому бойовому розпорядженні командир вказує: стислі відомості про противника; об'єкти і цілі, що уражаються в інтересах підпорядкованих підрозділів засобами старшого командира; бойове завдання зі ступенем деталізації, що відповідає визначеному замислу на час віддачі попереднього бойового розпорядження; час готовності до бою (дій) та основні заходи з підготовки підрозділів; час і способи доведення завдань та порядок доповіді рішення. За необхідності можуть вказуватися й інші дані.

Організація управління полягає у створенні системи управління, підтриманні її у постійній готовності та забезпеченні стійкого функціонування в ході бою (дій). Під час роботи командир зазвичай заслуховує начальника штабу щодо уточнення складу, технічного оснащення, місць і часу розгортання ПУ; районів розгортання ПУ підпорядкованих підрозділів, сусідів, взаємодіючих військових частин (підрозділів); можливих напрямків переміщення ПУ у ході бою (дій); порядку організації роботи службових осіб на ПУ; організації системи зв'язку і АУВ; заходів щодо забезпечення стійкого та безперервного функціонування системи управління (організації перепускного режиму, охорони, оборони, інженерного обладнання, захисту від розвідки і ВУП, заходів щодо забезпечення СУВ та відновлення порушеного управління, підготовки запасних районів для ПУ).

Для уточнення та деталізації окремих питань командир може заслухати начальника підрозділу зв'язку (офіцера S5) та інших службових осіб.

Після затвердження командиром пропозицій щодо організації управління начальник штабу віддає вказівки безпосереднім виконавцям про підготовку і проведення необхідних заходів з організації управління у яких вказується: місця (райони) і час розгортання ПУ; порядок їх переміщення у ході бою (дій), з ким, до якого часу та якими засобами повинний бути встановлений зв'язок; порядок розгортання ліній зв'язку; формування резерву сил і засобів зв'язку і АУВ; строки готовності системи зв'язку і АУВ; порядок організації СУВ; порядок розміщення, облаштування та забезпечення роботи службових осіб на ПУ; організації перепускного режиму, охорони, оборони, інженерного обладнання, захисту від розвідки і ВУП ПУ; організація радіаційної і хімічної розвідки районів розгортання ПУ; порядок створення хибних ПУ та імітації їх життєдіяльності.

Крім того, начальник штабу визначає (уточнює) завдання службовим особам штабу щодо розробки планувальних документів та проведення необхідних розрахунків з питань управління, зв'язку, охорони і оборони ПУ.

Організація взаємодії командиром проводиться з використанням планової таблиці взаємодії на місцевості на глибину зору, а по карті (на макеті місцевості,

а також за допомогою інших засобів відображення обстановки) – на всю глибину бойового завдання.

Під час організації взаємодії командир повинен: узгодити за етапами бою (дій), місцем, часом і способами виконання завдань дії штатних, доданих і підтримуючих (взаємодіючих) підрозділів, насамперед, в інтересах підрозділів, що діють на напрямку зосередження основних зусиль; добитися єдиного розуміння всіма командирами завдань і способів їх виконання; уточнити додаткові (проміжні) завдання, які необхідно виконати для досягнення мети бою (дій), точки (рубежі) прийняття рішення. До участі у роботі залучаються заступники, основні посадові осіб штабу, начальники родів військ і служб, а також командири підрозділів.

У залежності від умов обстановки для організації взаємодії командир і штаб можуть використовувати наступні методи: розпорядчий; спільної роботи; обміну офіцерами штабу (оперативними групами) та обміну документами взаємодії.

Розпорядчий метод застосовується зазвичай в умовах обмеженого часу на підготовку бою (дій), а також у ході його ведення. Він передбачає доведення вказівок командира і штабу до підлеглих та координацію їх дій в інтересах штабу (підрозділу), на який покладається виконання головного завдання.

Метод спільної роботи може використовуватися у ході завчасної та безпосередньої підготовки бою (дій) за наявності достатнього часу. Він полягає у взаємному узгодженні спільних дій між штабом (підрозділом), в інтересах якого взаємодія організовується, та іншими, що залучаються до виконання завдань. Роботу за цим методом командир (начальник штабу) може проводити віддаючи вказівки присутнім підлеглим та заслуховуючи їх доповіді з подальшим відпрацюванням порядку дій підрозділів і розіграшем за можливими варіантами дій основних тактичних епізодів.

Взаємодія методом обміну службовими особами штабу (оперативними групами) організовується під час безпосередньої підготовки бою (дій) та у ході його ведення. Цей метод найбільш доцільно використовувати для підтримання взаємодії та її відновлення у разі втрати. Службові особи штабу (оперативні групи) зазвичай направляються з необхідними засобами зв'язку до штабу (підрозділу), в інтересах якого взаємодія організовується. Старшому офіцеру (керівнику оперативної групи) можуть надаватися повноваження щодо безпосереднього доведення розпоряджень силам і засобам, які залучаються до виконання завдань взаємодії.

Метод обміну документами взаємодії використовується зазвичай під час завчасної і безпосередньої підготовки бою (дій). Він передбачає розробку взаємоузгоджених формалізованих документів, які заповнюються кожним штабом у частині, що його стосується, та подальший обмін ними. Обмін документами може здійснюватися з використанням комплексів інформаційних систем захищеними каналами зв'язку між декількома штабами одного рівня та взаємодіючих підрозділів на підставі вказівок старшого командира (вищого штабу).

Вибір методу роботи з організації взаємодії залежить від конкретних умов обстановки, наявності часу та особливостей отриманого завдання. За рішенням командира можливе поєднання зазначених методів організації взаємодії. В умовах обмеженого часу командир організовує взаємодію зазвичай розпорядчим методом шляхом вказівок.

Визначені командиром питання взаємодії деталізуються штабом у плановій таблиці взаємодії та доводяться до підпорядкованих підрозділів.

Під час організації управління і взаємодії командир в інтересах ВУП визначає порядок цілевказання і коректування результатів стрільби, встановлює сигнали (команди) на відкриття, перенесення і припинення вогню, виклику вогню артилерії та ударів авіації; узгоджує дії штатних і доданих вогневих засобів щодо черговості виконання вогневих завдань і знищення найважливіших цілей, а також визначає порядок ведення вогню по повітряних цілях підпорядкованими підрозділами.

Організація всебічного забезпечення бою (дій) полягає в плануванні і виконанні заходів бойового, морально-психологічного, технічного, тилового та медичного забезпечення, які спрямовані на виключення раптового нападу противника, зменшення ефективності його дій, створення підрозділам сприятливих умов для організованого вступу в бій і успішного виконання визначених їм завдань.

У залежності від наявного часу та умов обстановки командир може організувати всебічне забезпечення бою (дій) за всіма або за окремими видами. При обмежених строках підготовки бою (дій) командир, зазвичай, визначає основні завдання за тими видами забезпечення, що мають більш важливе значення або лише основні заходи забезпечення підрозділів, які діють на напрямку зосередження основних зусиль (виконують головні завдання). Подальшу роботу щодо визначення завдань за іншими видами забезпечення організовує та координує начальник штабу.

У ході роботи командир може розглянути пропозиції заступників, інших службових осіб органу управління за напрямками їх діяльності, щодо завдань за відповідними видами забезпечення.

За результатами роботи з організації всебічного забезпечення бою (дій) до підпорядкованих підрозділів доводяться розпорядження (вказівки), в яких визначаються завдання з кожного виду забезпечення, порядок і терміни їх виконання, а також сили і засоби, які залучаються. У разі потреби можуть вказуватися й інші дані.

Рекогносцировка – візуальне вивчення противника і району майбутніх дій, яке проводиться на місцевості з метою уточнення визначеного командиром варіанту дій.

Рекогносцировку організовує штаб, а проводить її особисто командир із залученням своїх заступників, командирів штатних, доданих і підтримуючих підрозділів. Для проведення рекогносцировки можуть використовувати кСП (сП) підрозділів, що діють на даному напрямку попереду.

Командир повинен знаходити можливість для проведення рекогносцировки, уточнення завдань підрозділам і організації взаємодії на місцевості, особливо на напрямку зосередження основних зусиль. Якщо умови обстановки дозволяють, рекогносцировка може проводитись до затвердження замислу старшим командиром.

За результатами проведення рекогносцировки можуть вноситися необхідні зміни і доповнення до обраного варіанту дій.

5.2.7. Сьомий етап – розробка планувальних та директивних документів

Сьомий етап – розробка планувальних та директивних документів проводиться з метою завершення планування бою (дій), відпрацювання визначеного комплексу планувальних і директивних документів та доведення до підпорядкованих підрозділів бойових завдань. Він включає:

- розробку і оформлення планувальних та директивних документів;
- постановку бойових завдань підрозділам (елементам бойового порядку).

Розробка і оформлення планувальних та директивних документів полягає у відпрацюванні плану бою (дій), бойового наказу та інших бойових документів перелік, зміст та структура яких встановлюється бойовими статутами, настановами та іншими керівними документами.

Під час цієї роботи конкретизується послідовність, терміни і способи дій всіх сил і засобів; можуть уточнюватися питання взаємодії, управління і всебічного забезпечення; тактичні розрахунки. Особлива увага приділяється уточненню даних про противника та місцевість у районі ведення бою (дій) на підставі яких припущення, що використовувалися під час попередніх етапів, замінюються на факти.

Перелік документів, що розробляються в ході організації бою може уточнюватися командиром. В умовах обмеженого часу їх кількість і обсяг можуть бути зменшеними.

Після завершення і оформлення визначеного комплексу документів вони підписуються відповідними службовими особами: план ведення бою (дій) і бойовий наказ підписуються командиром та начальником штабу, інші планувальні і директивні документи – начальником штабу та службовими особами за напрямками діяльності.

Постановка бойових завдань підрозділам (елементам бойового порядку) здійснюється бойовим наказом, під час ведення бою (дій) або в інших умовах бойової обстановки – бойовим розпорядженням. Зазвичай вони доводяться до командирів підрозділів в усній формі.

Бойовий наказ (бойове розпорядження) повинен бути стислим, зрозумілими та виключати будь-яку можливість подвійного їх тлумачення.

У бойовому наказі вказується: висновки з оцінювання противника; завдання, які виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій військової частини (підрозділу), а також завдання сусідів і розмежувальні лінії з ними; бойове завдання військової частини (підрозділу) та замисел бою (дій); бойові завдання штатним і доданим підрозділам (елементам бойового порядку); норма витрат ракет і боєприпасів на виконання бойового завдання; місце і час розгортання ОКП (ксП) та напрямок його переміщення, порядок передачі управління; час готовності до виконання завдання та порядок доповіді замислу старшому командиру.

У бойовому розпорядженні зазвичай командир вказує: стислі відомості про положення та характер дій противника; завдання, що виконуються силами і засобами старшого командира на напрямку дій підрозділів; бойове завдання підпорядкованим підрозділам; час готовності до бою (дій). За необхідності у ньому можуть бути зазначені завдання військової частини (підрозділу), сусідів та інші дані.

Бойові (попередні бойові) розпорядження і вказівки, які віддає командир усно, записуються в журнал відданих і отриманих розпоряджень, у якому відображається: дата, час і зміст розпоряджень, спосіб їх передачі або отримання, кому вони передані або повинні бути передані, від кого отримані.

5.3. Особливості роботи з організації бою (дій) в умовах обмеженого часу

В умовах обмеженого часу під час підготовки бою (дій) організаційною основою роботи командира і штабу залишається ВППР, при цьому кількість і послі-

довність його етапів не змінюється. Для скорочення термінів виконання заходів з організації бою (дій) командир може застосовувати прийоми, основними з яких є: збільшення особистої участі в заходах ВППР; зменшення кількості кроків та, які проводяться на кожному з етапів та термінів їх виконання; обмеження кількості варіантів дій, що розглядаються штабом, або визначення особисто командиром єдиного варіанту; застосування директивного методу роботи командира шляхом одноосібного прийняття рішень та віддачі вказівок; активізація паралельної роботи штабу та командирів підпорядкованих підрозділів.

В умовах критичного обмеження часу у разі різкої зміни обстановки або з отримання нового завдання у ході ведення бою (дій) командиром застосовуються тільки окремі заходи ВППР. Зазвичай він усвідомлює завдання; якнайшвидше оцінює обстановку і визначає оптимальний варіант дій; формулює (уточнює) завдання підрозділам; віддає бойове розпорядження та вказівки з організації управління, взаємодії і всебічного забезпечення бою (дій). В подальшому він проводить рекогносцировку, у ході якої уточнює завдання підрозділам, питання управління, взаємодії і всебічного забезпечення.

В будь-яких умовах обстановки командир повинен раціонально використовувати наявний час для найбільш повного та ефективного виконання заходів ВППР з метою якісної організації бою (дій).

6. РОЗВІДКА ТА БЕЗПЕКА

Сили розвідки і безпеки завдяки ефективному збору та аналізу інформації допомагають командиру володіти обстановкою в середовищі бойових дій та своєчасно реагувати на її зміни. Розвідка організується і ведеться з метою добування відомостей про противника та місцевість. Безпека дій – комплекс заходів, спрямованих на недопущення проникнення розвідки противника у район дій (розташування) своїх підрозділів, виключення раптового нападу на них наземного противника, його десантів, диверсійно-розвідувальних груп і забезпечення підрозділам бригади часу і вигідних умов для розгортання і вступу у бій. Ключовою відмінністю між розвідкою і безпекою є те, що сили та засоби, що забезпечують безпеку дій, зазвичай є пасивними у зборі інформації але здійснюють цей процес безперервно. Сили і засоби розвідки проявляють активність при зборі інформації, однак за тривалістю ця діяльність може бути обмежена часом на виконання завдання.

6.1. Система розвідки

6.1.1. Система розвідки – створене угруповання підрозділів, органів, засобів розвідки, між якими розподілені зусилля у просторі та за часом для виконання визначених завдань розвідки в інтересах підготовки і ведення бою (бойових дій). Функціонування системи розвідки передбачає комплексне застосування наявних сил та засобів розвідки.

6.1.2. Система розвідки бригади може включати такі підсистеми: добування розвідувальної інформації;

активного впливу;

управління, планування і координації; інформаційно-аналітичного забезпечення; забезпечення розвідки.

6.1.3. Бригада веде розвідку до, під час і після виконання бойових завдань. До початку виконання завдань розвідка добуває інформацію про противника,

місцевість та населення. У ході виконання завдань розвідка забезпечує команду бригади оновленою інформацією про склад, положення і наміри противника. Сили і засоби розвідки постійно ведуть розвідку для визначення намірів противника, виявлення розвідувальних ознак підготовки противника до дій та ведуть збір інформації, необхідної для планування подальших дій.

6.1.4. Командир бригади не повинен використовувати сили розвідки не за призначенням (у складі резервів). Сили розвідки виконують конкретні розвідувальні завдання, що спрямовані на зменшення невизначеності (ризиків) шляхом збору інформації.

6.1.5. Командир бригади орієнтує сили розвідки шляхом визначення мети (основних завдань) розвідки в районі дій. Мета розвідки вказує найбільш важливий результат, на отримання якого повинні бути зосереджені основні зусилля розвідки. Командир визначає мету розвідки на основі пріоритетів розвідки, можливостей і обмежень сил і засобів розвідки.

6.1.6. Сили розвідки добувають і надають своєчасну і достовірну інформацію про противника, місцевість, населення у районі дій. У зв'язку з тим, що інформація може швидко втратити свою цінність, вона повинна передаватись протягом максимально можливого короткого часу, а достовірність інформації повинна забезпечувати прийняття командиром бригади обґрунтованих рішень.

6.1.7. Ведення розвідки з місця є малоефективним, тому сили розвідки повинні постійно переміщуватись на полі бою.

6.1.8. Сили розвідки повинні підтримувати постійний (безперервний) контакт з противником. Контакт з противником розривається у разі зміни командиром завдань розвідки (перенацілювання) або коли сили розвідки знаходяться під загрозою. Контакт з противником може змінюватись від спостереження до ближнього бою.

6.1.9. Після вступу в контакт з противником або з перешкодою, сили розвідки повинні спрогнозувати ситуацію і швидко визначити рівень загрози. Стосовно противника сили розвідки повинні визначити склад, місце, напрямок руху і вплив отриманої інформації на дії своїх підрозділів. Стосовно перешкод, сили розвідки повинні визначити тип перешкоди і ймовірність її прикриття вогнем противника.

6.2. Безпека дій

6.2.1. Забезпечення безпеки дій здійснюється командиром для своєчасного виявлення і отримання достовірної інформації про дії противника, збереження боєздатності основних сил і засобів бригади, забезпечення часу, простору для маневру і вигідних умов для їх ефективного використання. Сили і засоби бригади, які призначені для забезпечення безпеки дій (далі – сили безпеки), надають інформацію про розміщення, склад, переміщення військ противника, включаючи інформацію про місцевість і населення в районі виконання завдань.

6.2.2. Забезпечення безпеки дій передбачає:

своєчасне виявлення і надання достовірної інформації про загрози; забезпечення необхідного часу для реагування на загрози і простору для маневру основним силам;

орієнтування на безпеку основних сил, районів або об'єктів; ведення безперервної розвідки;

підтримання постійного контакту з противником.

6.2.3. Сили безпеки здійснюють спостереження, виявлення і попередження про загрози, які можуть впливати на основні сили. Відстань, на якій вони розта-

шовуються, має забезпечити основні сили від проникнення розвідки противника, раптового нападу наземного противника та ураження вогнем прямою наводкою. Своєчасне виявлення противника і надання достовірної інформації про нього дозволяє командирі бригади приймати своєчасні і обґрунтовані рішення для протидії загрозам.

6.2.4. Сили безпеки забезпечують необхідний час для реагування на загрози і простір для маневру, виконуючи завдання на відстані від основних сил і протидіючи противнику (у межах своїх можливостей і визначених завдань). Надання силам безпеки достатньої глибини для функціонування підвищує їх здатність забезпечити час і простір для маневру основними силами.

6.2.5. Сили безпеки діють між основними силами та противником та зосереджують свої зусилля на захисті та забезпеченні своєчасного попередження про його дії. Окрім захисту основних сил завдання із забезпечення безпеки дій можуть орієнтуватися на райони або об'єкти.

6.2.6. Сили безпеки ведуть безперервну розвідку противника та місцевості. Інформація про переміщення та підготовку противника до дій разом з інформацією про місцевість дозволяє визначити напрямки руху противника, що сприяє основним силам ефективно протидіяти йому. Інформація про місцевість зосереджується на можливості її використання противником або своїми силами як для наступальних, так і оборонних дій. Під час стабілізаційних дій інформація про місцевість має включати аналіз населення.

6.2.7. Сили безпеки підтримують постійний контакт з противником і не втрачають його без вказівки старшого начальника. Це забезпечується безперервним візуальним контактом з противником, використанням вогню прямою наводкою, вогню із закритих вогневих позицій та маневру.

6.2.8. Безпека дій забезпечується виконанням таких завдань: спостереження; охорона; прикриття; безпека району; охорона окремих об'єктів (локальна охорона).

Спостереження, охорона і прикриття відносяться до завдань, що виконуються силами безпеки. Для цього, як правило, командир бригади визначає зону безпеки (смугу охорони), в якій сили безпеки виконують завдання.

6.2.9. Спостереження забезпечує своєчасне виявлення і надання достовірної інформації про противника. Командир організує спостереження у проміжках між основними силами, на відкритих флангах або з тилу в умовах, коли ймовірність контакту з противником невелика, сили противника незначні або основні сили потребують небагато часу для вступу в бій.

6.2.10. Охорона здійснюється для виявлення і отримання достовірної інформації про дії противника, забезпечення часу, недопущення проникнення розвідки противника, раптового нападу наземного противника та ураження вогнем прямою наводкою сил, що охороняються. Командир бригади організовує охорону у передбаченні вступу в бій з фронту, при наявності відкритих флангів або необхідності захисту – з тилу та у випадку, коли основні сили потребують більшого захисту, ніж може забезпечити спостереження.

Загальна та безпосередня охорона організовується штабом бригади (начальником розвідки) та командирами визначених підрозділів.

6.2.11. Прикриття організується, як правило, для захисту основних сил. Сили безпеки, що здійснюють прикриття, здатні виконувати завдання самостійно.

Глибина району дій, у якому сили безпеки здійснюють прикриття, визначається відстанню від переднього краю основних сил до переднього краю позиції сил безпеки. Ширина району відповідає ширині району дій сил, які охороняються. Для здійснення прикриття від бригади може призначатися батальйон із засобами посилення. Після виконання завдання засоби посилення, як правило, повертаються до підрозділів від яких були виділені. Від батальйонів призначаються сили безпеки, які здійснюють спостереження та охорону.

6.2.12. Безпека району забезпечує захист сил, об'єктів, маршрутів і дій у певному районі (секторі). Об'єктами для захисту можуть бути частина основних сил або частина критичної інфраструктури району. Підрозділи бригади можуть залучатися до ізоляції району дій, охорони населених пунктів і прилеглих територій, встановлення коридорів руху, охорони ліній зв'язку, конвоїв, охорони мостів та інших ключових об'єктів інфраструктури.

6.2.13. Охорона окремих об'єктів (локальна охорона) організується для запобігання впливу противника на об'єкти, що розміщуються всередині району дій. Локальна охорона спрямована на забезпечення безпеки об'єктів основних сил (КП, вогневі позиції артилерії), районів зосередження резервів, сил підтримки (склади) та критичних об'єктів інфраструктури.

7. СЕРЕДОВИЩЕ БОЙОВИХ ДІЙ

Командир бригади повинен розуміти середовище бойових дій та проводити своєчасні заходи щодо його формування з метою захоплення і утримання ініціативи в бою.

7.1. Розуміння середовища бойових дій

7.1.1. Середовище бойових дій формується під впливом постійних факторів: політичних, військових, економічних, соціальних, інформаційних, інфраструктури, фізичного середовища і часу (ПВЕСІІСЧ). Крім того, на СБД впливають змінні фактори: визначене завдання, противник, місцевість і погода, склад підпорядкованих і доданих військ, час на виконання завдання, населення в районі дій (ЗПМВЧН).

Інтереси – це потреби населення, розуміння яких забезпечить команду розуміння суті суспільних процесів, практичних дій людей та політики влади в районі дій. Інтереси впливають на те, як населення ставиться до проблем безпеки, політичної системи, економіки, релігійної ідентичності, самовизначеності.

Командир та штаб будуть здатні виконати завдання у тому випадку, коли розумітимуть інтереси в районі дій.

7.1.2. Розуміння інтересів вимагає аналізу постійних (ПВЕСІІСЧ) та перемінних (ЗПМВЧН) факторів в межах визначеного району дій. Крім того, командир бригади разом із штабом вивчають культурологічне середовище в районі дій для налагодження ефективного спілкування з населенням. Командир повинен розуміти, що найважливішим аспектом спілкування є те, як населення сприймає інформацію, а не те, як ця інформація до нього потрапляє. Визначення ключових інтересів у межах району дій через спілкування з населенням надає команду бригади можливість спланувати заходи, які стимулюватимуть співпрацю для полегшення виконання завдання.

7.2. Формування середовища бойових дій

7.2.1. Забезпечення умов для формування середовища бойових дій вимагає від командира розуміння динаміки формування інтересів в межах визначеного району дій. Політичні партії, неформальні лідери, демографічна ситуація, релігійна домінація, економічна мотивація, наявність сил безпеки та потенційних притулків для укриття диверсантів або інших представників противника – все це сприяє нестабільності характеру середовища бойових дій. Не всі інтереси співпадають та відповідають кінцевому стану, якого необхідно досягти для певного району дій. Тому, формування середовища бойових дій полягає у наданні повноважень окремим лідерам та групам населення, інтереси яких сприяють виконанню завдання бригади, впливати на поведінку населення. Забезпечення умов для формування середовища бойових дій – це тривалий процес на всіх етапах ведення бойових дій.

7.2.2. Аналіз інтересів дозволяє спрямувати майбутні інформаційні операції на зміну поведінки та дії населення, інтереси якого не сприяють виконанню бригадою завдання. Спрямування зусиль бригади на підтримку окремих лідерів та груп населення розширює можливості переконати «нейтральну аудиторію» у необхідності зміцнення законності та забезпеченні життєво важливих інтересів.

7.3. Інформаційний вплив в межах середовища бойових дій

7.3.1. Командир бригади використовує інформаційний вплив в межах середовища бойових дій для розширення можливостей успішно виконати завдання. Інформаційний вплив змінює громадську думку, забезпечуючи підтримку для проведення військових заходів.

7.3.2. Командир бригади використовує інформаційні заходи та акції для доведення інформації до населення, встановлення атмосфери довіри і сприйняття ним дій бригади, впливу на поведінку населення. Інформаційні акції, теми та повідомлення доповнюють та підсилюють одне одного. Інформаційна тема – це об'єднуюча або домінуюча ідея чи образ, що виражає мету акції. Повідомлення – це усне, письмове або електронне спілкування, що доповнює інформаційну тему, орієнтовану на певну аудиторію. Повідомлення підтримує конкретну дію або мету. Командир повинен пам'ятати, що кожна акція передбачає повідомлення і уникає суперечливих акцій, тем чи повідомлень.

8. ОБОРОНА

Бригада веде оборонні дії для відбиття атак противника, виграшу часу, контролю ключових районів місцевості, захисту критичної інфраструктури, забезпечення безпеки населення, економії сил. При цьому найголовнішим завданням для бригади вважається створення умов для переходу до наступальних або стабілізаційних дій. У даному розділі розглядаються загальні положення оборони, форми оборони, погляди на ведення оборони та умови (порядок) переходу від оборони до інших дій.

8.1. Загальні положення

8.1.1. Основними принципами оборонних дій є:
дезорганізація противника; гнучкість;

маневр;

масування і концентрація зусиль; ешелонування (глибина дій); підготовка; безпека.

Командир, який веде оборонний бій, використовує всі доступні засоби щоб дезорганізувати противника, ізолювати його від підтримки головних сил та розгромити по частинах. При цьому командир бригади має використовувати будь-яку можливість для переходу до наступу, навіть тимчасово. У сприятливих умовах підрозділи, що обороняються, проводять контратаки. Раптовість і швидкість дозволяють контратакуючим підрозділам захопити ініціативу та подавити (розгромити) противника.

8.1.2. Дезорганізація противника полягає у зменшенні темпу наступу і порушенні узгодженості дій противника, забороні зосередження зусиль проти частини сил бригади, що обороняється на напрямку головного удару противника, примушенні противника наступати у невідгідному для нього напрямку. Командир досягає дезорганізації противника шляхом ураження або введення противника в оману, перешкоджання маневру та діям резервів противника, нейтралізації його вогневої підтримки, а також порушення системи управління противника. Вибір варіантів дій в обороні залежить від обстановки, але всі концепції оборонних дій мають спрямовуватись на порушення узгодженості дій противника, що наступає.

8.1.3. Для підтримання гнучкості командир бригади здійснює детальне планування, веде дії в глибині, створює резерви і використовує принцип «децентралізованого управління».

План оборонного бою повинен забезпечити командир швидко змінити спосіб ведення бою або напрямок зосередження основних зусиль за умови збереження узгодженості дій своїх підрозділів.

Крім того, гнучкість, що необхідна для ефективного ведення оборони, забезпечують запасні і проміжні позиції та невеликі резерви, що розташовані поблизу критичних районів місцевості або ймовірних напрямків дій противника для забезпечення швидкого розгортання на цих напрямках.

8.1.4. Маневр дозволяє командиру в повній мірі використовувати район дій, зосереджувати та/або концентрувати сили на напрямках, де це необхідно. Сили бригади розподіляються по відношенню до ймовірних варіантів дій противника на підставі результатів аналізу обстановки, з урахуванням завдань своїх підрозділів та умов місцевості. Командир приймає на себе ризик послаблюючи менш ймовірний напрямок дій противника для забезпечення адекватних бойових спроможностей бригади на більш ймовірному напрямку дій противника.

8.1.5. Бригада зосереджує зусилля для розгрому противника і повернення собі ініціативи. Командир зосереджує сили та/або вогонь у вирішальному місці та часі. Для цього командир може економити сили на інших напрямках, створювати та утримувати резерви, змінювати пріоритети вогневого ураження та маневру.

Командир йде на ризик на одному напрямку, щоб зосередитися на вирішальних діях на іншому напрямку. Інженерні загородження, підрозділи бойової охорони, а також вогневе ураження противника сприяють зниженню цих ризиків та економії сил.

Заходи щодо введення в оману повинні приховати від противника концентрацію сил, оскільки їх зосередження підвищує ризик отримання значних втрат від вогню противника. Ідея полягає в тому, щоб сконцентрувати вплив сил і засобів, а не фізично їх зосередити у певному районі.

8.1.6. Ешелонування (глибина дій) сил і засобів підвищує шанси на успіх та зводить до мінімуму втрати своїх військ. Швидкий, сильний і одночасний вплив на всю глибину району дій бригади має забезпечити ураження противника, введення його в оману, скувати противника, коли він є найбільш вразливим. Дії підрозділів бригади в глибині не дають можливості противнику розвивати наступ.

Запасні, тимчасові та проміжні позиції (рубелі) розкривають сильні сторони глибокоешелонованої оборони. Командир планує вогневе ураження на всю глибину смуги оборони, максимально використовуючи характеристики наявного озброєння. Командир планує встановлення інженерних загороджень навколо критично важливих районів, щоб зірвати найбільш небезпечний і найбільш ймовірний варіант дій противника.

8.1.7. Для належної підготовки оборонного бою командир має бути обізнаний стосовно сильних і слабких сторін противника, які включають: організаційну структуру, порядок ведення наступу та характеристики озброєння і військової техніки (ОВТ).

Командир аналізує рельєф місцевості по карті і безпосередньо на місцевості, щоб вибрати райони ураження і позиції своїх підрозділів, які дозволять масувати вогонь і зосередити сили на ймовірних напрямках дій противника. Особлива увага приділяється підготовці і маскуванню позицій, маршрутів руху, влаштуванню інженерних загороджень, логістиці, а також організації управління.

Контратаки є ключовими заходами для збереження ініціативи під час бою бригади. Маршрути висунання підрозділів для проведення контратак мають бути розвідані, підготовлені в інженерному відношенні, перевірені в ході підготовки бою та на них має бути організована охорона.

8.1.8. Для захисту підрозділів в оборонному бою командир бригади визначає зони безпеки попереду основного району дій (оборони), на флангах і в тилу. Завдання безпеки попереду основного району дій зазвичай передбачають ведення спостереження, охорони та прикриття. Наявність сил безпеки попереду основного району не звільняє підрозділи від організації власної безпеки (безпека району та локальна охорона).

8.1.9. Бригада може вести оборонний бій, який характеризуються тісною взаємодією між підпорядкованими підрозділами або її відсутністю. Оборонний бій без тісної взаємодії ведуться на підставі обґрунтованих командиром і штабом міркувань щодо розташування позицій і пріоритетів підтримки підрозділів та їх спроможностей. Під час вивчення місцевості командир і штаб повинні проаналізувати ключові райони місцевості, райони ураження противника, тіснини, лінії прямої видимості, зворотні схили висот, щоб повною мірою використати спроможності бригади щодо масування вогню в інтересах маневру в оборонному бою.

8.1.10. Командир бригади повинен прогнозувати можливі проміжки між підрозділами для коректного визначення районів відповідальності маневреним підрозділам. При цьому будь-які проміжки між підрозділами мають перекриватись силами резервних підрозділів (підрозділів забезпечення, птадн, тощо). У бою бригади мають плануватись локальні контратаки, щоб ізолювати та знищити будь-якого противника, який намагається прорватись у проміжки між підрозділами. Командир також повинен планувати зміну районів зосередження підрозділів, які не знаходяться в безпосередньому контакті з противником, з метою реалізації бойових спроможностей підрозділів бригади проти атакуючого противника.

8.1.11. Бойовий порядок бригади в оборонному бою будується в один або два ешелони із загальновійськовим та протитанковим резервом та як правило має

систему артилерії (бригадну артилерійську групу (підрозділ артилерії)), систему протиповітряної оборони (підрозділ ППО) та додаткові елементи бойового порядку таких як рухомий загін загороджень, протидесантний резерв тощо.

8.1.12. Розвідка допомагає командирі бригади визначати де зосереджувати зусилля, а де піти на ризик. Командир спрямовує зусилля розвідки на визначення місць розташування, сильних і слабких сторін, можливих намірів атакуючих сил противника. Він надає першочергове значення ранньому виявленню напрямків концентрації зусиль противника. Командир упевнюється, що завдання його органів розвідки узгоджується з завданнями вищих штабів.

8.1.13. Вогневе ураження противника (ВУП) в обороні відіграє ключову роль у зменшенні темпу наступу та узгодженості дій противника. ВУП спрямоване на ураження цілей по всьому району дій. Для здійснення цілеуказання можуть бути використані безпілотні авіаційні комплекси (БпАК), сили розвідки і сили безпеки. Швидко та одночасне вогневе ураження на всю глибину району дій бригади знижує ефективність дій противника, дезорієнтує і сковує його, зриває його заплановані наміри.

8.1.14. Підрозділи протиповітряної оборони (ППО) бригади застосовують штатні системи озброєння для захисту від повітряних ударів противника і повітряної розвідки, а також для боротьби з БпАК.

8.1.15. Організація підтримки дій бригади в обороні вимагає більш централізованого контролю. Командир повинен визначити чіткі пріоритети щодо здійснення підтримки, транспортування та обслуговування. Переміщення матеріальних засобів у середовищі бойових дій необхідно постійно координувати, контролювати і моніторити для забезпечення виконання визначених пріоритетів. Завдання підтримки в обороні вимагає визначення балансу між можливостями у створенні запасу боєприпасів, матеріалів для облаштування загороджень, інших засобів у достатній кількості, та можливостями щодо їх переміщення одночасно з просуванням противника. Належне прогнозування вимог до постачання та забезпечення є важливим фактором для успіху оборони.

8.1.16. Командир повинен жити заходів для забезпечення живучості бригади. Живучість – це ознака, яка характеризує здатність підрозділів уникати чи протидіяти впливу противника або умовам навколишнього середовища, зберігаючи здатність виконувати бойові завдання. Всі підрозділи бригади проводять заходи підвищення живучості в межах своїх можливостей. Інженерні підрозділи та підрозділи ХБРЯ, маючи додаткові можливості, проводять заходи підвищення живучості в інтересах бригади в цілому. Живучість може бути покращена за допомогою різних засобів і методів. Прикладом може бути зміна фізичного середовища (місцевості) для забезпечення або поліпшення укриття, прихованості та маскування шляхом проведення інженерних заходів.

8.2. Оборона в особливих умовах

8.2.1. До оборонних дій в особливих умовах належать дії бригади у гірській та лісовій місцевості, у населених пунктах, вночі, на морському узбережжі. Особливі умови вимагають від командира врахування факторів, які впливають на підготовку і ведення бою.

8.2.2. Оборона в гірській місцевості зменшує можливість застосування техніки, а тому технічна перевага однієї із сторін може бути знівельована. Рельєф у поєднанні з кліматичними умовами створює унікальний набір чинників, за яких

бойові дії характеризуються діями окремих невеликих підрозділів, зниженою мобільністю та збільшеним часом на переміщення, обмеженими можливостями системи зв'язку та діями в малонаселених районах.

8.2.3. Оборона у лісистій місцевості ведеться за тими ж принципами, що й у інших умовах. Однак деякі із них набувають особливого значення через осередковий характер, обмежені умови спостереження, ведення вогню і маневру.

8.2.4. Оборона населених пунктів створюється на підступах до них або безпосередньо у населених пунктах. Населені пункти ідеально підходять для оборони, оскільки підвищують ступінь реалізації бойових спроможностей підрозділів, що обороняються, за рахунок підвищення їх живучості.

8.2.5. Оборонні дії уночі, як правило, є продовженням денних. Уночі, перш за все, вживаються заходи щодо освітлення місцевості та осліплення противника, що забезпечується ретельним плануванням та ефективним здійсненням світлового забезпечення бойових дій.

8.2.6. Оборона на морському узбережжі ведеться на широкому фронті і на окремих напрямках. Найважливішим її елементом є протидесантна оборона, яка створюється на десантно-небезпечних напрямках і ділянках для протидії висадженню морських десантів противника.

8.3. Форми оборони

8.3.1. Військовими частинами можуть використовуватися три форми оборони: оборона лінійної перешкоди;

кругова оборона (дії в оточенні); оборона зворотного схилу.

Вказані форми оборони мають особливі цілі і вимагають особливих підходів щодо їх планування і ведення. Ці форми надають значні переваги для бригади та підпорядкованих підрозділів і застосовуються як під час ведення оборони району (позиційної оборони), так і під час ведення скоюючих дій у мобільній обороні.

8.3.2. **Оборона лінійної перешкоди** – форма оборони, при якій бригада змушує противника розгортати сили перед переднім краєм та концентрувати їх на напрямку головного удару (ділянці прориву). Оборона лінійної перешкоди зазвичай використовується під час ведення передової оборони.

Підрозділи, що обороняються, створюють перешкоди для зупинки противника і спрямування його у заплановані райони ураження. Підтримка цілісності лінійної перешкоди є ключем до успіху під час застосування цієї форми оборони. Для зриву атаки підрозділи, що обороняються, ізолюють противника, проводять контратаки і ведуть вогонь по місцях (районах) концентрації підрозділів противника. Оборона лінійної перешкоди, як правило, застосовується для економії сил.

8.3.3. **Кругова оборона (дії в оточенні)** – форма оборони, яка забезпечує протидію противнику з будь-якого напрямку. Бригада може вести кругову оборону в ході оборонних і наступальних дій угруповань військ, а також під час дій у відриві від основних сил. Кругова оборона характеризується відсутністю відкритих флангів та можливістю швидко зміцнювати ділянку ймовірного удару противника. Недоліками кругової оборони є ізоляція «периметру» оборони та вразливість зосереджених в межах «периметру» підрозділів.

8.3.4. **Оборона зворотних схилів** – форма оборони, яка дозволяє підрозділам бригади уникати вогню прямою наводкою та розвідки противника, здійснюючи при цьому вогневе ураження противника. Крім того, підрозділи мають можливість проводити раптові атаки та вести зосереджений вогонь. Під час обо-

рони зворотного схилу особливої значення набуває контроль за протилежним схилом. У смузі оборони бригади, як правило, оборона зворотного схилу може бути реалізована силами до батальйону.

8.4. Ведення оборони

8.4.1. Під час ведення бойових дій військові частини можуть виконувати такі оборонні завдання:

оборона району (позиційна оборона); мобільна оборона; відхід.

Вибір оборонного завдання залежать від бойового завдання бригади, наявності сил і засобів, характеру місцевості та обстановки, яка склалася.

8.4.1. Ведення оборони району (позиційної оборони)

8.4.1.1. В обороні району бригада зосереджує зусилля на утриманні підготовлених позицій та запобіганні спробам противника прорвати оборону або здійснити обхід з флангів. Командир використовує свій резерв для прикриття проміжків між підрозділами, посилення підрозділів у разі необхідності, проведення контратак для блокування проривів або обходу з флангів.

Командир бригади під час ведення оборони району може обирати одну з двох форм маневру: ведення глибокої оборони або ведення передової оборони.

8.4.1.2. Глибока оборона знижує ризик швидкого проникнення атакуючих сил противника. Навіть якщо противник спочатку досяг успіху, він повинен продовжувати атакувати у глибину оборони бригади, щоб прорвати її. Глибока оборона забезпечує більше простору і часу для нанесення послідовного ураження противнику, що наступає (рис. 5).

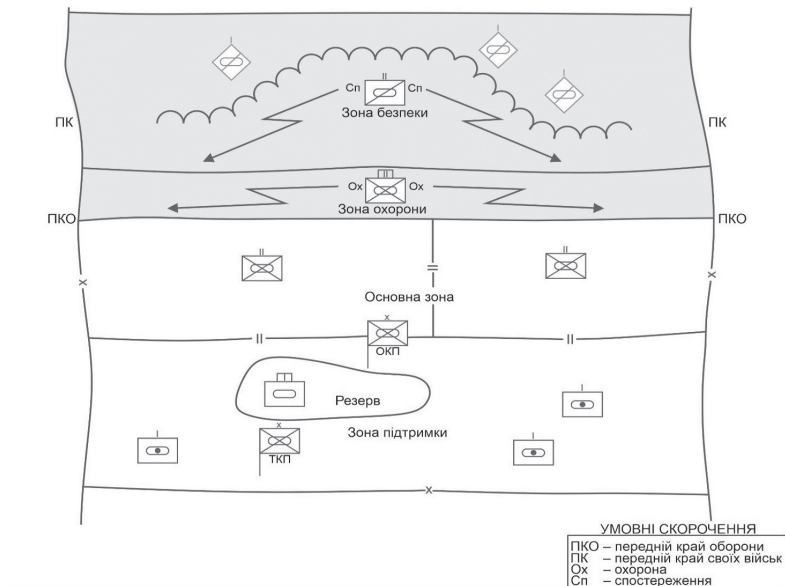

Рисунок 5 – оборона району (позиційна оборона) бригади.

8.4.1.3. Передова оборона спрямована на запобігання проникненню противника у смугу з невеликою глибиною.

Командир розгортає більшу частину сил бригади біля переднього краю та зосереджує зусилля за утримання першої позиції і може проводити відволікаючі дії або контратаки для запобігання прориву противником смуги оборони. Крім того, командир бригади може планувати контратаки перед переднім краєм оборони.

8.4.1.4. Процес ведення оборони розділяють на п'ять послідовних етапів: контакт з противником, вогневе ураження, фіксація (сковування), маневр, перехід до подальших дій.

8.4.1.5. Встановлення та підтримка контакту з противником є важливим етапом для досягнення успіху в обороні. З переходом противника у наступ першочерговими завданнями є визначення: положення і бойових можливостей противника; напрямків його дій; часу, необхідного на реагування. Спочатку командир виконує ці завдання у зоні безпеки. Джерелами інформації є: розвідка, сили безпеки, інформація старшого начальника. Командир використовує наявну інформацію і свої судження для визначити напрямку головного удару (НГУ) противника.

8.4.1.6. Бригада використовує вогонь з закритих позицій, авіаційну підтримку під час цього етапу бою для того, щоб:

- підтримати сили безпеки;

- знижити темп наступу противника; знищити цілі з високим рівнем пріоритету; відбити атаку противника;

- зменшити бойові спроможності противника; розділити підрозділи противника.

8.4.1.7. Командир має кілька варіантів, які дають можливість скувати наступаючого противника. Для блокування противника командир планує охорону флангів і проміжків між підрозділами. Крім того, підрозділи на передовій позиції або в опорних пунктах можуть блокувати противника до підходу або при спробі подолання їх позицій. Заходи щодо введення противника в оману можуть спрямувати противника до бажаного для командира бригади варіанту дії.

8.4.1.8. Намір командира полягає в тому, щоб запобігти подальшому просуванню противника, використовуючи вогневе ураження, підготовлені позиції, перешкоди і резерви. Командир здійснює маневр підрозділами і зосереджує вогонь з відкритих і закритих позицій в необхідному місці. Командир бригади повинен бути готовим скористатися швидкими змінами в обстановці для перехоплення ініціативи і переходу в наступ.

Командир бригади повинен мати план контратаки, який відповідає обстановці, що склалася. Якщо це не так, то командир повинен швидко перегрупувати підрозділи, вивести їх на рубіж контратаки і атакувати або провести контратаку підрозділами, які вже знаходяться в контакті з противником.

8.4.1.9. В результаті наступальних дій противника можуть виникнути три умови: противник досягнув своєї мети, дружні сили (свої війська) досягнули своєї мети, протиборчі сторони перебувають у «глухому куті» і жодна зі сторін не отримує вирішальної переваги над іншою. Бригада, яка не витримує наступу противника і потребує відходу, повинна враховувати обстановку, що склалася в прилеглих районах. Тільки командир, який віддав наказ на оборону, може призначити новий передній край району дій або дозволити відхід.

Успішна оборона району (позиційна оборона) дозволяє командирі перейти до наступу.

8.4.2. Ведення мобільної оборони

8.4.2.1. Мобільна оборона спрямована на те, щоб завдати втрат або розгромити противника, дозволяючи силам противника досягти позицій, з яких противник буде атакований і розгромлений. Командир бригади здійснює блокування противника для заборони його просування, спрямування його у потрібному напрямку та утримання районів, через які наступатимуть ударні сили. Мобільна оборона вимагає значної глибини району дій. Командир повинен бути здатен формувати район дій таким чином, щоб розтягнути лінії комунікацій противника, підвести під удар його фланги і змусити ризикувати його основними силами. Бригада і батальйон можуть брати участь у мобільній обороні в складі сковуючих (рис. 6) або ударних сил (рис. 7).

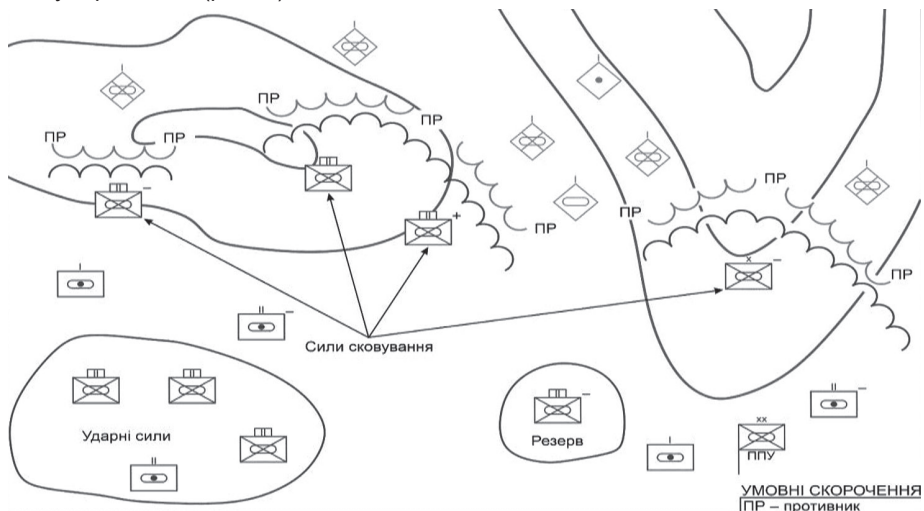

Рисунок 6 – дії сковуючих сил у мобільній обороні.

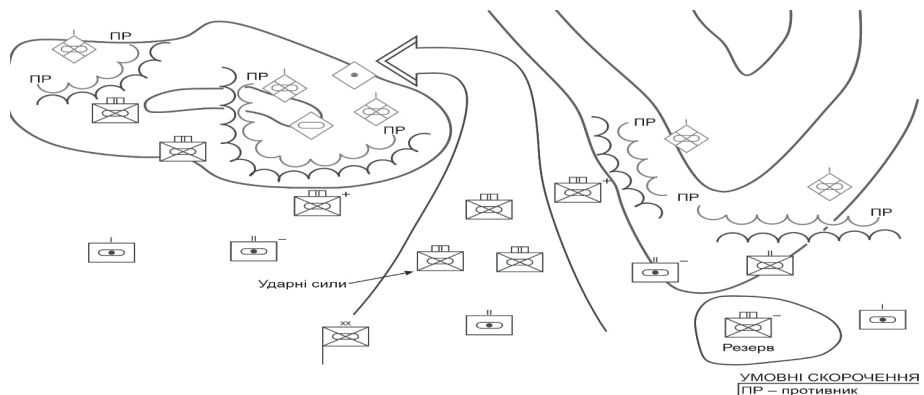

Рисунок 7 – дії ударних сил у мобільній обороні.

8.4.3. Здійснення відходу

8.4.3.1. **Відхід** – це організований рух від противника. Командир бригади може прийняти рішення на відхід самостійно або під тиском противника. Розрізняють три види відходу: стримуючі дії, відведення та відступ військ.

8.4.3.2. **Стримуючі дії** – це дії, під час яких підрозділи бригади в напружених умовах завдають противнику максимального ураження з метою уповільнення його просування. Стримуючі дії дозволяють затримати противника для виграшу часу, зберігаючи при цьому гнучкість і свободу дій.

Існує два способи ведення стримуючих дій:

перший – стримуючі дії з послідовним зайняттям позицій. Спосіб полягає у стримуванні противника протягом певного часу на кожній з позицій. Командир використовує цей спосіб, коли ширина смуги не дозволяє займати більше одної позиції. Недоліками такого може бути мала глибина позиції, обмеженість часу для того, щоб зайняти вигідну позицію.

другий – стримуючі дії із підготовлених позицій (перекат). Такий спосіб може бути використаний у тому випадку, коли бригада має вузьку смугу оборони. Це кращий спосіб, при якому один чи декілька батальйонів ведуть бій, а інші займають наступну позицію в глибині.

8.4.3.3. **Відведення** є заздалегідь спланованими діями, в ході яких підрозділи, що ведуть бій, рухаються в напрямку від противника. Відведення спрямоване на збереження підрозділів бригади для виконання нового завдання.

8.4.3.4. **Відступ** є видом відходу, в якому підрозділи, що переміщуються, уникають контакту з противником. Відведення підрозділів може стати відступом, як тільки війська втратять контакт з противником («відірвуться» від противника). Бригада здійснює відступ для покращення тактичного положення або запобігання вогневому ураженню з боку противника.

8.5. Перехід від оборонних до наступальних та стабілізаційних дій

8.5.1. В ході ведення оборонних дій бригада може отримати наказ на наступ, здійснення маневру або переслідування противника. Як правило, командир використовує два основних способи переходу у наступ. Перший спосіб полягає в тому, щоб розпочати наступ силами, які не були задіяні в бою, другий – силами, що обороняються.

8.5.2. Під час переходу до ведення стабілізаційних дій роль бригади залежить від середовища безпеки, бойових завдань бригади. При переході від оборони підрозділи бригади будуть брати участь в заходах із стабілізації до тих пір, поки не прибудуть інші сили. При цьому бригада зосереджуватиметься на основних потребах цивільних мешканців та цивільній безпеці в координації з силами та засобами інших складових Сил оборони держави.

9. НАСТУП

Бригада веде наступальний бій з метою ураження та розгрому противника, оволодіння місцевістю, населеними пунктами та ресурсами. Наступ дозволяє нав'язати противнику волю командира бригади. У даному розділі розглядаються загальні положення наступу, форми наступального маневру, погляди на ведення наступу та умови (порядок) переходу від наступу до інших дій.

9.1. Загальні положення

9.1.1. Основними принципами наступальних дій є: раптовість; концентрація зусиль; темп; рішучість.

Узгоджені принципи наступального бою створюють основу для ефективного наступу в будь-якому середовищі бойових дій.

9.1.2. Командир бригади повинен прагнути досягти раптовості, атакуючи в тому місці і в той час, де противник цього не очікує, або використовувати такі способи бойових дій, яким він не спроможний протистояти. Вірна оцінка намірів противника, позбавлення його можливості отримувати детальну і своєчасну інформацію про розвиток обстановки є необхідними умовами для досягнення раптовості. Крім того, раптовість може бути досягнута за рахунок непередбачуваних і сміливих дій. Командир бригади повинен уникати контакту з основними силами противника, атакуючи його «слабкі місця». Бригада уражає противника там, де він найменше цього очікує під час наступу вночі, просочування, дій тактичного повітряного десанту, тим самим змушуючи противника мати справу з декількома формами ближнього бою. Раптовість непостійна, тому командир бригади повинен використати її до того, як противник зможе реально оцінити обстановку, що склалася.

9.1.3. Концентрація зусиль є масуванням можливостей усіх сил і засобів бригади для досягнення єдиної мети. Під час наступу командир бригади повинен уникати шаблонних дій, які вказували б на час або напрямок ведення наступальних дій. Командир визначає, підтримує і переміщує основні зусилля по мірі необхідності. Використовуючи цифрові засоби зв'язку і інформаційні системи на рівні роти, командир бригади і штаб здійснюють збір, обробку і передачу необхідної інформації для визначення точного місця і часу зосередження зусиль всіх наявних сил і засобів. Одночасно штаб бригади здійснює обмін інформації за противника зі штабами сусідніх підрозділів і вищим штабом для узгодженості дій. Це дозволяє бригаді отримати уявлення про характер місцевості і противника в районі дій і сконцентрувати зусилля розвідки на добування інформації на вимогу командира.

9.1.4. Командир визначає темп наступу, який забезпечує досягнення визначеної мети. Зміна темпу необхідна для утримання ініціативи. Збільшення темпу сприяє швидкому прориву переднього краю оборони противника і розгрому його сил в глибині до того, як він зможе вжити заходів у відповідь. Високий темп наступу передбачає невелику кількість завдань і дозволяє наступаючим підрозділам швидко долати перешкоди і знищувати противника, перш ніж він зреагує. Високий темп дозволяє бригаді завдати численних ударів в глибині з різних напрямків, захопити і утримувати ініціативу. Удари на декількох напрямках дозволяють тримати противника в постійній напрузі і створити вигідні умови для подальших дій.

9.1.5. Командир повинен проявляти рішучість, під якою розуміється сміливе і неухильне виконання плану бою. Рішучість досягається шляхом нешаблонних дій, реалізація яких призводить до переконливих позитивних результатів. Командир бригади має демонструвати свою рішучість шляхом застосування всіх наявних у розпорядженні сил і засобів. При цьому командир має чітко розуміти, що нерішучість під час виконання плану дій не допускається.

9.1.6. Командир бригади застосовує маневр підрозділами і вогнем, уникає сил та засобів розвідки противника і використовує заходи щодо введення противника

в оману для досягнення раптовості дій. В результаті маневру командир намагається підійти якомога ближче до противника, щоб знищити його у ближньому бою.

9.1.7. Бойовий порядок бригади в наступальному бою будується в один або два ешелони з загальновійськовим та протитанковим резервом та як правило має систему артилерії (бригадну артилерійську групу (підрозділ артилерії)), систему протиповітряної оборони (підрозділ ППО) та додаткові елементи бойового порядку таких як рухомий загін загороджень, протидесантний резерв тощо.

Існує сім видів бойового порядку у наступі: колона, лінія, ешелон (уступом ліворуч або праворуч), коробка, ромб, клин (кутом вперед або назад).

9.1.8. Розвідка допомагає командирові візуалізувати середовище бойових дій, створити бойовий порядок і організувати управління для досягнення визначеної мети. На розвідку покладаються конкретні завдання, що розподілені в просторі і по часу.

9.1.9. Розміщення вогневих позицій артилерії у ході наступу повинне забезпечувати безперервне вогневе ураження противника. Командир спрямовує зусилля артилерії, підтримуючої авіації та ракетних військ на захоплення та утримання вогневої переваги. Командир використовує далекобійні артилерійські системи та виділений льотний ресурс для ураження противника на всю глибину його бойового порядку.

9.1.10. Підрозділи ППО бригади застосовують штатні системи озброєння для захисту від повітряних ударів противника і повітряної розвідки, а також для боротьби з БпАК.

9.1.11. Командир бригади і штаб повинні висувати підвищені вимоги до організації підтримки під час наступу. Командир підрозділу забезпечення, спираючись на план командира, повинен визначити де саме виникне найбільша потреба у наданні підтримки підрозділам бригади. Під час планування може розглядатися можливість розташування підрозділів підтримки в безпосередній близькості до бойових підрозділів, що дозволить зменшити час на її здійснення. Такий підхід дає можливість забезпечити виконання завдань бойовими підрозділами, використовуючи близькість підрозділів підтримки, забезпечивши при цьому охорону підрозділів підтримки бойовими підрозділами.

9.1.12. Під час ведення наступальних дій виконання заходів щодо забезпечення живучості шляхом обладнання позицій та рубежів є мінімальним. Акцент у забезпеченні живучості робиться на забезпечення мобільності підрозділів бригади та маскування ОБТ.

9.2. Наступ в особливих умовах

9.2.1. До наступальних дій в особливих умов належать дії бригади у гірській та лісовій місцевості, у населених пунктах, вночі, під час форсування водних перешкод, на морському узбережжі.

9.2.2. Наступальні дії в гірській місцевості ведуться з метою ізолювати і розгромити противника, не допустити створення противником прихованих і захищених баз; забезпечити лінії комунікацій.

9.2.3. Успіх наступальних дій в лісовій місцевості залежить від поєднання розосередження і концентрації. Наприклад, бригада може переміщатися розосереджено для пошуку противника. Якщо один із підрозділів вступає в контакт з противником, решта підрозділів атакують його з різних напрямків. Наступальні дії у лісовій місцевості орієнтовані на противника, а не територію. Бригада повинна знищити противника, де б він не розміщувався.

9.2.4. Наступальні дії в населених пунктах орієнтовані на застосування дрібних підрозділів (відділення, взвод, рота). Дії вказаних підрозділів мають засновуватись на ініціативі підлеглих командирів; чіткому намірі командира і простій схемі маневру; організації взаємодії з цивільним населенням.

9.2.5. Напрямки наступу вночі повинні виводити підрозділи бригади до намічених об'єктів найкоротшим шляхом, виключати складний маневр і вибиратися на місцевості з найменшою кількістю природних перешкод і добре видимими у темний час орієнтирами. Успіх наступальних дій вночі залежить від якості світлового забезпечення.

9.2.6. Під час форсування бригада долає водну перешкоду під вогнем противника, який обороняється на протилежному березі. Вибір способу форсування водної перешкоди визначається її шириною, глибиною, швидкістю течії, характером берегів, дна і наявністю гідротехнічних споруд, характером оборони противника, а також станом погоди і порою року.

9.3. Форми наступального маневру

9.3.1. Формами наступального маневру є:

- охоплення; подвійне охоплення; оточення;
- прорив оборони; фронтальна атака; флангова атака.

Командир бригади зазвичай застосовує форми маневру в різних комбінаціях. Наприклад, фронтальну атаку, щоб очистити зону перед фронтом оборони, а потім прорив, щоб прорвати оборону противника.

9.3.2. **Охоплення** є формою маневру, що використовується для дій проти одного із флангів противника. Елементами бойового порядку під час охоплення можуть бути сковуючий підрозділ і підрозділ, що обходить (обхідний загін). Сковуючий підрозділ веде фронтальну атаку для «фіксації» противника на своїх позиціях, щоб запобігти його відходу та заборонити ведення вогню по підрозділу, що здійснює обхід (рис. 8).

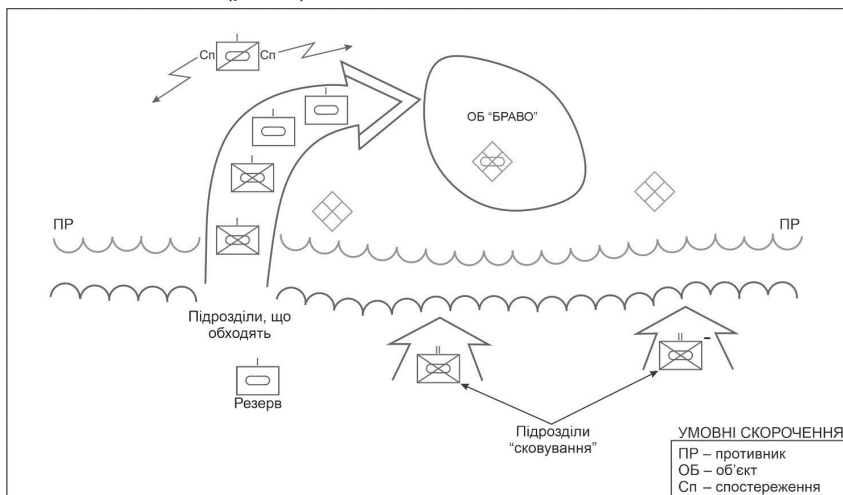
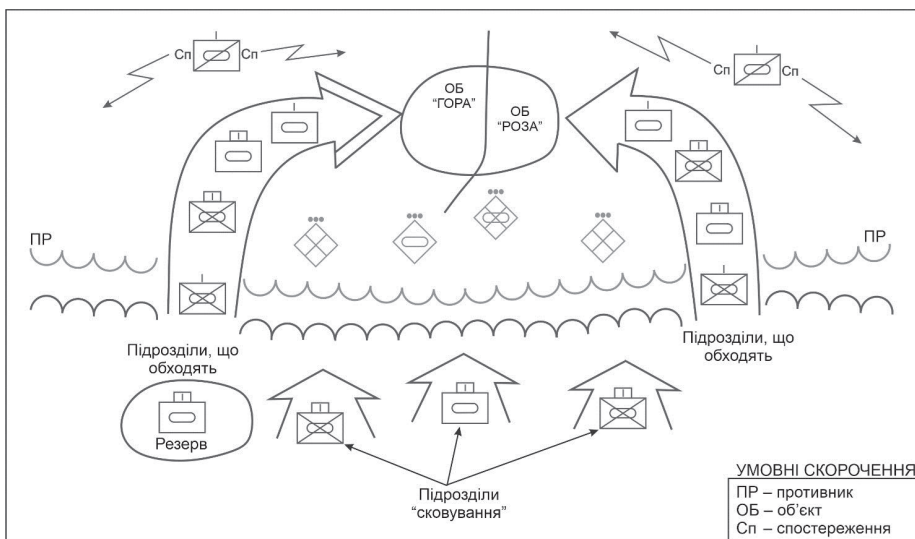

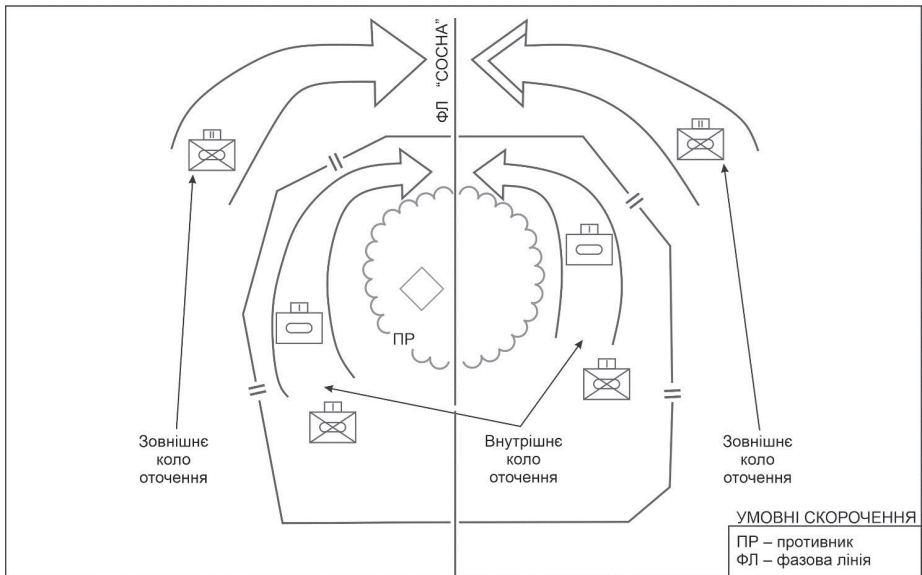
Рисунок 8 – охоплення.

9.3.3. **Подвійне охоплення** передбачає одночасні дії проти обох флангів противника. Для проведення подвійного охоплення командир бригади створює бойовий порядок, елементами якого є підрозділи, що здійснюють обхід з обох флангів, та сковуючий підрозділ. Один із флангів, як правило, визначається найбільш важливими і на ньому зосереджуються основні зусилля (рис. 9).

9.3.4. **Оточення** є формою маневру, в якому підрозділи бригади уникають атакувати противника з фронту та захоплюють об'єкти в його тилу, чим змушують противника залишити завчасно підготовлені позиції в основному районі оборони або перенацілити сили на ліквідацію загрози з тилу (рис. 10). Оточення ведеться з метою захоплення визначеного району місцевості, знищення частини сил противника і перехоплення можливих шляхів відходу його основних сил. Під час здійснення оточення потрібно уникати зіткнень з противником по фронту, де він найбільше захищений і може легко сконцентрувати вогонь по підрозділах бригади.

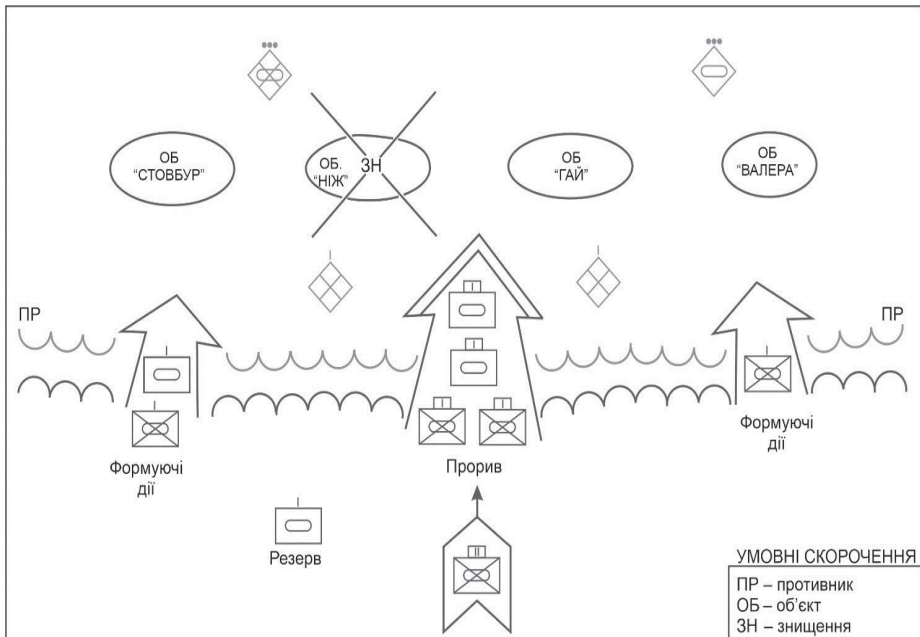

Рисунок 9 – подвійне охоплення.

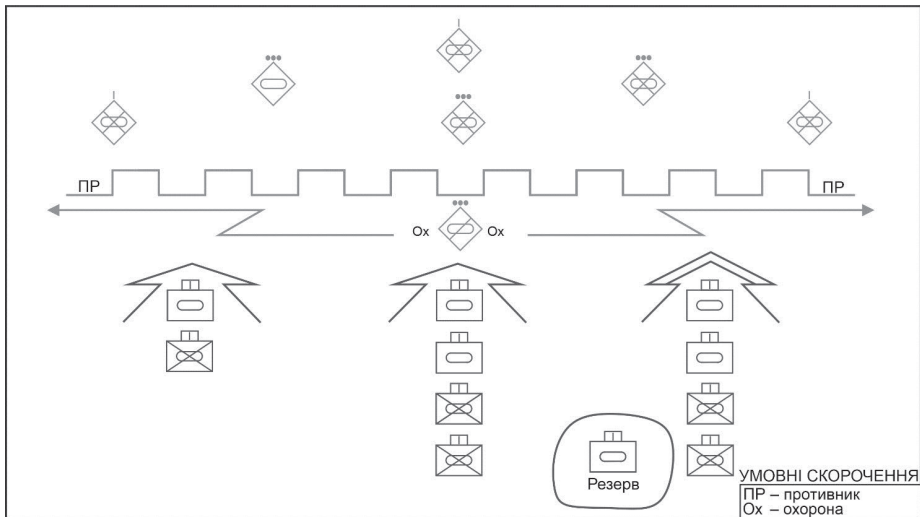
Рисунок 10 – оточення.

9.3.5. **Прорив** є формою маневру, при якій атакуючі підрозділи бригади намагаються проникнути в глибину оборони противника на вузькій ділянці фронту і в подальшому порушити його оборони (рис. 11). Командир бригади використовує прорив у тому випадку, коли наносити удари по флангах противника неможливо або недоцільно, а для організації дій з використанням інших форм маневру недостатньо часу. При успішному прориві створюються проломи в обороні противника з метою створення відкритих флангів і виходу в його тил. З огляду на те, що прорив використовується, як правило, для наступу на підготовлену оборону, при його реалізації значно збільшується ризик втрат серед атакуючих підрозділів бригади у порівнянні з охопленням і оточенням.

Рисунок 11 – прорив.

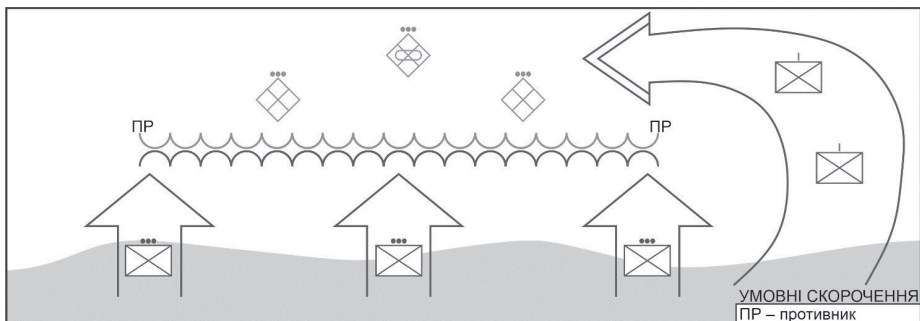
9.3.6 **Фронтальна атака** є формою маневру, при якій підрозділи бригади, що атакують, намагаються розгромити наступаючого або скувати на більш широкому фронті значно переважаючого по силі противника (рис. 12). Командир бригади може використовувати фронтальну атаку для швидкого розгрому противника, який значно поступається по силі, виснаження противника під час переслідування або блокування противника. Командир бригади проводить фронтальну атаку, коли вразливих флангів не існує. У той час, як прорив розрахований на створення в обороні противника проломів, фронтальна атака – для підтримання постійного тиску по всьому фронту оборони противника до тих пір, поки не відбудеться прорив або противник не відступить. Фронтальні атаки, що проводяться без необхідної переваги у силах і засобах, рідко бувають успішними.

Рисунок 12 – фронтальна атака.

9.3.7. **Флангова атака** є формою маневру, при якій атака підрозділів бригади спрямована у фланг противника. Основною різницею між фланговою атакою і оточенням є глибина (рис. 13). Командир бригади, як правило, використовує флангову атаку для раптового нападу, коли швидкість і простота мають першочергове значення для підтримання темпу і захоплення ініціативи.

9.3.8. **Проникнення (інфільтрація)** є формою маневру, у який атакуючі сили приховано висуваються через або в район, зайнятий силами противника, з метою зайняття позиції, яка надає перевагу атакуючим силам (рис. 14). Проникнення здійснюється по суші, воді, повітряно або комбінованим способом. Непомітно для противника переміщення має першочергове значення для успіху. Командири використовують проникнення для підтримки інших форм маневру.

Рисунок 13 – флангова атака.

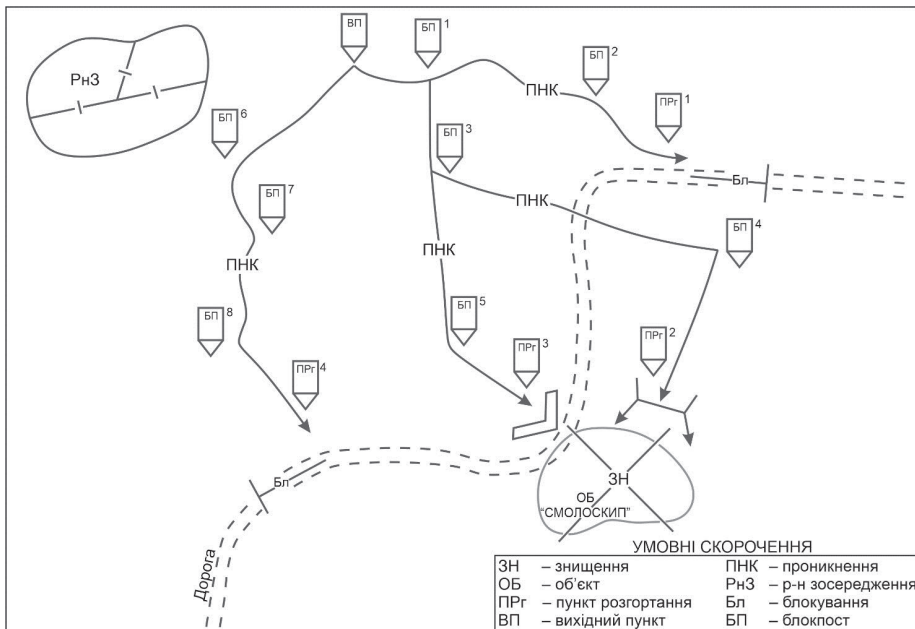

Рисунок 14 – проникнення.

9.4. Ведення наступу

Бригада виконує наступальні завдання для ураження та розгрому противника, оволодіння місцевістю, населеними пунктами та ресурсами.

Наступальними завданнями є:

зближення з противником (висування та розгортання); атака;
розвиток успіху; переслідування.

Виконання кожного завдання розділяють на **п'ять послідовних етапів**:

контакт з противником; вогневе ураження;

фіксація (сковування); маневр;

перехід до інших дій.

9.4.1. Зближення з противником

9.4.1.1. **Зближення з противником (висування та розгортання)** – є завданням, мета якого полягає у встановленні або відновленні контакту з противником та розгортанні підрозділів у бойовий порядок. Під час висування та розгортання командир бригади прагне зосередити зусилля на встановленні контакту з найменшим елементом бойового порядку противника та уникнути зіткнення з основними силами.

Під час зіткнення з противником командир бригади має п'ять варіантів подальших дій:

атака;

перехід до оборони; обхід;

стримування; відхід.

9.4.1.2. Передові підрозділи зосереджується на визначенні складу, положення та можливостей противника. Командир бригади здійснює маневр підрозділами на вигідні напрямки, створюючи оптимальні умови для наступу головних сил.

9.4.1.3. Якщо передові підрозділи не можуть знищити противника фланговою або фронтальною атакою, командир бригади проводить атаку основними силами, зберігаючи при цьому темп наступу. Після успішної атаки командир знов приступає до зближення з противником, який обороняється в глибині.

9.4.1.4. Зближення з противником припиняється, коли підрозділ досягає кінцевої мети або рубежу.

9.4.2. Атака

9.4.2.1. **Атака** – наступальне завдання, що дозволяє знищити і розгромити противника, або захватити і забезпечити безпеку визначеного району. Атака полягає в узгодженому пересуванні підрозділів бригади за підтримки всіх вогневих засобів, в тому числі вогнем прямою наводкою та із закритих вогневих позицій.

Кінцевий результат атаки залежить від того, наскільки уміло командир бригади застосовує наявні сили і засоби.

Для отримання різних результатів командир використовує різні форми атаки: засідка;

контратака; відволікаюча атака; рейд;

демонстраційні дії.

Вибір форми атаки залежить від наміру командира та перемінних факторів (ЗПМВ-ЧН).

9.4.2.2. Командир використовує розвідувальні підрозділи для збору інформації щодо дій противника у відповідь. Збір інформації фокусується на районах, які противник може використовувати для перегрупування, формування резервів та проведення контратаки. Своєчасне виявлення протидії противника має важливе значення для підтримання темпу та ініціативи під час атаки. Для відновлення контакту з противником під час атаки командир бригади може використовувати передовий загін.

9.4.2.3. Вогневе ураження противника дозволяє командирі бригади атакувати ослабленого противника.

9.4.2.4. Командир бригади маневрує своїми підрозділами для отримання позиційної переваги, захоплення та утримання ініціативи. Командир уникає основних сил противника, атакуючи у найслабшому місці, наприклад, у фланг або тил. Ключ до успіху полягає у нанесенні сильних і швидких ударів, деморалізації противника та швидкому переході до наступної фази, підтримуючи темп атаки і не зменшуючи тиску на противника.

9.4.2.5. Після оволодіння об'єктом атаки командира бригади використати успіх і продовжити атаку або припинити наступ. Зазвичай бригада підтримує контакт із противником і намагається використати свій успіх.

9.4.3. Розвиток успіху

9.4.3.1. **Розвиток успіху** – це наступальне завдання, яке виконується, як правило, слідом за успішно проведеною атакою, і має на меті дезорганізацію оборони противника в глибині його бойового порядку.

9.4.3.2. Умови для розвитку успіху змінюються дуже швидко. Командир, використовуючи інформацію про противника, створює умови для захоплення та утримання ініціативи. Для цього він визначає пріоритетні завдання для розвідки, які спрямовані на виявлення:

залишених противником ОВТ і запасів МТЗ;
скупчення артилерійських підрозділів, пунктів управління військами і зброєю, об'єктів логістики;
значного ослаблення супротиву противника чи організованих осередків опору, підрозділів, що здійснюють маневр;
колон бойової техніки або техніки тилу;
збільшення інтенсивності руху противника в зворотному напрямку, включаючи резерви і підрозділи вогневої підтримки.

9.4.3.3. Розвиток успіху спрямований на підтримання тиску на противника. Бригада наступає на широкому фронті для того, щоб не допустити переходу противника до оборони, організації ним ефективної охорони тилу, відновлення рівноваги та захоплення ініціативи. Підрозділи бригади блокують підрозділи противника, перехоплюють шляхи відходу і знищують їх. Для розвитку успіху командир бригади може використовувати резерв.

9.4.3.4. Характерною рисою розвитку успіху є децентралізація управління. При цьому командир вживає мінімальних заходів щодо контролю дій підпорядкованих підрозділів. Тактична повітряна розвідка і авіація Сухопутних військ (СВ) мають забезпечити командира інформацією про дії противника. Безпосередня авіаційна підтримка, ближній бій і глибоке вогневе ураження артилерією мають перешкоджати маневру резервів противника, зривати їх організоване висування на рубежі, з яких противник може створити загрозу флангам підрозділів, які розвивають успіх. Командир також має вжити заходів для забезпечення безпеки колон підрозділів тилу з метою безперебійного постачання матеріальними засобами. Бригада повинна використовувати захоплені (трофейні) запаси матеріальних засобів щоразу, коли це можливо.

9.4.3.5. Нездатність рішучо розвивати успіх надає противнику час для відновлення боєздатності або можливість повернути собі ініціативу. Підрозділи бригади повинні швидко висуватись на рубежі, з яких вони можуть блокувати противника. До блокування противника можуть залучатись підрозділи авіації Сухопутних військ та безпілотні авіаційні комплекси.

9.4.4. Переслідування противника

9.4.4.1. **Переслідування** здійснюється з метою зриву організованого відходу противника або його розгрому (знищення). Командир організує переслідування, коли сили противника більше не можуть утримувати свої позиції і намагаються відійти.

Переслідування може вестись двома способами:

перший спосіб – фронтальне переслідування, яке передбачає дії лише вздовж напрямків відходу противника;

другий – комбіноване переслідування, яке передбачає призначення частини сил для дій вздовж напрямків відходу противника, а також одного або кількох підрозділів – для обходу головних сил противника з подальшим їх оточенням.

9.4.4.2. Переслідування, як правило, є наслідком успішного розвитку успіху. Головне завдання переслідування – повний розгром противника, у першу чергу його головних сил. Переслідування включає швидку перебудову бойових порядків, безперервні денні та нічні марші, атаки з ходу, блокування противника. Переслідування зумовлює готовність відмовитися у певній мірі від детальної синхронізації дій, щоб постійно підтримувати безпосередній контакт з противником, що відходить.

9.4.4.3. Під час переслідування командир створює умови для того, щоб противник не міг відновлювати боєздатність та закріплюється на вигідних рубежах. Бригада може входити до складу сил, які здійснюють переслідування, та виконувати завдання на напрямку відходу противника або діяти у складі сил, що обходять головні сили противника з метою їх оточення.

9.4.4.4 Перевага над противником у мобільності є життєво важливим фактором забезпечення ефективних дій бригади під час переслідування.

9.5. Перехід від наступальних до оборонних та стабілізаційних дій

9.5.1. Перехід до подальших дій відбувається, коли в результаті наступу було досягнуто повного успіху або коли командир отримує нове бойове завдання.

9.5.2. Наступальні дії, які не призвели до повного успіху, досягають своєї кульмінації, коли баланс сил змінюється і перевага переходить до противника. Атакуюча сторона може відновити наступ, але це можливо лише за певних умов.

9.5.3. Командир може планувати оборонні дії, щоб мінімізувати втрати від контратак противника і забезпечити у подальшому відновлення наступальних дій. При цьому визначені підрозділи бригади можуть переходити до оборони раніше, ніж решта підрозділів бригади припинить наступ.

9.5.4. Командир, передбачаючи припинення наступальних дій, готує накази, у яких вказує час і умови переходу від наступальних до оборонних дій, у тому числі завдання підпорядкованим підрозділам, райони (рубежі) які необхідно зайняти. Оскільки здійснюється перехід від наступальних до оборонних дій, командир організує спостереження й охорону з метою добування необхідної інформації для планування майбутніх дій. Командир визначає зони безпеки і організує локальну охорону.

9.5.5. Командир повинен бути готовим до виконання завдань стабілізаційних дій, оскільки під час пауз між боями цивільне населення може звертатися за допомогою. Крім того, командир повинен організувати захист цивільного населення від впливу противника відповідно до норм міжнародного гуманітарного права.

9.5.6. Перехід до стабілізаційних дій може здійснюватися з певних причин. Перша – перехід від активних дій загальновійськових підрозділів до дій щодо забезпечення безпеки, друга – виконання заходів, необхідних для збереження або відновлення інфраструктури.

10. СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ДІЇ

Бригада веде стабілізаційні дії для забезпечення безпеки цивільного населення, у тому числі через відновлення функціонування органів місцевого самоврядування. Бригада не має можливості самостійно стабілізувати обстановку у визначеній зоні. Основна роль бригади під час ведення стабілізаційних дій полягає у встановленні та підтримці єдності зусиль усіх сил та засобів, які забезпечують досягнення мети дій.

10.1. Загальні положення

10.1.1. Основними принципами стабілізаційних дій є: трансформація конфлікту; єдність зусиль; побудова партнерства.

10.1.2. Трансформація конфлікту – це процес усунення причин, що зумовили конфлікт. Бригада залучається до ведення стабілізаційних дій, поки інші складові Сил оборони держави не зможуть забезпечувати безпеку населення.

10.1.3. Стабілізаційні дії вимагають налагодження співпраці між суб'єктами, зацікавленими у врегулюванні ситуації. Суть полягає у синхронізації, координації та інтеграції діяльності урядових та неурядових організацій спільно з військовими для досягнення єдності зусиль. Єдність зусиль – це координація і співпраця, яка спрямована на спільну мету. Єдність зусиль є фундаментом для успішного виконання завдань під час ведення стабілізаційних дій.

10.1.4. Побудова партнерства є результатом заходів і військових зусиль, що підвищують здатність органів місцевого самоврядування забезпечувати верховенство права, безпеку населення, надання йому основних послуг. Бригада застосовує комплексний підхід для вирішення спільних інтересів. Єдність дій є незамінною особливістю побудови партнерської відносин.

10.1.5. Якщо бригада виконує завдання в районі, де відсутні органи місцевого самоврядування, на неї додатково покладаються завдання організації функціонування військово-цивільної адміністрації.

10.2. Фази стабілізаційних дій

10.2.1. Фазами стабілізаційних дій є: початкова фаза (ініціалізація); трансформаційна фаза (фаза перетворень); фаза забезпечення стабільності.

10.2.2. **Початкова фаза (ініціалізація)** – це заходи початкового реагування, які виконуються для стабілізації кризової ситуації. Бригада виконує стабілізаційні завдання або до початку конфлікту, або після завершення конфлікту, коли безпекова ситуація не дозволяє використовувати цивільний персонал. Ініціалізація спрямована на створення безпечного середовища, що дозволяє задовольнити гуманітарні потреби місцевого населення. Ініціалізація дозволяє зменшити рівень насильства та людських страждань, створюючи умови, які дають можливість іншим суб'єктам безпечно допомагати населенню.

10.2.3. До заходів трансформаційної фази належать стабілізація обстановки, відновлення та розбудова. Заходи трансформації виконуються у відносно безпечному середовищі. Трансформація має важливе значення для збереження стабільності та сприяє стабільності в межах району дій бригади.

10.2.4. **Фаза забезпечення стабільності** передбачає проведення заходів, які спрямовані на виконання довгострокових програм, спрямованих на побудову партнерства та трансформацію. Успішне виконання цих заходів забезпечує умови для стабільного розвитку. Як правило, бригада здійснює заходи із забезпечення стабільності, коли середовище безпеки є достатньо стабільним. Досить часто бригада здійснює довгострокові програми для підтримки населення.

10.3. Джерела нестабільності

Для успішного захоплення та утримання ініціативи під час ведення стабілізаційних дій бригада повинна визначити і знизити негативний вплив з боку джерел нестабільності. Бригада організовує збір інформації для отримання повного розуміння про наміри та спроможності ключових суб'єктів операційного середовища, у тому числі й тих, які відносяться до джерел нестабільності.

Основними джерелами нестабільності під час ведення стабілізаційних є: сили спеціальних операцій противника;

незаконні збройні формування;
релігійні, етнічні групи населення, які незадоволені державною владою; стихійні лиха або дефіцит ресурсів.

10.4. Ведення стабілізаційних дій

Стабілізаційні дії ведуться з метою підтримання або відновлення безпечного середовища, державного управління, відновлення інфраструктури та надання гуманітарної допомоги. Бригада планує, здійснює підготовку та оцінює проведені дії для визначення позитивних, негативних або нейтральних впливів на район дій.

10.4.1. Забезпечення безпеки цивільного населення

Безпека цивільного населення спрямовується на захист як від внутрішніх, так і від зовнішніх загроз. Бригада повинна координувати дії, що спрямовані на встановлення порядку, стримання насильства, підтримання, відновлення або створення цивільних органів влади.

Завданнями забезпечення безпеки цивільного населення є:

забезпечення виконання домовленостей щодо припинення вогню, мирних угод та інших домовленостей;

роззброєння та реінтеграція;

контроль кордону, забезпечення безпеки та свободи пересування; підтримка програм ідентифікації;

захист VIP-персоналу та важливих об'єктів; розмінування території.

Бригада має обмежені можливості щодо проведення роззброєння, реінтеграції та розмінування території.

10.4.2. Гуманітарна допомога

Одним із завдань бригади є задоволення базових гуманітарних потреб населення (продукти харчування, вода та намети) поряд з підтримкою переміщених цивільних осіб та запобіганню поширення епідемічних хвороб. Зусилля з відновлення постачання базових послуг життєзабезпечення у будь-якій операції впливає на добробут населення. Поряд з необхідністю забезпечення безпеки, для врегулювання конфлікту командир оцінює спроможності бригади щодо задоволення базових гуманітарних потреб.

10.4.3. Забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування

Завданнями бригади щодо забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування можуть бути:

підтримка діяльності перехідної адміністрації;

підтримка у розвитку державного управління на місцевому рівні; підтримка організації виборчого процесу.

10.4.4. Забезпечення функціонування інфраструктури

Бригада надає допомогу органам місцевого самоврядування шляхом встановлення безпечного середовища для початку процесу відновлення інфраструктури. Завданнями бригади щодо забезпечення функціонування інфраструктури є:

відновлення транспортної інфраструктури; відновлення телекомунікаційної інфраструктури;

підтримка загальних програм реконструкції інфраструктури.

10.5. Перехід від стабілізаційних до оборонних та наступальних дій

10.5.1. Командир бригади і штаб повинні бути готовими до різкої зміни обстановки. В ході виконання завдань стабілізаційних дій бригада може отримати завдання щодо боротьби з ДРС противника та НЗФ. У цьому випадку дії підрозділів бригади передбачатимуть ведення як наступальних, так і оборонних дій.

10.5.2. Командир бригади у разі виконання завдань щодо боротьби з ДРС противника та НЗФ створює бойовий порядок, одночасно підтримуючи баланс між необхідністю ведення стабілізаційних дій та збереженням бойового потенціалу підрозділів. Командир бригади повинен спланувати передачу повноважень в районі виконання завдань у випадку, коли необхідно перейти до наступальних або оборонних дій.

10.5.3. Бригада переходить від стабілізаційних до оборонних дій у випадку: різкого загострення обстановки в районі виконання завдань; виникнення загрози від сильнішого противника із-за меж району дій; отримання наказу від старшого начальника.

10.5.4. Командир бригади або старший начальник можуть віддати наказ на проведення наступальних дій, наприклад, атаки або зближення з противником. Командир бригади та підлеглі командири повинні швидко перегрупувати свої підрозділи на ведення наступальних дій з метою блокування і знищення ДРС противника та НЗФ.

11. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК

Забезпечення дій надає підрозділам бригади підтримку та засоби для забезпечення свободи дій, збільшення глибини та автономності дій. Підрозділи забезпечення узгоджують свої дії та спрямовують їх на підтримку за будь-яких умов, що забезпечує бригаді захоплення та утримання ініціативи.

11.1. Основи забезпечення

11.1.1. Забезпечення полягає у наданні логістичної, кадрової та медичної підтримки, яка необхідна бригаді для успішного виконання завдань. Забезпечення потребує координації та узгодженості для сприяння у виконанні пріоритетів командири до, під час та після завершення дій.

11.1.2. **Логістика** – це планування переміщення та переміщення сил підтримки. Вона включає ті аспекти військових дій, які стосуються: проектування та розробки, придбання, зберігання, переміщення, розподілу, технічного обслуговування, евакуації та розміщення матеріальних засобів; придбання або будівництва, обслуговування, експлуатації та розпорядження об'єктами; придбання або надання послуг.

Логістика в бригаді включає: технічне забезпечення, транспортування, матеріальне забезпечення, розквартирування.

11.1.3. **Кадрове забезпечення** – це функція, яка забезпечує комплектування персоналом, фінансове, морально-психологічне, морально-етичне забезпечення, пропагування цінностей нації та підтримання бойового (морального) духу особового складу.

Кадрове забезпечення в бригаді включає: комплектування особовим складом, фінансове забезпечення, юридичний супровід, забезпечення свободи віросповідання.

11.1.4. Метою **медичного забезпечення** є підтримання, покращення, збереження чи відновлення психічного та фізичного здоров'я особового складу. Сюди входить допомога при ураженнях (медична допомога на місцях, госпіталізація,

нейропсихіатричне лікування, клінічні лабораторні послуги, лікування при хімічних, біологічних, радіологічних та ядерних ураженнях, стоматологічні послуги) медична евакуація та медична логістика.

11.2. Принципи забезпечення

11.2.1. Принципи забезпечення є важливими для підтримання спроможностей бригади виконати визначені завдання.

Командир бригади і штаб використовують вісім принципів забезпечення: інтеграція, прогнозування, реагування, простота, економічність, живучість, безперервність та імпровізація для розроблення плану підтримки, забезпечення свободи дій та тривалої витривалості.

11.2.2. Принципи кадрового менеджменту доповнюють принципи забезпечення і логістику шляхом планування та координації зусиль, спрямованих на підтримку особового складу.

До принципів кадрового менеджменту належать: узгодженість, своєчасність, керованість, точність, послідовність.

11.2.3. Медичне забезпечення базується на шести принципах: відповідність, близькість, гнучкість, мобільність, безперервність, контроль.

11.3. Забезпечення бригади

11.3.1. Забезпечення бригади в складних умовах вимагає створення системи забезпечення, здатної планувати, підтримувати і надавати послуги, що необхідні для забезпечення свободи дій бригади, збільшення глибини дій та автономності. Система забезпечення повинна бути здатною забезпечити постачання від баз зберігання до пунктів видачі в межах всього району дій.

11.3.2. До особового складу, що займається плануванням, управлінням, координацією та контролем за виконанням завдань забезпечення відносяться: начальник логістики, начальник відділення персоналу, начальник фінансової служби, начальник медичної служби, капелан.

11.3.3. Основними підрозділами логістики у бригаді є підрозділ матеріального забезпечення та ремонтно-відновлювальний підрозділ (*див. рис. 1.1–1.4*). Організаційно-штатна структура підрозділів логістики забезпечує командирі бригади підвищену гнучкість при організації логістичного забезпечення.

11.3.4. Медичний підрозділ бригади забезпечує надання медичної допомоги на рівні підрозділів та первинної допомоги для всіх підрозділів бригади та підрозділів, які додані. Медична рота бригади, як правило, діє в межах визначеної зони підтримки бригади.

11.4. Забезпечення дій

11.4.1. Забезпечення дій сприяє рішучим діям бригади. Командир бригади планує та організовує забезпечення для підтримання високого темпу у будь-якому середовищі під час виконання бойових завдань. Забезпечення впливає на глибину та тривалість дій бригади і має важливе значення для захоплення та утримання ініціативи. Зрив забезпечення може призвести до паузи або завершення дій та втрати ініціативи.

11.4.2. Вимоги до забезпечення в обороні залежать від її форми. Наявність великої кількості захисних споруд характеризується збільшенням кількості боєприпасів та зменшенням кількості пального. Необхідність здійснювати перемі-

щення по місцевості, підготовленій в інженерному відношенні, для забезпечення підрозділів на передньому краї оборони, висуває підвищені вимоги до готовності транспортної системи.

11.4.3. Забезпечення виконання наступальних завдань, що за своєю природою мають високу інтенсивність, вимагає організації підтримки на якомога більшу глибину. Командир бригади і штаб забезпечують належну підтримку в процесі планування та узгодженості дій. План забезпечення повинен бути гнучким і передбачати можливість підтримки підрозділів бригади, у тому числі, під час розвитку успіху і переслідування.

11.4.4. Забезпечення під час ведення стабілізаційних дій передбачає підтримку бригади у широкому діапазоні завдань протягом тривалого часу. Крім того, бригада може використовувати підтримку з боку органів місцевого самоврядування, підрядників та організацій. Це може зменшити залежність від логістичної системи, покращити час реагування та забезпечити задоволення інших пріоритетних потреб. Така підтримка може включати надання товарів та послуг: харчування, обслуговування та ремонт, санітарні заходи, побутові послуги, транспорт.

11.5. Ешелонування сил та засобів забезпечення

11.5.1. Ешелонування є ретельно спланованим і специфічним процесом. Метод, який використовується для створення ешелонів – це обмірковане, спільне рішення, яке ґрунтується на ретельному аналізі завдання у ППВР. Під час цього аналізу має бути досягнуто розуміння можливостей кожного підрозділу забезпечення в межах підтримки дій бригади.

11.5.2. Ешелонування починається на рівні роти (батареї). Рота (батарея) в межах бригади не мають штатних підрозділів забезпечення. Командир батальйону визначає склад ешелону підтримки роти (батареї). Він може складатися з головного сержанта, сержанта із забезпечення та медика. Крім того, може бути включено команду технічного обслуговування зі складу роти забезпечення батальйону.

11.5.3. Ешелон підтримки батальйону може включати пункт допомоги батальйону, елементи секції S-1 і секцію S-4, роту забезпечення зі складу БМЗ або її елементи Командир батальйону і штаб, командир батальйону матеріального забезпечення, а також командир роти підтримки співпрацюють з метою визначення найкращого способу застосування ешелону підтримки.

11.5.4. Передовий елемент логістики складається з логістичних ресурсів, створених для підтримки швидких наступальних дій. Метою використання передового елемента логістики є мінімізація тактичних пауз і створення сприятливих умов для наступу.

11.6. Зона підтримки бригади

11.6.1. Командир підрозділу матеріального забезпечення бригади надає позиції командирі щодо накреслення зони підтримки бригади. У зоні підтримки бригади підрозділи логістики повинні бути розташовані таким чином, щоб не заважати переміщенню і маневру підрозділів бригади або підрозділам, які проходять через район дій бригади. Розмір зони підтримки бригади залежить від місцевості та кількості підпорядкованих підрозділів. Зона підтримки бригади повинна бути розташована в стороні від напрямку наступу головних сил противника.

11.6.2. Під час визначення накреслення зони підтримки бригади пріоритетом є безпека. Командир підрозділу матеріального забезпечення здійснює заходи щодо підтримки бригади, забезпечуючи безпеку району підтримки бригади.

ЗМІСТ

ТИМЧАСОВИЙ БОЙОВИЙ СТАТУТ МЕХАНІЗОВАНИХ ВІЙСЬК СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Частина I. Бригада

ОСНОВНІ ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ	4
ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	6
1. ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	7
1.1. Роль та місце загальновійськових частин (підрозділів) Сухопутних військ Збройних Сил України в сучасних операціях	7
1.2. Особливості застосування військових частин (підрозділів) механізованих військ в умовах сучасних викликів та загроз	8
1.3. Орієнтовна структура бригад	8
1.3.1. Окрема механізована бригада.....	8
1.3.2. Окрема мотопіхотна бригада	9
1.3.3. Окрема гірсько-штурмова бригада.....	10
2. ЗАГРОЗИ	11
2.1. Розуміння загроз	11
2.2. Характеристики загроз	12
3. УПРАВЛІННЯ	13
3.1. Основи управління.....	13
3.1.1. Вимоги до управління.....	13
3.1.2. Принципи управління військовою частиною (підрозділом)	15
3.2. Система управління.....	16
3.2.1. Органи управління	17
3.2.2. Пункти управління	19
3.2.3. Засоби управління	23
3.3. Забезпечення роботи пунктів управління	24
3.3.1. Розгортання пунктів управління.....	24
3.3.2. Переміщення пунктів управління.....	26
3.3.3. Бойове чергування на пунктах управління	27
3.3.4. Захист, охорона і оборона пунктів управління.....	27
4. ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ШТАБУ	28
4.1. Призначення та завдання штабу	29
4.2. Вимоги до роботи штабу	31
4.3. Структура штабу	32
4.3.1. Основні принципи на яких базується створення структури штабу	32
4.3.2. Організаційна структура.....	33
4.3.3. Типова (базова) організаційна структура штабу.....	34
4.3.3.1. Підрозділ по роботі з особовим складом	34
4.3.3.2. Розвідувальний підрозділ	35

4.3.3.3. Оперативний підрозділ	36
4.3.3.4. Підрозділ логістичного забезпечення (S4)	36
4.3.3.5. Підрозділ цивільно-військового співробітництва (S5)	37
4.3.3.6. Підрозділ зв'язку (S6).....	38
4.3.3.7. Служба радіоелектронної боротьби	38
4.3.3.8. Служба охорони державної таємниці	39
4.3.3.9. Топографічна служба.....	39
4.3.3.10. Підрозділ охорони, забезпечення та обслуговування	39
4.3.3.11. Інші структурні підрозділи штабу.....	40
5. ПІДГОТОВКА БОЮ (ДІЙ)	40
5.1. Загальні положення	40
5.2. Військовий процес прийняття рішення.....	43
5.2.1. Перший етап – отримання завдання	43
5.2.2. Другий етап – аналіз завдання	45
5.2.3. Третій етап – розробка варіантів дій	52
5.2.4. Четвертий етап – аналіз варіантів дій	55
5.2.5. П'ятий етап – порівняння варіантів дій	56
5.2.6. Шостий етап – затвердження варіанту дій.....	57
5.2.7. Сьомий етап – розробка планувальних та директивних документів	60
5.3. Особливості роботи з організації бою (дій) в умовах обмеженого часу.....	61
6. РОЗВІДКА ТА БЕЗПЕКА	62
6.1. Система розвідки	62
6.2. Безпека дій	63
7. СЕРЕДОВИЩЕ БОЙОВИХ ДІЙ	65
7.1. Розуміння середовища бойових дій	65
7.2. Формування середовища бойових дій	66
7.3. Інформаційний вплив в межах середовища бойових дій	66
8. ОБОРОНА	66
8.1. Загальні положення	66
8.2. Оборона в особливих умовах	69
8.3. Форми оборони	70
8.4. Ведення оборони	71
8.4.1. Ведення оборони району (позиційної оборони)	71
8.4.2. Ведення мобільної оборони.....	73
8.4.3. Здійснення відходу	74
8.5. Перехід від оборонних до наступальних та стабілізаційних дій.....	74
9. НАСТУП	74
9.1. Загальні положення	75
9.2. Наступ в особливих умовах	76
9.3. Форми наступального маневру.....	77
9.4. Ведення наступу	82
9.4.1. Зближення з противником.....	82

9.4.2. Атака.....	83
9.4.3. Розвиток успіху	83
9.4.4. Переслідування противника	84
9.5. Перехід від наступальних до оборонних та стабілізаційних дій.....	85
10. СТАБІЛІЗАЦІЙНІ ДІЇ	85
10.1. Загальні положення	85
10.2. Фази стабілізаційних дій.....	86
10.3. Джерела нестабільності	86
10.4. Ведення стабілізаційних дій.....	87
10.4.1. Забезпечення безпеки цивільного населення	87
10.4.2. Гуманітарна допомога	87
10.4.3. Забезпечення функціонування органів місцевого самоврядування.....	87
10.4.4. Забезпечення функціонування інфраструктури	87
10.5. Перехід від стабілізаційних до оборонних та наступальних дій.....	88
11. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬК	88
11.1. Основи забезпечення	88
11.2. Принципи забезпечення	89
11.3. Забезпечення бригади.....	89
11.4. Забезпечення дій	89
11.5. Ешелонування сил та засобів забезпечення	90
11.6. Зона підтримки бригади.....	90

**ТИМЧАСОВИЙ
БОЙОВИЙ СТАТУТ
МЕХАНІЗОВАНИХ ВІЙСЬК
СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ
Частина I. Бригада**

Підписано до друку 02.01.2023. Формат 60 x 84¹/₁₆.
Папір офсетний. Гарнітура Arial
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 5,46.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, (099) 607-97-62.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: alerta.kiev.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002